

Menighedsformer og mission

Den mangfoldige kirke 2

Ny Mission nr. 26

Menighedsformer og mission

Den mangfoldige kirke 2

Redigeret af

Mogens S. Mogensen

Ny Mission nr. 26 • 2014

Menighedsformer og mission

Den mangfoldige kirke 2

Redigeret af Mogens S. Mogensen

Ny Mission nr. 26

c) Dansk Missionsråd

Peter Bangs Vej 1D

2000 Frederiksberg

Telefon: 3961 2777

Fax: 3940 1954

E-mail: dmr@dmr.org

1. udgave, 1. oplag

Omslagsfotos: Mogens S. Mogensen m.fl.

Tryk: Laser Tryk, Århus

Layout: Charlotte Munch • www.charlottenmunch.com

ISBN nr. 87-87052-40-7

ISSN 1399-5588

Indhold

Forord	5
<i>Af Mogens S. Mogensen</i>	
Missionale menighedsformer giver rum og retning til trosrejsen.....	9
<i>Af Andreas Østerlund Nielsen</i>	
Folkekirken som missionsmodel.....	23
<i>Af Hans Raun Iversen</i>	
Kirke og mission - folkekirke og frimenigheder - set fra et frimenighedsperspektiv.....	39
<i>Af Claus Grønbæk</i>	
Teologier og strategier bag de nye valg- og frimenigheder siden 1990	48
<i>Af Kurt E. Larsen</i>	
Præstekirken, virksomhedskirken og netværkskirken. Idealtypiske kirkelige organisationsformer.....	58
<i>Af Mogens S. Mogensen</i>	
"Jo, alt har sin tid, intet er evigt..." - om autenticitet i den missionerende folkekirke.....	74
<i>Af Jørgen Skov Sørensen</i>	
Misjonerende folkekirke. Selvmotsigelse eller mulighed?	84
<i>Av Harald Hegstad</i>	
Mission og folkekirkestyring	97
<i>Af Karsten Nissen</i>	
Menighedsformer og mission – nogle strøtanker til sidst.....	115
<i>Af Krista Rosenlund Bellows</i>	

Forord

Af Mogens S. Mogensen

På et møde i 2011 drøftede Dansk Missionsråds studieudvalg emnet ”Missiologier i Danmark”, altså hvordan vi kan deltage i Guds mission her i Danmark. Spørgsmålet om missiologier førte til en drøftelse af ekklesiologier og endte med udgivelsen i 2013 af bogen *Den mangfoldige kirke: Menighedsformer i Danmark. Ny Mission nr. 24*. Her blev der præsenteret og reflekteret over nye menighedsformer på kanten af og uden for folkekirken, nye menighedsformer inden for folkekirken, og de gamle kirkelige traditioners menighedsformer. I denne bog, der er en opfølgning på *Den mangfoldige kirke*, fokuseres der mere specifikt på forholdet mellem *Menighedsformer og mission*.

Bogen indledes med artiklen ”Missionale menighedsformer giver rum og retning til trosrejsen” af Andreas Østerlund Nielsen, der er missionsteologisk forsker og formidler ved Menighedsfakultetet i Aarhus. Artiklens tema er ”Missional transformation”, som også er titlen på hans PhD afhandling. Efter forfatterens opfattelse er der en polarisering mellem de menighedsformer, der fokuserer på at bevare den kristne kulturarv og bekræfte danskerne i deres dåb og tilhørsforhold til kirken, og de menighedsformer, der arbejder for omvendelse og fornyelse i tro og kærlighed og stræber efter at forbedre menneskers livsvilkår lokalt og globalt. Målet må være en missional transformation, som indebærer udviklingen af missionale menighedsformer i Danmark, og som giver rum og retning til trosrejsen gennem en dynamisk vekselvirkning mellem ”dåbskristendom” og ”troskristendom”, hvor alle får mulighed for og hjælp til at tage skridt mod Kristus. Det handler om på samme tid at være tro mod karakteren af Guds mission og at være indfældet i dansk kultur og samfund.

I debatten om missionale ekklesiologier rejses spørgsmålet, om det er i folkekirken eller i de nye valg- og frimenigheder, der er det bedste potentiale for mission. Hans Raun Iversen, der er lektor i praktisk teologi på Københavns Universi-

tet, argumenter for ”Folkekirken som missionsmodel”. Forudsætningen for at se folkekirkens missionspotentialer er imidlertid, at kristendommen ikke forstås som en filosofisk udarbejdet lære, men som liv i tillid til Kristus, og at folkekirken ikke forstås som en bekendelseskirke, men som en bekendende kirke. Folkekirkens missionale potentialer bygger bl.a. på danskernes grundlæggende tillid til kirken og de missionale muligheder, som den udbredte brug af de kirkelige handlinger indebærer, og udfolder sig i samvirket mellem kultur-, kirke- og karismatiske kristne. I artiklen ”Kirke og mission – folkekirken og frimenigheder – set fra et frimenighedsperspektiv” begrundes Claus Grønbæk, der er præst i Københavnerkirken, hvorfor han mener, at en fri kirke uden for folkekirken er den mest hensigtsmæssige model for mission i Danmark i dag. For det første er der i en frimenighed - som Københavnerkirken – basis for enighed om den grundlæggende kirke- og missionstænkning: Kirke er et fællesskabsanliggende, og mission er at gøre mennesker til Jesus disciple. Dernæst er der frihed til at indrette sig, som det tjener missionen bedst. Og endelig fungerer det almene præstedømme bedst, hvor lokaler og lønkroner ikke er en selvfølge, og man er nødt til at tjene med de evner og gaver, Gud har givet.

Kurt E. Larsen og Mogens S. Mogensen analyserer hhv. teologier og strategier og organisationsformer i forskellige menighedsformer. Kurt E. Larsen, der er lektor i kirke- og missionshistorie ved Menighedsfakultetet i Århus, tager i sin artikel fat på ”Teologier og strategier bag de nye valg- og frimenigheder siden 1990”. De karismatiske lutherske fri- og valgmenigheder lægger med deres karismatiske teologi vægt på nådegaverne og det almindelig præstedømme, og der er fokus på menighedens missionale virke: at man er i mission sammen. I de luthersk-missionske frimenigheder er der ofte en klar teologisk dagsorden af konservativ-luthersk karakter. Strategien bag denne frimenighedsdannelse er ikke blevet til, fordi man tror mere på mission ad den vej, men fordi frimenigheden ses som en ny måde at overleve på som fællesskab. De indremissionske valg- og frimenigheder er opstået i en reaktion mod forkyndelsen i sognekirken (fx læren om alles frelse). Strategien er at sørge for en klassisk luthersk guds-

tjeneste med en ret forkyndelse, samtidig med at de øvrige kirkelige aktiviteter foregår ud fra missionshuset. Mogens S. Mogensen, der er konsulent og ekstern lektor, fremsætter på baggrund af en analyse af menighedsformer i og uden for folkekirken den hypotese, at organisationsformen kan opdeles i tre weberske idealtyper, præstekirken, virksomhedskirken og netværkskirken, og drøfter de forskellige idealtypers missions-potentiale.

De nordiske folkekirker har deres rod i kristenhedssamfundet, hvor alle var kristne, og hvor stat og kirke var tæt forbundet. Spørgsmålet er, om folkekirker kan drive mission? I artiklen ”Jo, alt har sin tid, intet er evigt... – om autenticitet i den missionerende folkekirke” tager Jørgen Skov Sørensen, der er sekretariatsleder i Folkekirkens Mellemkirkelige Råd, udgangspunkt i udviklingen i den moderne missionsforståelse, der er gået fra autoritet til autenticitet og marginalitet. I de senere år er mission i stigende grad blevet en opgave for den officielle folkekirkes sogne, provstier og stifter, og det rejser spørgsmålet, hvorvidt folkekirken som statskirke kan drive mission fra marginen, eller om det er på tide at ændre både kirkeordning og missionssyn i folkekirken? Harald Hegstad, der er professor i systematisk Teologi ved Menighedsfakultetet i Oslo, stiller spørgsmålet: ”Misjonerende folkekirke. Selvmotsigelse eller mulighed?”. Folkekirke og mission er ofte blevet betragtet som modsætninger. Mens folkekirken er ude efter at bevare og vedligeholde det bestående, vil missionen udfordre og forandre. Forfatteren argumenterer for, at det ud fra en dynamisk kirkeforståelse forankret i et eskatologisk perspektiv er muligt at forstå folkekirken som missionsmodel, ved at kirken både bekræfter og udfordrer sine medlemmer.

Drøftelsen af missionens plads i folkekirken videreføres i artiklen, ”Mission og folkekirkestyling”, af Karsten Nissen, der er biskop over Viborg Stift. I anledning af udsendelsen af rapporten fra Styringsreformudvalget, som forfatteren selv er medlem, ser han nærmere på missionsbegrebet i folkekirken. Han ser ikke i den i den evangelisk-lutherske kirkeforståelse noget, der taler imod opfattelsen af mission som en folkekirkelig hovedopgave. Folkekirken står i disse år over for store missionsudfordringer, som har betydning for den måde,

vi er menigheder på. Den kirkeministerielle betænkning fra 2006 om *Opgaver i sogn, provsti og stift* har her været banebrydende, fordi den slår fast, at mission – forstået som forkyndelse af Kristus som hele verdens frelser - er folkekirkens hovedformål, som må være styrende for alt, hvad folkekirken er og gør. Denne forståelse bygger Styringsreformudvalgets debatoplæg videre på og ser eventuelle ændringer i folkekirkens organisering i lyset af, om de kan gøre kirken mere velegnet til at varetage sin mission i det danske samfund i dag.

Bogen afrundes med artiklen ”Menighedsformer og mission – nogle strøtanker til sidst” af Krista Rosenlund Bellows, der er tværkulturel konsulent i Indre Mission. Her reflekteres der over alle bogens artikler ud fra det perspektiv, at en missionale menigheds kendetegn er knyttet til forvaltningen af de tre arbejdsområder: at sende, at gå eller rejse ud, og at støtte.

Ud fra en kontekstuel forståelse af mission må kirkens former altid tilpasses den aktuelle kulturelle, religiøse, sociale og politiske virkelighed, som kirken befinder sig i. Derfor må menighedsformer til enhver tid være til debat, og det er håbet, at denne bog kan bidrage til at inspirere til og kvalificere denne debat.

Missionale menighedsformer giver rum og retning til trosrejsen

Af Andreas Østerlund Nielsen

Som en respons på polariseringen mellem de menighedsformer, der fokuserer på at bevare den kristne kulturarv og bekræfte danskerne i deres dåb og tilhørsforhold til kirken, og de menighedsformer, der arbejder for omvendelse og fornyelse i tro og kærlighed og stræber efter at forbedre menneskers livsvilkår lokalt og globalt, undersøger forfatteren muligheden for at etablere missionale menighedsformer, der integrerer troskristendom (med fokus på genløsningen) og dåbskristendom (med fokus på skabelsen). I ph.d. afhandlingen "Missional transformation" har forfatteren på grundlag af det teologiske begrebspar "Guds rige" og "verden" argumenteret for nødvendigheden af den forpligtede "bounded-set" del af den missionale menighedsform. Afhandlingens konklusion er, at "Missionale menigheder skal facilitere en vedvarende rejse i menighederne af dyb transformation til udad-rettethed, som sigter mod brede, holistiske forbedringer uden for menighederne. Missionale menigheder skal gøre dette ved at være grænseflade mellem Guds rige og 'verden' midt i deres kontekster." Denne konklusion kan understøtte et mål om at skabe missionale menighedsformer i Danmark, der giver rum og retning til trosrejsen gennem en dynamisk vekselvirkning mellem "dåbskristendom" og "troskristendom", hvor alle, som vil, får mulighed for og hjælp til at tage skridt med retning mod Kristus. Sådanne missionale menigheder må være tro mod karakteren af Guds mission, samtidig med at de er indfældede i vores dansk-globale kultur og samfund.

Gør det nogen forskel, om jeg tror på Gud eller ej? De fleste af dette tidsskrifts læsere vil adspurgte givetvis svare: "Ja, for mig gør det en afgørende forskel". Spørgsmålet er, hvilken forskel troen gør, og hvordan tro får betydning for os? I antologien *Den mangfoldige kirke: Menighedsformer i Danmark* (Ny Mission 24) præsenteres en lang række forskellige nyere menigheder og kirkelige tiltag.

Bag dem alle fornemmes at ligge et ønske om, at Gud og tro skal komme til at betyde mere for flere. Der er dog modstridende syn på, hvilken betydning Gud og tro skal tillægges, og hvilke menighedsformer dette skal udmønte sig i. I denne artikel vil jeg slå til lyd for missionale menighedsformer, der giver både rum og retning til trosrejsen ved at skabe dynamisk vekselvirkning mellem ”dåbskristendom” og ”troskristendom”.

Menigheden, der kom ind fra kulden

Nu biskop, Marianne Christiansen, bidrager med en meget nyttig efterfølgende analyse af de øvrige bidrag i *Den mangfoldige kirke* (Bjerring-Nielsen 2013:180-186). Her spidder hun den gennemgående uklarhed i identificeringen af kirken: Hvem er ”vi”, som er kirke? Christiansen glæder sig imidlertid over denne uklarhed. Den er af teologisk vigtighed, fordi ingen kan tage patent på at være kirke. Hun konstaterer dog, at den menighedsforståelse, som knytter sig til, hvad hun betegner som ”vækkelseskristendom”, øver stigende indflydelse i Folkekirken. Det (forholdsvis) nye er imidlertid, at Christiansen – skønt med gentagne forbehold – indrømmer denne menighedsforståelse en generel berettigelse og betydning. Der må ifølge Christiansen være en stadig *vekselvirkning* mellem denne menighedsforståelse og sognemenighedstanken – mellem, hvad jeg vil betegne som, ”troskristendom” og ”dåbskristendom” (forstået som to divergerende kirkeligt–teologiske positioner; til forskel fra betegnelsen ”kulturkristen” og tilhørende termer, der betegner måder at relatere til kirke og kristendom på).

Christiansen lægger her røst til en generel tendens. Hans Raun Iversen ser således også en udvikling fra et ideal om Folkekirken som ”forkyndelseskirke” til et ønske om at være ”menighedskirke” (Iversen 2013b:3). Ulla Morre Bidstrup kobler disse to, idet hun udvider menighedsbegrebet ved at beskrive en række anledninger til gudstjenestedeltagelse som særskilte menighedsformer, f.eks. ”den biografiske menighed” (Bidstrup 2012a:93; 2012b:16ff). Karsten Nissen tager anledning heraf til at erklære: ”Folkekirkens menighed er det danske folk”

(Nissen 2012:10) (Et noget ubeskyttet udsagn, den religiøse pluralitet i Danmark taget i betragtning). Fælles er ønsket fra centralt og prominent folkekirkeligt hold om at rehabilitere begrebet ”menighed” og igen bringe det i anvendelse (Et ønske, der velsagtens fremkommer nu post-Tidehverv og som svar på en fragmenteret livsforms overbelastning af individet). De gør derfor alle forsøg på at frigøre begrebet fra dets hidtidige entydige tilknytning til ”vækkelses- /troskristendom” og overføre det til ”kultur- / dåbskristendommen”.

Spørgsmålet er, om det – fra begge disse sider – er muligt at bevæge sig fra den lettere berøringsangste modstilling af menighedsformer og typer af relation til kirken til en i missional forstand dynamisk og frugtbar vekselvirkning? Er *missionale* menighedsformer, der integrerer troskristendom og dåbskristendom mulige?

Polarisering i teologi og menighedsforståelse

Arbejdet hen imod sådanne menighedsformer kræver bevidsthed om kirkens identitet og formål: Hvad *er* en kirke overhovedet, og hvad betyder det, når det i *Den Augsburgske Bekendelse* hedder, at ”kirken er de helliges forsamling, i hvilken evangeliet forkyndes rent, og sakramenterne forvaltes rettelig” (Art. 7)? Hvad er den kristne kirkes *formål*, og – hvis vi vælger at koble dette formål op på Guds mission i verden (*missio Dei*) – hvad er Guds mission? Skal kirken primært bevare den kristne kulturarv og bekræfte danskerne i vores dåb og tilhørsforhold til kirken, eller skal kirken primært arbejde for omvendelse og fornyelse i tro og kærlighed og stræbe efter at forbedre menneskers livsvilkår lokalt og globalt? Med andre ord: Hvad er *missionen* i kirkens mission?

Svarene på disse spørgsmål afhænger af en stribe teologiske problemstillinger, der ligger og ulmer under mangfoldigheden af nye og gamle menighedsformer. Grundtvigianisme, kristen enhedskultur og velfærd har tilsammen formet en dansk kristelig universalisme, som teologisk omtales som og underbygges med ”skabelsesteologi”. Der ligger heri en glæde over livet såvel som en hældning mod status quo, ligesom der forudsættes et umiddelbart og uproblematisk for-

hold mellem Gud og verden. Til den anden side har den lutherske ortodoksi og vækkelsernes arvtagere understreget en kirkelig partikularisme ved at pointere syndefaldet, syndens individuelle realitet og behovet for forsoning med Gud; over for Gud er det ”Enten-Eller”. Selvom der vel sjældent (og i hvert fald ikke i praksis) er tale om rendyrket ”skabelse” versus rendyrket ”genløsning”, har der været en uheldig tendens til polarisering.

Teologiske og sociologiske dialogpunkter

Jeg vil foreslå et – på trods af disse vedvarende divergenser – muligt teologisk henholdsvis sociologisk dialogpunkt til gensidig befrugtning af arbejdet med nye missionale menighedsformer. Det drejer sig om det teologiske begrebspar *Guds rige* og ”*verden*”, og det sociologiske begrebspar *bounded set* og *centered set*.

Guds rige, eller måske bedre: Guds herredømme, står centralt i Jesu forkyndelse og undervisning og fortæller om karakteren af Guds måde at agere i relation til skabningen på. Gud er Herre over alt; men Gud regerer i sit rige på en måde, der vender op og ned på de sædvanlige menneskelige magtstrukturer. Jesus inviterer til at tage imod og træde ind i Guds rige ved at anerkende og bøje sig for Guds herredømme. ”Verden” skal heroverfor forstås i den johannæiske (i Johannesevangeliet og -brevene) betydning: skabt god og elsket af Gud, men i oprør mod Gud. ”Verden” betegner altså forsøget på at undsige Guds herredømme. Begge begreber overskrider og går på tværs af distinktioner mellem, hvad og hvem der er og ikke er kirke. Guds rige går forud for og udover kirken. Selvom Jesus siger om disciplene, at de er *udsendt til* og derfor *i* men ikke *af* ”verden” (Joh 17,9-19), så har oprøret mod Guds vilje og herredømme stadig tag i enhver kirke og kristen. Guds rige er dog ikke af den grund en åndelig, usynlig størrelse, men en konkret, synlig, socio-kulturel, ”allerede-endnu ikke” realitet på jorden, som kirken i særlig grad er tegn og forsmag på og redskab for (jf. Lesslie Newbigin). På samme måde finder ”verden” også institutionelle udtryk i usunde kulturer og uretfærdige og undertrykkende økonomiske og politiske strukturer og instanser. Begrebsparret *Guds rige* og ”*verden*” understreger således både betydningen af

Guds universelle herredømme og forudgående virke og menneskers anerkendelse heraf og lydighed mod Guds vilje.

De sociologiske termer *bounded set* og *centered set* har ofte været brugt til at beskrive forskellige menighedsformer og tilgange til kirke og kristendom. Et *bounded set* er en gruppe defineret ved sin grænse til det omgivende, mens *centered set* er en gruppe defineret ved sit centrum. Som oftest anvendes disse termer til at argumentere for en løs, *centered set* tilknytning og kritisere en ”ekskluderende” *bounded set* mentalitet (Det er værd at bemærke, at der ved denne anvendelse af de sociologiske termer forudsættes en radikal individualisme). Alan Roxburgh, medforfatter til den skelsættende bog, *Missional Church*, søger at kombinere de to sociologiske dynamikker (Guder 1998:201-12). Kirken rummer både dem, som har forpligtet sig (”Covenant Community as bounded set”), og dem, som – uden at have gjort dette – retter sig mod Kristus (”Congregation as centered set”). Den forpligtede gruppe går foran, retter hele kirken mod det fuldendte Guds rige og støtter bevægelsen mod forpligtet discipelskab og missionalt vidnesbyrd (213). Dette er imidlertid, ifølge Roxburgh, ikke en bevægelse indad men en bevægelse *udad* mod konteksten, i mission (212).

Missionale menigheder, der skaber forandring

I min ph.d. afhandling, *Missional Transformation - A Constructive Discussion Applying the Theologies of the Mission as Transformation Movement and Stanley Hauerwas*, har jeg på grundlag af det teologiske begrebspar Guds rige og ”verden” argumenteret for nødvendigheden af den forpligtede, *bounded-set* del af den missionale menighedsform, som Roxburgh her taler om. Jeg har endvidere drøftet karakteren af denne. Det er sket i en diskussion af, hvilke typer forandringer missionale menigheder skal tilstræbe at bidrage til. Jeg vil i det følgende give et kort overblik over min afhandling.

Forskningsfelt. Begrebet ”missional kirke” (”Missional Church”) og den tilhørende internationale samtale har i vide kredse sat en agenda for drøftelsen af, hvordan kirken skal være kirke i mission i en vestlig postkristenheds

(”post-Christendom”) kontekst. Det antages, at mission altid indebærer og medfører forandringer inden for og uden for de missionale kirker. Jeg påpeger imidlertid en manglende klarhed i ”Missional Church” om, hvori disse forandringer består. Denne uklarhed skyldes en uløst spænding i den missionale samtale mellem anabaptistiske og ”reformerte” positioner. Anabaptisterne fremhæver, at en missional kirke skal fokusere på at etablere kristne fællesskaber, som udgør deres egen kultur. De ”reformerte” mener derimod, at missionale kirker skal udruste kristne til at øve direkte indflydelse på samfundet som sådan (Jeg bruger her betegnelsen ”reformert” om denne position, ikke om den reformerte kirke som trossamfund).

Problemstilling. Afhandling sigter derfor efter at besvare følgende spørgsmål: *Hvilke forandringer skal missionale menigheder bidrage til, og hvordan?* (Nielsen 2012:17). Dette sker ved at integrere to teologiske positioner, som ikke tilhører ”Missional Church”, men befinder sig i omegnen af denne. Det drejer sig om den mindre, evangelikale bevægelse *Mission as Transformation* og den amerikanske teolog og etiker Stanley Hauerwas. Endvidere gør jeg brug af begrebet ”transformation”, der ofte anvendes i missionsteologien til at angive en bred vifte af afgørende forandringer, som finder sted i relation til kristen mission. Jeg påviser imidlertid, at ”transformation” bliver brugt på meget forskellig vis, og giver det derfor min egen brede arbejdsdefinition: *Transformation er en større, betydningsfuld, positiv forandring* (25).

Hoveddel 1 – Hvilke forandringer? I første hoveddel drøfter jeg, *hvilke* forandringer kirker skal bidrage til ifølge henholdsvis *Mission as transformation* og Stanley Hauerwas.

”Mission as Transformation” fastholder på den ene side forløsning fra synd som *dybde*dimensionen i transformation. På den anden side mener de også, at mission må sigte mod en *bred* transformation af hele samfund. Jeg problematiserer dette og foreslår, at der skal skelnes mellem *transformation* som i kristen/teologisk sammenhæng forudsætter anerkendelse af Kristi herredømme og Guds

forløsningsværk i Kristus, og på den anden side *andre forandringer*, som sker uafhængigt af en sådan anerkendelse.

Stanley Hauerwas baserer sin forståelse af formation og transformation på det johannæiske begreb om ”verden” og en skarp, men nuanceret skelnen mellem kirken og ”verden”. At være kristen indebærer følgelig med nødvendighed en livslang transformations-rejse. Kirken skal være et fællesskab (”community”), som transformerer karakteren i overensstemmelse med Guds historie. Jeg betegner dette som: transformation ”fra ’verden’, i kirken”. Derved udgør kirken en alternativ ”politik” i forhold til det omgivende samfund.

Dernæst integrerer jeg disse to dele. Distinktionen mellem Guds rige (ikke kirken) og ”verden” er den afgørende teologiske basis for forandring og transformation i relation til kirker i mission. Kirker skal derfor bidrage til to gensidigt relaterede typer forandringer: 1) ”Brede” forandringer i samfundet som sådan, som jeg betegner ”forbedringer”, og 2) en rejse af ”dybe” forandringer, som med rette kan betegnes som *transformation* (på dansk: *forvandling*). Transformation ”fra ’verden’, i kirken” indebærer en forandring af *rettethed*. Transformation er en dyb forandring fra indad-rettethed, hvilket er essensen af synd, til udad-rettethed, som er essensen af tilgivelse og mission. På denne måde retter transformation i kirkerne sig mod brede forbedringer *uden for* kirken.

Hoveddel 2 – Hvordan? I denne del drøfter jeg anden del af forskningsspørgsmålet: *Hvordan* skal kirker bidrage til forandringer, ifølge henholdsvis ”Mission as Transformation” og Stanley Hauerwas?

”Mission as Transformation” er en del af den evangelikale strømning, der taler for holistisk eller ”integral” mission: Kirker i mission må ikke modstille eller prioritere mellem evangelisation og socialt ansvar. ”Mission as Transformation” peger endvidere på det vigtige forhold mellem menneskelig og guddommelig handlen. Mission skal altid ske i tillid til Guds nutidige, aktive indgriben. Alligevel hælder ”Mission as Transformation” til at anbefale brug af politisk magt for at fremme transformation af samfundet.

Stanley Hauerwas understreger derimod, at kirker skal afstå helt fra anvendelse af magt. De må følge ”korsets vej” og leve ”ude af kontrol”. Følgelig er kirker ikke ansvarlige for at præstere en bestemt transformativ effekt. Kirker skal blot facilitere transformation gennem deres praksisser. Det kræver, at kirkerne er tro mod Guds historie og udgør stærke, konkrete fællesskaber. Sådanne kirker udgør – i forhold til samfundet i øvrigt – synlige, alternative sociale strukturer og kulturer. Derved er de offentlige vidnesbyrd om Guds transformerende virke. Stanley Hauerwas fokuserer stærkt på den liturgiske gudstjeneste-praksis. Jeg problematiserer imidlertid dette fokus på liturgien og argumenterer for et bredere, socialt perspektiv på kirkelige transformerende praksisser.

Afslutningsvis integrerer jeg disse to dele. Jeg foreslår, at kirker i mission skal sigte mod at bidrage til brede forbedringer. Det kan de gøre i tiltro til Guds riges og Helligåndens aktive nærvær. Kirker bidrager til sådanne brede forbedringer ved at facilitere – i kirken – dybe transformationer til udad-rettethed. Omvendt kan kirker kun facilitere sådanne transformationer, netop når de sigter mod forbedringer udenfor kirken. Altså: indre-kirkelig transformation kan kun faciliteres i konteksten af aktivt missionalt engagement i samfundet og i dem, som befinder sig udenfor kirken.

Romand Coles, politisk forsker og aktivist, diskuterer Stanley Hauerwas’ vægtlægning af liturgien. Coles mener, at kirker skal formes ved grænsefladerne (”the borders of encounter”) til dem, som er uden for kirken. Coles ønsker ”borders at the core”: *Grænse(overskridelse)* skal være i centrum af det at være kirke. Jeg vender denne idé om og hævder, at kirker i mission skal have ”core at the border”: centrum ved grænsen. ”Core at the border” angiver, at kirkens formende og transformerende praksisser skal finde sted ved de sociale grænser mellem kirkerne og deres kontekster – i stedet for i et kirkeligt/gudstjenesteligt centrum. Det er, hvad det vil kræve for kirker at være i holistisk mission ved at være transformerende fællesskaber, eller bedre: ”fælles-liv”.

Afsluttende diskussion. Hvad betyder dette for ”Missional Church”? Kan

resultatet af mine undersøgelser og drøftelser bidrage til at klargøre spørgsmålet om forandring i relation til missionale kirker? Kan det løse den underliggende spænding mellem ”reformerte” og anabaptistiske positioner? Relationen mellem de to dele af forskningsspørgsmålet er afgørende: Hvilke forandringer – og hvordan? Missionale menigheder skal bidrage til de brede samfundsforbedringer som ”Mission as Transformation” og de ”reformerte” stemmer i ”Missional Church” intenderer. Det skal de gøre ved at følge Stanley Hauerwas og den anabaptistiske traditions tilgang til at skabe forandring. Denne relation mellem de to dele har et dobbelt fokus: missionale menigheders *placering og rettethed*. De skal være placeret med centrum ved grænsen (”centre at the border”), midt i deres kontekster, og de skal transformere til udad-rettethed. På denne måde udgør missionale menigheder en grænseflade (”borderline”) mellem Guds rige og ”verden”.

Afhandlingens konklusion lyder således: Missionale menigheder skal facilitere en vedvarende rejse i menighederne af dyb transformation til udad-rettethed, som sigter mod brede, holistiske forbedringer *uden for* menighederne. Missionale menigheder skal gøre dette ved at være grænseflade mellem Guds rige og ”verden” midt i deres kontekster.

Eksempler på sådanne menighedsformer. Jeg vil som en tilføjelse her pege på to konkrete kristne fælles-liv, der eksemplificerer afhandlingens konklusion og anbefaling:

En gruppe på nu godt tyve personer med tilknytning til Aarhus Valgmenighed har i løbet af de seneste 5-6 år valgt at bosætte sig i Gellerupparken. Målet er at være tilstede i dette socialt belastede område som en gruppe af kristne. De, som er med, forpligter sig til at prioritere det indbyrdes fællesskab og lokalområdet. Det giver sig både udtryk i at bede sammen dagligt og ugentligt og at blive inviteret til ramadan-fejring hos naboen. Gruppen samarbejder med andre, som også gør en indsats for området. Det handler grundlæggende om at være tilstede med et fælles-liv, der selv modtager fra hinanden og fra Gud.

Filmen ”Om guder og mænd” (2011) fortæller den autentiske historie om ni

franske munke i et kloster i en lille bjerglandsby i Algeriet. Munkene har en stærk vished om, at de er sendt af Gud til dette sted. De lever i en uadskillelig helhed af næstekærligt nærvær, kristen spiritualitet og indbyrdes fælles-liv. Gennem tidebønnerne, fællesskabet og det åbne møde med mennesker omkring dem og med overhængende farer formes deres karakter som fællesskab og som individer. Det er den karakter, som retter dem udad og giver dem styrken til at blive, hvor de er sat – med livet som indsats.

Afsluttende anbefaling. Hvad siger dette amerikanske studie til den danske og den lutherske kontekst? Der er i det perspektiv, jeg anlægger med min afhandling, muligheder for og udfordringer til både sogne-, valg- og frimenigheder såvel som frikirker. Med afhandlingen argumenterer jeg for, at det – på grundlag af tanken om Guds mission (*missio Dei*) og den nødvendige teologiske distinktion mellem Guds rige og ”verden” – er nødvendigt i en tiltagende postkristen situation at være parat til at etablere ”fælles-liv”, der udgør stærke sociale strukturer formet af et evangelium om Guds mission, der retter sig udad, ikke indad. Kun sådan kan flere af os, som er det danske folk, blive rettet udad af Guds mission.

Luthersk perspektivering

For at kunne bringe afhandlingens konklusion ind i den folkekirkelige drøftelse af nye menighedsformer vil jeg anføre nogle lutherske perspektiver på dens konklusioner:

- 1) Den dybe transformation, som missionale menigheder skal bidrage til, handler i sin essens om tilegnelse af Guds tilgivelse. Luther talte om synd som ”indkrogethed” i sig selv. Transformation består i at blive rettet udad af tilgivelsen. Tilgivelse og tro indebærer en åbning og åbenhed overfor medmennesket og Gud. Frelse er befrielse til udadrettethed med treenighedens indbyrdes fællesskab (*perichoresis*) som forbillede.
- 2) Når det gælder de brede forbedringer i samfundet, giver toregimentelæren et sundt forbehold i forhold til den amerikansk-”reformerte” tradition for at

søge politisk indflydelse. Samtidig er der dog behov for et opgør med tore-gimentelærens virkningshistorie, der har haft en tendens til at spiritualisere, privatisere og individualisere troen.

- 3) Svarende til, at tilgivelse er forvandlingens essens, er kirkens vidnesbyrd over for det omgivende samfund ikke primært, at der findes et ”overskud” (af kærlighed, godhed etc.) i menigheden; det centrale vidnesbyrd er derimod, at menigheden er modtagelsens og tilgivelsens sted.
- 4) Er det muligt fra et luthersk perspektiv at se på forkyndelsen og sakramenterne som karakterdannende og transformerende? Det vil kræve en ændring i synet på forkyndelsens og sakramenternes funktion: fra at være enkeltstående tiltale og tilsigelser til at være drivrem i en livslang forvandrings-rejse.
- 5) Tanken om ”core at the border” lægger op til lokal forankring. Hvor sognet stadig fungerer, sikrer det kirken en sådan lokal forankring – midt i konteksten. Der kræves imidlertid mange steder en nyfortolkning af begrebet ”sogn”. Hvilke geografiske og sociale enheder udgør de primære meningsbærende og identitetsformende sammenhænge for os i dagens Danmark? Måske et lokalt kvarter, en fritidsinteresse, en arbejdsplads eller et socialt medie.

Den nødvendige vekselvirkning

Luthers opgør med den institutionelle katolske kirke har i sin virkningshistorie ført til en spiritualisering eller gudstjenestelig stilisering af menigheden, samtidig med at den lutherske kirke har fastholdt et embedshierarki. Når Karsten Nissen, som nævnt ovenfor, skriver, at ”Folkekirkens menighed er det danske folk”, så er det naturligvis et forsøg på at placere kirken midt i dens danske kontekst. Det sker imidlertid på en måde, hvorved menighed og kontekst falder ind i hinanden. Det medfører, at kirkebegrebet institutionaliseres: kirken udfører sin mission til folket som institution, ikke som menigheder. Marianne Christiansen

forbigår tilsvarende, at resultatet af uklarhed om kirkens subjekt i praksis er institutionalisering: Præst, menighedsråd og betjening (og disses landsforeninger) bliver kirkens ”vi”.

Dermed vanskeliggøres det at etablere missionale, forpligtende og transformerende menigheder. Det viser sig i mangfoldigheden af aktiviteter, som skal få folk ”i kirke”, men ikke sigter på at inkludere i en transformerende social struktur. Dette kollaps i menighedsforståelsen hænger sammen med nedtoningen eller fortielsen af enhver teologisk skelnen mellem Guds rige og ”verden”. Dermed afvises eller overses behovet for dyb transformation. Rwanda er det nu næsten forslidte eksempel på, hvad dette kan medføre. Det, som blev regnet som en ”succes” i missionshistorien, fordi et helt folk var blevet kristne, endte i et folkemord, fordi det var en kristendom, som ikke stak dybt nok til at overvinde de etniske stridigheder. Spørgsmålet er, hvad det på sigt betyder, at Folkekirken i Danmark sætter alt ind på at bevare et ”succesfuldt” højt medlemstal, blandt andet ved at understrege, at det ikke er et mål for kirken, at kulturkristne træder ind i et forpligtende og potentielt livsforvandlende menighedsfællesskab. Min påstand er, at i den nuværende kulturelle og historiske danske kontekst er et forpligtende menighedsfællesskab nødvendigt for at blive sat ind på rejsen fra ”verden” ind i Guds rige, hvorved Gud forvandler os til at være rettet udad i kærlighed, dvs. i mission, til bedste for samfundet omkring os.

Dette er ikke – som Christiansen mener – blot et udtryk for et nyt fokus på helliggørelse, eller som Bidstrup antyder, et udtryk for, at nogle ser på sig selv som ”finere” kristne end andre. Et *bounded set* ”fælles-liv” er en uomgængelig del af at være Kristi legeme og kirke i Guds mission, fordi det (som det normale) kun er på denne måde, at Guds tilgivelse får mulighed for ved Helligånden at gøre sin livsforvandlende virkning og rette os udad i næstekærlig mission. Det er imidlertid af afgørende betydning, at sådanne ”fælles-liv” tydeliggør deres teologiske anerkendelse af betydningen af skabelse og dåb. Disse må endvidere, uden at svække troen på erfaringen af Helligåndens kraft og aktive virke i kirken, betone, at omdrejningspunktet i dette virke er Guds tilgivelse. De bør

derfor i højere grad være kendetegnet ved ydmyg modtagelse end ved overskud og ydeevne.

Missionale menighedsformer i Danmark

Hvordan kan en missional menighedsform se ud, der giver rum og retning til trosrejsen ved at danne ramme for en vekselvirkning mellem ”dåbskristendom” og ”troskristendom”? Det må være en menighedsform, der giver alle, som vil, rum og mulighed for og hjælp til at tage skridt med retning mod Kristus, i og mod tro, derfra hvor vi allerede går. Hans Raun Iversen peger på norske profilmensigheder inden for den sognekirkelige ramme som en forbilledlig model (Iversen 2013a: 67f). Her bringes det forpligtede menighedsfællesskab på et kirkeligt-strukturelt niveau i aktivt samspil med sognet. Kirker i Danmark med en stærk menighedsbevidsthed – både sognekirker og andre menigheder i og uden for Folkekirken – skaber tilsvarende ofte åbne og uforpligtende rum for personlige trosvandring gennem Alpha-kurser, lettilgængelige gudstjenester og personlige relationer. De to ovenfor omtalte fællesskaber er eksempler på, hvordan det kan gøres. Kirker, der på basis af en ”dåbskristendom” er lykkedes med at få mange (eller få) ”i kirke”, må modsat tage skridt til at påbegynde en fælles trosrejse dybere ind i troens og tilgivelsens verden, ind i Guds rige.

Sådanne missionale menigheder er både tro mod karakteren af Guds mission og indfældede i vores dansk-globale kultur og samfund. Derfor kan de fungere som katalysatorer for, at Gud ved sin Ånd lader tro på Gud få større betydning for flere af os.

Litteratur

Bidstrup, Ulla Morre

2012a *I anledning af...: Kasualierne mellem levet liv og forkyndelse*. Frederiksberg: Aros Forlag.

2012b ”Kirkegang og menighedsformer”. I *Kirken tæller: Viborg Stiftsbog 2012*, s. 16-20.

Bjerring-Nielsen, Bent, Hans Raun Iversen, Jonas Adelin Jørgensen, Mogens S. Mogens og Morten Skrubbeltrang (red.)

2012 *Den mangfoldige kirke: Menighedsformer i Danmark*. Ny Mission 24. Frederiksberg: Dansk Missionsråd.

Guder, Darrell L. (red.)

1998 *Misisonal Church: A Vision for the Sending of the Church in North America*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company.

Iversen, Hans Raun

2009 ”Fluktuerende menigheder – nye arbejdsvilkår for kirken”. *Dansk Tidsskrift for Teologi og Kirke*, 02, s. 43-54.

2013a ”Nye menighedsformer i folkekirken”. I Bent Bjerring-Nielsen et.al. (red.), *Den mangfoldige kirke: Menighedsformer i Danmark*. Ny Mission nr. 24. Frederiksberg: Dansk Missionsråd.

2013 ”Fluktuerende menigheder – tendenser i internationalt kirkeliv set i forhold til en dansk kontekst”. Handout ved seminar om Menighedsudvikling og hverdagskristendom, 19. nov. 2013. København.

Nielsen, Andreas Østerlund

2012 *Missional Transformation: A Constructive Discussion Applying the Theologies of the Mission as Transformation Movement and Stanley Hauerwas*. Ph.d.-afhandling, Aarhus Universitet (Afhandlingen kan købes/rekvireres ved henvendelse til forfatteren).

Nissen, Karsten

2012 ”Kirken tæller”. I *Kirken tæller: Viborg Stiftsbog 2012*, s. 8-15.

Andreas Østerlund Nielsen, f. 1971, ph.d. og cand.theol., er missionsteologisk forsker og formidler (postdoc) ved Menighedsfakultetet i Aarhus. Arbejder her sideløbende med kirkelig formidling og forskningsprojektet ”Missional trinitet - Et konstruktivt studie i missional systematisk metode og teologi”. Har tidligere været medstifter af og præst for den ”oprindelige”, nu nedlagte valgmenighed ”Bykirken” i Aarhus. Mail-adresse: aon@teologi.dk.

Folkekirken som missionsmodel

Af Hans Raun Iversen

Jeg blev uddannet som missionsteolog i 1970'erne – i kølvandet på Kirkernes Verdensråds studieprogram ”The Missionary Structure of the Congregation”, der gennemførtes mellem verdenskirkerådets møder i New Dehli i 1961 og Uppsala 1968. Siden har jeg været optaget af og søgt at tænke med omkring en halv snes programmer og studier med et tilsvarende fokus på forholdet mellem kirke og mission, jf. mine to artikelsamlinger fra henholdsvis 2008 og 2010. På den baggrund kunne man formode, at jeg allerede har sagt, hvad jeg har at sige om det emne. Når jeg alligevel forsøger mig én gang mere, har det særligt to grunde. For det første er der tale om et levende forhold, som ikke kan afklares én gang for alle. For det andet afhænger forholdet afgørende af den konkrete situation, som i dag i Danmark bl.a. præges af, at der siden 1990 er opstået en lang række valg- og især frimenigheder, der forstår sig selv som et missionalt alternativ til folkekirken. Især i mine yngre dage vedgik jeg gerne, at jeg vist er – eller i hvert fald har været – frimenighedsmand af temperament. Siden er jeg blevet folkekirkemand af erfaring, forskning og overbevisning. Derfor handler dette indlæg om folkekirken som et stykke missionsvirksomhed – med sideblik til nogle af de nye missionale menigheder.¹

1. Indledning med to forudsætninger

Der er to afgørende teologiske forudsætninger for det følgende. For det første går jeg ud fra, at evangeliet, som fx udtrykt i Joh 3,16, er for hele folket. Afgørende for kirkens deltagelse i Guds mission er det, at budskabet om Jesus Kristus som Gudsrigets herre kommer så tæt på alle slags mennesker omkring os, at det bliver en reel mulighed for dem at orientere deres liv efter dette budskab. Det er ikke blot glæden over englesangen julenat, men glæden over Guds søns fødsel på jorden, der må deles med alle, overalt og hver dag.

For det andet – og det ligger i forlængelse af det første – må kirken turde være

kirke på vor tids vilkår, selv om det betyder, at kirken et langt stykke af vejen må opgive sin egen sikre organisation og faste lære. Udtrykt med Diana Butler Bass må kristendommen sættes fri til at leve efter *The End of the Church and the Birth of a New Spiritual Awakening*. Det slår ikke længere til at indbyde folk til at tro på en organisation og dens lære. Det kristne opdrag, den kristne *diakonia*, har som sit centrale anliggende at gøre det muligt for mennesker at fatte tillid til, at det er muligt at leve i tro på Gud, sådan som Gud er kommet til os i skikkelse af sin søn Jesus Kristus. Sagt med overskriften på Anna Marie Aagaards nye bog, så er det kirkens opgave at fremme menneskers *Mod til tro*.

I det følgende søger jeg først - i skærpede formuleringer - at rette to misforståelse omkring henholdsvis kristendommen og folkekirken, som ikke mindst synes at præge mange frimenigheder i selve deres udgangspunkt. Dernæst beskriver jeg, hvordan folkekirken fungerer som en måde at være i mission blandt danskerne på, altså som en missionsmodel. Til slut fremhæver jeg, hvordan folkekirken nedefra omstiller sig til en langt mere mangfoldig kirke, selv om den fortsat har brug for få omstillingen gennemført på det strukturelle plan. Hvis frimenighedernes folk ville hjælpe folkekirken i denne omstilling, ville de måske opdage, at de kunne få en langt bedre basis for deres mission inden for den folkekirkelige missionsmodel.

2. To misforståelser omkring kristendom og folkekirke.

Den første misforståelse, der trives bl.a. i nogle frimenigheder, er, at kristendommen er en mere eller mindre filosofisk udarbejdet lære, som kristne skal holde for sand. Den tankegang beror på en uddateret positivistisk erkendelsesfilosofi kaldet *foundationalism*, der går ud fra, at sandheder er noget, vi kan etablere og bygge oven på hinanden, så vi til sidst har et helt system af færdige sandheder. Sådan tænkte man i den gamle form for naturvidenskab, og sådan tænkte konservative kristne af fundamentalistisk tilsnit. Den erkendelsesfilosofi er faldet i dag, sådan som Diana Butler Bass blandt mange andre peger på det. Derfor ligger det nu igen lige for at komme tilbage til en forståelse af kristendommen som et

liv, der leves i tillid til og derfor tager skikkelse fra Jesus Kristi liv og gerning. Kristendom er, hvad der ”driver på”, det vil sige, fremhæver og fokuser på, Jesus Kristus. Det er herudfra, folkekirkens liv og virke må bedømmes: Gør den Jesus Kristus kendt og troet, så vidt det nu står til en menneskelig instans som kirken? Bidrager den til, at Kristus kan bo ved troen i stadig flere menneskers hjerter, som det hedder i nadverritualet med et citat fra Efeserbrevet 3,17? Er det sigtet i kirkens virksomhed, er der gode muligheder for, at folkekirken virkelig er koblet op på Guds mission i verden.

Den anden misforståelse går ud på, at folkekirken er en bekendelseskirke, hvis kirkelige indsats står og falder med en bestemt form for bekendelsestroskab. Det er klart nok, at stats- og siden folkekirken fra reformationen, over Kongeloven af 1660 og grundloven af 1849 af staten er defineret som en bekendelseskirke med bestemte bekendelsesskrifter, som staten i fornødent fald kan styre og regulere kirken retligt ud fra. Staten er ikke-konfessionel og ofte direkte anti-konfessionel, men den må som kirkebestyrer nødvendigvis fastholde, at kirken er konfessionsbundet, for staten kan ikke administrere kirken, hvis den ikke bundet op på en bestemt konfessionel identitet. De gamle grundtvigianeres utopiske projekt med en ikke-konfessionel kirke, organiseret som en statslig indretning, faldt just, fordi staten ikke kan bestyre sådan en undefinerbar størrelse (se Lyby 1993). Staten holder fast på, at kirken er konfessionelt defineret, selv om den samme stats domstole har anlagt diametralt modsatrettede tolkninger af det samme lutherske bekendelsesgrundlag – fx omkring forholdet mellem tro og gerninger i forskellige retssager i de første to hundrede år efter reformationen (Appel og Fink-Jensen 2009) og omkring forholdet mellem åndsdåb og vanddåb, hvor Snedstedpræsten Feldbæk-Nielsen i 1999 blev afskediget for at hævde akkurat det samme syn på åndsdåbens nødvendighed, som Sjællands dannede vækkelsesbiskop, J.P. Mynster, forkyndte i midten af 1800-tallet (Feldbæk-Nielsen 1999).

I praksis har folkets folkekirke aldrig været en bekendelseskirke, men naturligvis i høj grad en bekendende kirke, hvor man samles om brugen af de oldkirkelige

bekendelser, i praksis den apostolske trosbekendelse, i forbindelse med gudstjenester og sakramentsforvaltning. Folkekirken er altså, ligesom den anglikanske kirke, ”a confessing not a confessional church”. Det konfessionelle skoleridt er en specialitet for staten og enkelte konfessionelt dogmatiserende teologer. Kirkefolket holder sig til at stemme i med trosbekendelsens ord, når lejlighed gives. Just dermed er folkekirken et åbent praksisfelt, hvor praksis ikke er hvad som helst, men hvor enhver kan stemme i med sit næb og lade den kristne praksis virke i ens eget hjerte. Opsummerende kan vi sige, at folkekirken i praksis ikke er en bekendelseskirke, men et stykke kristen praksis, et stykke missionsvirksomhed eller – for at bruge mit eget udtryk fra Ny Mission no. 1/1999 – en missionsmodel.

3. Folkekirken som missionsvirksomhed

De kirkelige handlingers kirke

I foråret 2013 stillede YouGov på bestilling fra Bibelselskabet og Center for Kirkeforskning på Københavns Universitet et repræsentativt udvalg af danskere en række spørgsmål om deres forhold til kirke og kristendom. Et vigtigt spørgsmål med lige så vigtige svar lød således:

Tænk på sidste gang, du besøgte en kirke. Hvad var anledningen til dit besøg i en kirke? (svar i procent af samtlige).

Begravelse	Dåb	Højtid	Bryllup	Konfirm.	Alm. gudstj.	Turisme	Koncert	Foredrag	Andet
31	18	12	10	10	7	5	3	1	2

Hører man til dem, der foragter den såkaldte firehjuls-kristendom, bekræfter disse tal alle ens fordomme. Men danskerne har aldrig gået til gudstjeneste mand af hus, som man kender det fra enkelte sammenhænge i Amerika, den tredje verden og til dels i katolske lande. Da kirketvangen kulminerede i 1700-tallet, og da vækkelserne kulminerede omkring år 1900, sad omkring 10 procent af danskerne i deres kirke en given søndag. Folket flest kom derimod trofast til de kirkelige

handlinger (dåb, konfirmation, bryllup og begravelse) – og så de 2-3 strengt forordnede nadver-deltagelser om året, hvor man ikke kunne slippe. Mønsteret er for så vidt det samme i dag, hvor vi nu er nede på 79 % af befolkningen som medlemmer, og hvor kirkegangen i ca. 40 år har ligget på omkring 100.000 mennesker eller ca. 2 % af befolkningen en givet søndag, og hvor dåbsprocenten ligesom konfirmationsprocenten ligger omkring 70, bryllupsprocenten omkring 38 og procenten for folkekirkelige begravelser omkring 88.

Det er denne virkelighed og disse kirkelige arbejdsbetingelser, der afspejles i svarene i YouGov-undersøgelsen: Vil kirken nå danskerne bredt med et tilbud om evangelisk tugt og trøst, må den give høj prioritet til de kirkelige handlinger. Mange vækkelseskristne, inkl. Grundtvig, har set på den folkelige brug kirkelige handlinger med slet skjult foragt, men der er vist ingen nok så vakte folkepræster i dag, som ikke oplever arbejdet med de kirkelige handlinger som særdeles meningsfuldt: Her kan alle slags mennesker mødes med kirkens omsorg og med det kristne evangelium.

Danskernes tårnhøje tillid til folkekirken

En af mine ofte gentagne konstateringer er, at danskerne aldrig har været frivilligt kirkekristne og derfor heller aldrig har fået sans for, hvad kirke og kirkeligt fællesskab kan være. Men i stedet for den kirke, som danskernes ikke rigtigt vil have, vil de gerne have folkekirken, som bl.a. er god til kirkelige handlinger eller overgangsritualer, som de fleste mennesker helst ikke vil undvære. Udgangspunktet for folkekirkens arbejde er i dag næsten unikt positivt, for så vidt danskerne på trods af deres beskedne brug af kirken har stigende forventninger og ikke mindst en exceptionel høj tillid til kirken, sådan som det fremgår af de danske svar i de europæiske værdiundersøgelser:

Spørgsmål om forholdet til kirken i værdiundersøgelserne:

Kirken giver svar på	1981	1990	1999	2008
Moralske problemer	25	20	20	29
Familieproblemer	16	13	15	18
Åndelige behov	37	48	51	54
Sociale problemer		8	11	14
Tillid til folkekirken	1981	1990	1999	2008
Meget stor tillid	13	10	9	10
Ret stor tillid	38	37	50	53
Ikke særlig stor tillid	36	40	34	31
Slet ingen tillid	14	13	7	6

Kilde: Andersen og Lüchau 2011

Værdiundersøgelsen er ikke alene om at dokumentere kirkens positive stilling i befolkningen. I september 2013 placerede en Epinion undersøgelse præster som no. 4 på listen over erhvervsgrupper med høj troværdighed i befolkningen, kun overgået af sygeplejesker, læger og politibetjente. Når vi tager i betragtning, at vi alle så at sige med nødvendighed må forholde os til de første tre erhvervsgrupper, mens forholdet til præster principielt er valgfrit, er resultatet imponerende.

Inden vi forlader værdiundersøgelser, kan vi kaste et blik på det danske billede i europæisk sammenhæng. Danmark har sammen med Sverige ligget meget lavt m.h.t. kirkegang, tilslutning til kirkens lære og forventninger til kirken, men stabilt og højt mht. medlemskab. Den situation har foranlediget mig til at bruge udtrykket ”verdens svageste monopolkirke” om folkekirken gennem snart 30 år. I de senere år er situationen ændret på to måder: Dels er folkekirken, på trods af dens høje medlemstal, ikke længere så monopolagtig, og kulturen ikke længere så monolitisk, dels er forventningerne og tilliden til folkekirken kommet til at

ligge betydeligt højere end fx i Sverige (63 mod 39 %), som Danmark hidtil har ligget mest på linje med. Den situation kan reflekteres på flere måder: Jonas Adelin Jørgensen konstaterer i en analyse af tallene fra de europæiske værdiundersøgelser, at danskerne fortsat ligner svenskerne mht. liberalt syn på familieforhold og seksualitet, mens gudstroen ligger højt i Danmark med 63 procent mod 46 i Sverige, der her har europæisk bundrekord. I det østlige Europa skal familierne opdrage børn i kristendom, mens kristendom står marginalt i opdragelsen i det vestlige Europa, herunder Danmark. Gudstroen er øjensynligt (blevet) et individuelt anliggende i Vesteuropa, mens den er et familieanliggende i Østeuropa. Jørgensen konkluderer således:

Det er interessant at sammenligne spørgsmålene om familie, Gud og kirke, og se hvad der karakteriserer danskernes forhold til disse tre størrelser samlet set: Hvor danskerne ligner svenskerne i forhold til familieværdier, og de ligner englændere og tyskere når det gælder troen på Gud, så ligner de polakkerne, når det kommer til tillid til kirken. Her ligger danskerne, mærkeligt nok, helt oppe i den øverste del af de positive besvarelser. Andelen af danskere, der har 'stor eller meget stor tillid til kirken' er endda vokset i løbet af de sidste tre årtier fra omkring 40 % til nu 63 %. Mere kompliceret og vanskeligt forståeligt bliver dette tal, når man ser nærmere efter, hvad det er, danskerne godt kan lide ved kirken: Det er ikke primært, at kirken giver svar på etiske og moralske spørgsmål (29 %) og bestemt ikke løsning på familieproblemer (18 %). Faktisk kan hele 58 % sagtens komme i kontakt med det guddommelige uden kirkens hjælp! Hvorfor har danskerne så denne store tillid til kirken (meget større end svenskernes 39 % og nordmændenes 44 %)? En mulig forklaring er, at folkekirken gør en vigtig ting rigtigt ved ikke at gøre noget: Folkekirken er en tom ramme, som danskerne med stor vellyst selv fylder med indhold og traditioner. Det er ved ikke at give svar på teologiske, etiske og moralske spørgsmål (især ikke familiespørgsmål) at kirken har succes. Folkekirken er en ikke-autoritær institution, og den er netop brugbar for danskerne, fordi de sætter pris på, at den ikke mener noget specielt. Denne

forklaring ville passe med den manglende sammenhæng mellem familieværdier og gudstro. Hvis denne forklaring er rigtig, så giver danskernes tilsyneladende sympati for kirken grund til eftertanke – også teologisk eftertanke – når de forskellige delsvare tages i betragtning (Jørgensen 2012).

Det er en vigtig analyse: Kirken i Danmark, og her drejer det sig især om folkekirken, som de fleste tænker på, når de skal svare på survey-undersøgelser, træder frem som en lidt særegen størrelse på den europæiske scene. Danskerne er fortsat ”sekulariserede”, og folkekirken følger trop med liberale holdninger i familiemæssige og moralske spørgsmål. Samtidig vokser den almindelige tillid til folkekirken. Man kan naturligvis ikke sige, at der her er tale om et entydigt årsagsforhold. Omvendt kan vi roligt regne med, at både tilliden til folkekirken og folkekirkens medlemstal ville falde drastisk, hvis folkekirken gik imod det liberale syn på fx homoseksualitet, som har sat sig igennem i befolkningen især siden 1990. I Finland er udmeldelsestallene gået drastisk op (langt højere end i Sverige!) pga. kirkens konservative holdninger til fx homoseksualitet, som mange finder for stærk, men også nogle for slap (Niemelä 2007). Udmeldelsestallet var unikt højt i Finland i 2010 – som reaktion på en enkelt TV-udsendelse med udtryk for kirkens konservative syn på homoseksuelle indløb der hurtigt efter 40.000 udmeldelser, svarende til flere års udmeldelser i Danmark. Folkekirken mistede nogle tusinde medlemmer til frimenigheder i kølvandet på indførelse af homoseksuelle vielser i 2012. Men uden dette skridt ville den have mistet langt flere. Så her må der ganske rigtigt tænkes teologisk: Hvad er vigtigst for kirkens arbejde: Modstand mod homoseksuelle vielser eller ligestilling mellem mennesker med forskellig seksuel orientering samt fastholdelse af tillid i befolkningen, som må formodes at befordre mulighederne for kirkens mission?

Samvirket mellem kultur-, kirke- og karismatisk kristne

Folkekirken sigter mod, at dens medlemmer bliver gode kirkekristne, fx i kraft af kirkens store indsats for børn og unge, især for konfirmander. På konfirmationsdagen træder konfirmanderne da også frem som velopdragne kirkekristne.

Spørgsmål om Gud og identitet i Værdiundersøgelserne

(Andersen og Lüchau 2011)

Tror De på (Ja-svar i %)	1981	1990	1999	2008
Gud	69	64	69	64
Et liv efter døden	32	34	38	36
Reinkarnation	13	17	18	16
Synden	37	24	21	21
Paradiset	20	19	18	19
Helvede	9	8	9	9
Billedet af gud	1981	1990	1999	2008
Personlig gud	27	20	25	22
Særlig åndelig kraft	27	34	38	35
I tvivl	26	24	19	19
Tror ikke på Gud	23	22	28	24
Religiøs identitet	1981	1990	1999	2008
Et troende menneske	75	73	77	72
Et ikke-troende menneske	21	23	18	21
Overbevist ateist	5	4	5	7

Jesus-fokuseringen kommer tydeligere frem i en ny undersøgelse blandt cancerpatienter under rehabilitering (Johannessen-Henry 2013):

Svar på udsagn om tro på Jesus (svar i procent)

	Slet ikke	En lille smule	I nogen grad	En hel del	Meget	Uoplyst
Historien om Jesus betyder noget for mig	17	23	21	14	10	15
Jeg kan bruge historien om Jesus i forhold til mit eget liv	33	21	16	7	7	15
Korset som symbol betyder noget for mig	29	20	16	11	9	15

Blå mandag kan man møde dem som kulturkristne, der ikke lige har tænkt at besøge kirken med det første, med mindre de da skulle få et tilbud, som de ikke kan sige nej til, fx et inciterende korarbejde. Kulturkristne og kirkekristne har således samme rod i folkekirken – det meste, de har med i bagagen, har de fået fra kirkens arbejde. Derfor er de fleste danskere ganske meget fokuserede på Jesus, selv om de ikke er helt parat til at sætte trosbekendelsens etiketter på ham. Hvad danskerne slumper til at svare, når de spørges i værdiundersøgelser, ser sådan ud. Generelt er billedet meget stabilt gennem de sidste 30 år.

At Jesus betyder noget – i hvert fald ”en lille smule” – for over to tredjedele af danskerne i dag efter mange årtiers såkaldt sekularisering etc., synes jeg er både bemærkelsesværdigt og positivt. Det er min overbevisning, at det skyldes folkekirkens indsats, hvor kirkekristne og kristne ildsjæle, som jeg for de tre k’ers skyld kalder karismatiske kristne, virker sammen i gensidig respekt i så at sige alle mulige kirkelige sammenhænge fra menighedsråd over kirkelige handlinger til alfakurser. Samtidig holdes kirken åben som et hus, hvor enhver kan komme i en enhver situation, sådan som det fremgår af samme patientundersøgelse:

Det gør mig tryk, at jeg kan komme i kirken, hvis jeg har brug for det						
	Slet ikke	En lille smule	I nogen grad	En hel del	Meget	Uoplyst
(svar i procent)	17	17	18	15	19	14

I Johannessen-Henrys interviews blandt cancerpatienter under rehabilitering optræder der en lang række udsagn om oplevelser med kirken og dens rum, bl.a. følgende:

- ”Kirken er dér, hvor man ikke skal forklare sig. Det er et fristed, og det er et fristed bare at vide, at det eksisterer. Det er en stor trøst for mig. Det *betyder* noget for mig.”
- ”Jeg kan sagtens få de små nakkehår til at rejse sig i kirken, når orglet banker derudad og koret, og koret, ja så skråler jeg med i vilden sky – det er dejligt,

når jeg kan gemme mig i mængden, så jeg er helt vild med at synge”.

- ”Vi var inde at høre Messias i Vor Frue Kirke i København. Vi kom ind i kirken og jeg kiggede op ad Thorvaldsens Kristus, ikke – så var der lige en bøn op til Vorherre: ”Tak, fordi jeg er her” – det var dejligt – det var det eneste, jeg kunne fokusere på og så dén skønne musik”.
- Om at skrive i gæstebogen i Rigshospitalets kirke: ”Jeg ved ikke, hvem jeg skrev til. Jeg har ikke skrevet til nogen. Jeg har bare skrevet. Jeg sidder bare sådan og tænker på, hvorfor jeg ikke bare skrev: ”Kære Gud”, for det kunne man jo egentlig godt have skrevet – det kan måske også være, at jeg har skrevet det en enkelt gang, eller også har jeg bare skrevet, fordi jeg bare var så glad for endnu en kontrol, ja, så jeg endnu engang fik lov at holde jul – og fik lov at fejre en fødselsdag igen for sine børn...”
- Ved Arne Haugen Sørensens maleri i Fondsbæk (Fonnesbæk) kirke, som han havde hørt om forud i en prædiken: ”På billedet var de to hænder, der kom ud af himlen. Man ser kun hænderne – kæmpestore hænder – og så ser man Kristusfiguren inde i hænderne og ikke andet. Det er billedet. Det var det billede. Altså, jeg har mange gange sagt til mig selv: ”Er det skæbnen? Er der nogen, der har bestemt, at det skal være sådan, at vi kom forbi her?”. Men det skete – det var så fantastisk. Det var det bedste – det var at finde det billede. ”Der er én som omarme os” havde præsten sagt. Det at omarme, bare med hænderne, det blev meget stærkt. ...Det forbinder sig med én, binder tilbage og bliver stærkt på den måde” .

Kirkemedlemskabet er ikke alene vigtigt a.h.t. folkekirken og dens økonomi samt dens åbne adgang til mennesker, der er kirkens medlemmer. Det tillidsfulde forhold til kirken er også vigtigt, så danskerne har et sted at gå hen, når de har mest brug for det. Indtil andet er eftervist, vil jeg fastholde min tese fra 1999: Folkekirkens store missionariske styrke ligger i, at kulturkristne, kirkekristne og karismatiske (engagerede) kristne i alle sammenhænge mødes og udveksler trosholdninger på lige fod i folkekirken.

Den fluktuerende aktivitetskirke

I takt med, at samfundet er blevet fluktuerende, idet flere og flere mennesker hele tiden er på vej ind i nye sammenhænge og livsformer, er folkekirken også blevet fluktuerende. De gamle kernemenigheder svinder ind samtidig med, at der kommer flere og flere mennesker til en mangfoldighed af nye aktiviteter, som er gearede til at matche en lang række forskellige målgrupper. Folkekirken lever i stadig stigende grad op til sit navn: Den er folkelig som folket selv, landsdækkende, mangfoldig mht. teologi og virkeformer, og den er blevet mere og mere deltagerinddragende, samtidig med, at den især gennem de sidste 15 år har skærpet det kristne sigte med de mange nye aktivitetsformer.

Det fremgår med stor tydelighed af et sammenfattede skema i Marie Hedegaard Thomsens ph.d.-afhandling fra Århus Universitet i 2012:

Kirkelige aktiviteter nu og i fremtiden

De veletablerede	De fremadstormende	De gryende	De uforudsigelige
Kirkekoncerter	Gudstjenester for børnefamilier	Meditations-, stille og/eller bede-gudstjenester	Børne og voksenkor
Sociale arrangementer	Gudstjenester for unge	Gudstjeneste for begyndere	Bibelstudie-grupper
Foredrag, højskoledage og/eller litteratur-kreds	Fællesspisninger	Gospel og/eller lovsangs-gudstjeneste	Voksenundervisning
Aktiviteter for ældre	Gudstjenester uden for kirkerummet	Gospelkor	Undervisnings- gudstjenester
Minikonfirmand-undervisning	Aktiviteter for unge		Skriftemåls- og/eller forbøns-gudstjeneste
	Babysalmesang		Sjælesorgs-grupper for børn
			Ægteskabsgrupper

4. Hvorfor ikke profilmienigheder i folkekirken i stedet for frimenigheder?

Vilhelm Beck holdt Indre Mission inden for folkekirken af tre grunde især: Han ville gerne have en pastoralt styret ramme, som han kunne styre sin vækkelse indenfor, han ville gerne holde hele folkekirken fast på sin egen opfattelse af den lutherske bekendelse, og endelig var det hans erfaring, at der skete relativt lidt, når han kom som vækkelsesprædikant til et sogn, mens der opstod vækkelse i kølvandet på hans forkyndelse, når han kom som sognets præst. I dag holder ingen af disse grunde rigtigt længere: Missionsfolk af de yngre årgange føler sig derfor ofte helt fritstillet til at bryde med folkekirken.

Ifølge Kurt E. Larsen er der tre hovedgrunde til, at valg- og frimenigheder er blevet dannet med stor hast siden 1990: dels lever vi i en entreprenørtid, hvor mennesker begynder for sig selv, hvis de støder på for mange hindringer i de gamle virksomheder, dels er der masser af udenlandsk inspiration til nye missionsale, kirkelige arbejdsformer, og endelig er der folk, der mener, at der ikke er plads til en bibeltro teologi i folkekirken, særligt mht. synet på homoseksualitet.

Den nye brug af den gamle ordning med valg- og frimenigheder er efter min mening uheldig for den kristne mission i Danmark – og oftest unødvendig, for så vidt som de nye menigheders folk kunne få en god – og på mange måder bedre – platform for deres arbejde inden for folkekirken som missionsmodel. Ordningen, der er skabt i en helt anden situation, er desværre blevet en bekvemmelighedsløsning på kirkens højrefløj (jf. Iversen 2013:67-69). Der bliver færre og færre steder, hvor menighedsrådets flertal brutalt holder en aktiv gruppe kristne tilbage, hvis man ønsker at gøre en aktiv indsats med nye former for arbejde og gudstjeneste. Der er tilmed i folkekirken adgang til at ansætte medarbejdere, herunder også nye præster, i nye øremærkede stillinger, betalt af indsamlede midler, så de ressourcer, der nu kastes ind i de nye menigheder, praktisk talt overalt kunne bruges inden for den folkekirkelige ramme. Sådanne muligheder kunne hurtigt udvikles i alle gode retninger, hvis alle gode kræfter stod sammen om det – i stedet for at bruge kræfterne til at oprette og konsolidere nye frimenigheder og kirker.

Jeg skal understrege, at jeg generelt synes, at det er godt med nye menigheds- og gudstjenesteformer. Vi har ikke mange kontante undersøgelser, men der er flere steder, hvor det er tydeligt, at flere menigheds- og gudstjenesteformer fører til en samlet set større deltagelse i det kirkelige arbejde. Men der er også steder, hvor de nye former medvirker til splittelse og mismod omkring det kirkelige arbejde, ligesom de nye menigheder i sagens natur konstant står i fare for at bruge al for megen energi på at etablere, profilere og opretholde nye strukturer.

Hvad skal vi med det kristne fælleskab? Er det overhovedet vigtigt? Ja, Kristendommen er social og kommunikativ. ”Alene kan jeg ikke blive frelst. Alene har jeg heller ikke lyst til at bliver frelst”, som Wilhem Löhe sagde det. Hertil kommer, at menigheden som forsamling af mennesker er evangeliets forståelseshorisont. Ingen kan forstå, at sandheden om deres liv er en mand, der dør på et kors, hvis ikke de kan se, at der er mennesker, hvis fællesskab tager skikkelse efter det, som Lesslie Newbigin sagde det. I dag er fællesskaberne blevet fluktuerende, mennesker kommer og går. Præsten og de ansatte må aldrig efterlades alene i kirken med dem, der blot defilerer forbi. Så ender kirken som en ritualanstalt med præsten som ritualekspedient. Det historisk-sociologisk faktum er imidlertid, at fællesskabet i kirken i praksis kun omfatter ganske få af kirkens medlemmer. Fællesskabet skal være der, ikke for dets egen skyld, men a.h.t. punkterne ovenfor. Fællesskabet i kirken må være selvudtømmende. Det skal være med til at styrke fællesskaberne uden for kirken (familie, nabolag, vennekreds, foreninger, arbejdspladser), sådan som folkekirken i høj grad er det. Kirkelige fællesskaber må altid være fællesskaber for andre, de må være selvudtømmende (kenotiske), efter Jesu Kristi egen model (Fil 2,6-11).

Det burde være tankevækkende for alle parter, at valgmenighedsordningens bagmand, biskop P.C. Kierkegaard, fremhævede, at valgmenighederne skulle ses som ”hjælpemenigheder” for folkekirken (Nørgaard 2013). Man kan naturligvis høre dette udtryk negativt, så valg- og senere frimenighederne ses som underordnede folkekirken. Men man kan også høre det positivt som et udtryk for, at folkekirken naturligvis har brug for medarbejderskab og samarbejde med alle

former for aktive kristne grupper. Måtte valg-, fri- og folkekirkemenigheder rundt omkring i Danmark finde ud af, at de er hinandens medhjælpere i deltagelsen i Guds mission.

Note

1. Oplæg på Dansk Bibelinstitut den 8. oktober 2013.

Litteratur

Aagaard, Anna Marie

2013 *Mod til tro. Kapitler om hellighed*. København: Anis.

Andersen, Peter & Peter Lüchau

2011 "Individualisering og aftraditionalisering af danskernes religiøse værdier". I Peter Gundelach (red.), *Små og store forandringer. Danskernes værdier siden 1981*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 76-96.

Appel, Charlotte & Morten Fink-Jensen

2009 *Når det regner på præsten. En kulturhistorie om sognepræster og sognefolk 1550-1750*. Højbjerg: Hovedland.

Bass, Diana Butler

2013 *Christianity after Religion. The End of Church and the Birth of a new Spiritual Awakening*. New York: HarperOne.

Feldbæk-Nielsen, Bent

1999 *Dåb og tro i landsretten*. Søborg. Doxa.

Iversen, Hans Raun

2008. *Grundtvig, folkekirke og mission*. København: Anis.

2010 *Church, Society and Mission. Twelve Danish Contributions to International Discussions*. Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet.

2013 "Ny menighedsformer i folkekirken". I Bent Bjerring-Nielsen et al. (red.), *Den mangfoldige kirke. Menighedsformer i Danmark*, Ny Mission 24, Dansk Missionsråd, ss. 60-70.

Jenkins, Philip

2002 *The Next Christendom. The Coming of Global Christianity*. Oxford: Oxford University Press.

Johannessen-Henry, Christine Tind

2013 *Hverdagskristendommens polydoksi. En empirisk-teologisk undersøgelse af tro i cancerrejsens kontekst*, Ph.D.-afhandling ved Det teologiske Fakultet, Københavns Universitet.

Jørgensen, Jonas Adelin

2012 "Religionsanalyse: Danmark, kristendommen og de europæiske værdier". www.religion.dk.

Larsen, Kurt E.

2013 "De nye valg- og frimenigheder. Antal. Baggrund og præg". I Bent Bjerring-Nielsen et al. (red.), *Den mangfoldige kirke. Menighedsformer i Danmark, Ny Mission 24*. Frederiksberg: Dansk Missionsråd, s. 60-70.

Lyby, Thorkild Christensen

1993 "Grundtvigs tanker om præstefrihed – og grundtvigianernes". I Jørgen Stenbæk (red.), *Ordet, kirken og kulturen. Festskrift til Jakob Balling*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, s. 214-235.

Niemelä, Kati

2007 "Alienated or disappointed? Reasons for leaving the Church in Finland". *Nordic Journal of Religion and Society*, 2 (20):195-216.

Nørgaard, Anders

2013 "Valgmenighedsloven og valmenighedernes bidrag til folkekirken". I Bent Bjerring-Nielsen et al. (red.), *Den mangfoldige kirke. Menighedsformer i Danmark, Ny Mission 24*. Frederiksberg: Dansk Missionsråd, s. 145-163.

Thomsen, Marie Hedegaard

2012 *Et åbent hus med mange indgange – empiriske studier i folkekirkeligt menigheds- liv med valg-, fri- og sognemenigheder som eksempler*. Ph.d.- afhandling. Institut for Kultur og Samfund, ARTS, Aarhus Universitet.

Hans Raun Iversen, f. 1948, cand. theol. et dr. theol. h.c., er lektor i praktisk teologi ved Afdeling for Systematisk Teologi på Københavns Universitet og 2003- 2007 tillige formand for styregruppen for Københavns Universitets satsningsområde, "Religion i det 21. Århundrede" og siden 2011 leder af Center for Kirkeforskning. Blev i 2012 udpeget som æresdoktor ved Uppsala Universitet. Blandt hans mange publikationer er "Praktisk teologi" (1995) og "Grundtvig, folkekirke og mission" (2008).

Kirke og mission - folkekirke og frimenigheder - set fra et frimenighedsperspektiv¹

Af Claus Grønbæk

I debatten om kirke og mission i relation til folkekirkemenigheder og frimenigheder er det afgørende at tage udgangspunkt i en bibelsk forståelse af mission og kirke. Missionens mål er at gøre mennesker til Jesu disciple, og kirke er ikke noget, vi går i, men noget, vi er, nemlig et fællesskab, og mission er også et fællesskabsanliggende. Gudstjenesten er vigtig, men ikke som en tankstation ved afslutningen på ugen, men som en udrustning til den kommende uge. Forfatterens begrundelse for at arbejde i en frimenighed som Københavnerkirken, er enigheden om fundamentet og den grundlæggende missions- og kirketænkning, friheden til at indrette sig, så det tjener missionen bedst – og at det almindelige præstedømme fungerer.

Hvad er målet?

I de seneste årtier har debatten om kirke og mission – folkekirker og frimenigheder – bølget frem og tilbage. Der er slået mange sværdslag fra hvert sit hold. Om den ene kirkemodells fortræffeligheder fremfor den anden. Ikke mindst, når det drejer sig om mission.

Når jeg har iagttaget – og også deltaget i – debatten, har jeg ofte tænkt, at problemet er, at man alt for hurtigt springer til form og præferencer. Fremfor først at blive klar over, hvad kirkens opgave og indhold er – hvad det er for en mission, kirken er sendt ud på og til. Sagen er jo den enkle, at når vi taler om mission, så er det jo vigtigt, at blive klar over, hvad missionen indebærer, før vi kaster os over opgaven. Det får jo store og afgørende konsekvenser for vores form og arbejdsmetode og succeskriterier; alt afhængig af, hvad målet er!

Hvis det handler om, at få så mange mennesker til på et eller andet tidspunkt at befinde sig i en bestemt bygning til en bestemt forestilling, så kan nogle tal

anvendes (og her kan folkekirken totalt i hvert fald endnu præstere langt større tal end frimenighederne). Hvis det handler om at kunne præstere den største medlemsliste, er det igen frimenighederne, der har 'tabt'.

Hvis det er at få så mange som overhovedet mulig til at kalde sig kristne, så er der én vej. Hvis det er, at der bliver så meget social retfærdighed og næstekærlighed som muligt, så er der en anden vej. Hvis det er at få døbt så mange som muligt, så er der en tredje vej osv. Derfor er det helt afgørende at få slået fast, hvad kirkens mission er, inden det kan lade sig gøre at finde ud af, hvordan vi bedst måler på og udfører den mission.

Hvilken mission?

I den sammenhæng er det jo godt at besinde sig på, at det ikke er vores kirke. Det er Jesu kirke. Det er hans mission. Ja, selvfølgelig, tænker vi. Det er jo ligesom basis. Underforstået. Men som med alle andre underforståede sandheder, har det ofte en tendens til at forsvinde. Og erfaringen er, at når først livet og hverdagen kører, er faren snublende nær, at det går hen og bliver min kirke og mit projekt.

Når det er Jesus, der er kirkens herre, er det nødvendigvis også ham, der definerer, hvad opgaven og missionen går ud på. Det kan selvfølgelig formuleres på mange forskellige måder, men skal der skæres helt ind til benet, er det jo oplagt at bruge de ord, som Jesus sagde til sine disciple, da han overdrog dem den opgave, han selv havde sat i gang:

Mig er givet al magt i himlen og på jorden. Gå derfor hen og gør alle folkeslagene til mine disciple, idet I døber dem i Faderens og Sønnens og Helligånden navn, og idet I lærer dem at holde alt det, som jeg har befalet jer. Og se, jer er med jer alle dage indtil verdens ende (Matt 28,18-20).

Her understreges det med al tydelighed, at det er Jesus, der er herre. Og opgaven bliver dels at døbe – men også efterfølgelse - at lære hvad Jesus har lært og leve

det ud i hverdagen (I parentes bemærket, betyder det, at det bliver sværere at definere, hvem der er en del af kirken, for dåbsprotokollerne og medlemsover-sigterne opfylder i bedste fald kun halvdelen af, hvad missionen er. Og en halv mission er ikke fuldendt!).

Så er definitionen af vores mission klar. Så mangler vi bare kirke!

Hvad er kirke?

Også her tænker man ofte, at det giver sig selv. Men spørgsmålet er igen, om det er traditionen, som får lov til at bestemme indholdet, eller det rent faktisk er kirkens herre, der får lov til at sætte dagsordenen.

For langt de fleste mennesker, vil spørgsmålet, ”Hvad er kirke?”, oftest resultere i et svar, der er noget i retning af: En hvid bygning på toppen af en bakketop, lidt perlegrus, nogle gravsten og et klokketårn i den ene ende. Hertil kommer så en præst i sort kjole med en stor hvid krave om halsen.

Dette billede understøttes af vores sprogbrug: ”Går du i kirke?” Altså: Går du mere eller mindre jævnligt hen til den førnævnte bygning, som er kirken? Det interessante er, at det er ikke sådan, Bibelen definerer, hvad kirken er. Hvis vi f.eks. går til 1. Peters Brev kapitel 2 vers 1-5, står der:

Derfor skal I aflægge al ondskab og al svig og hykleri og misundelse og enhver bagtalelse og som nyfødte børn hige efter ordets rene mælk, for at I ved den kan vokse op til frelse, så sandt I har smagt, at Herren er god. Kom til ham, den levende sten, som blev vraget af mennesker, men er udsøgt og kostbar for Gud, og lad jer selv som levende sten bygges op til et åndeligt hus, til et helligt præsteskab, der bringer åndelige ofre, som takket være Jesus Kristus er kærkomne for Gud.

Helt i tråd med Jesu missionsbefaling, handler det om tro og liv, og så er det bemærkelsesværdige, at kirken ikke er bygget af mursten og mørtel, men af levende mennesker, der tror på og følger Jesus.

Eller, som vi plejer at sige i Københavnerkirken: ”Kirke er ikke noget vi går i - det er noget, vi er!”

Det er jo interessant, for missionalt betyder det, at hvis jeg som discipel er kirken, så er kirken jo i kontakt med mange mennesker hver eneste uge - for jeg er i kontakt med mange mennesker hver eneste uge.

I virkeligheden er det ganske opmuntrende i en tid, hvor folk, der søger gudstjerner og kristne fællesskaber, er kraftigt på retur. At masser af mennesker stadig er i kontakt med Kirken, nemlig gennem de troende, som de lever, arbejder, slapper af sammen med.

Indimellem bliver jeg spurgt, om jeg ikke savner alle de naturlige kontakter, som en sognepræst har i forbindelse med dåbs- og begravelsessamtaler. Og jeg ville da være et skarn og en løgner, hvis jeg sagde nej til det. Men ved nærmere eftertanke, vil det ud fra en missional tankegang være langt mere effektivt og at foretrække, at have en levende menighed, der er sammen med, spiser sammen med, beder for, taler med, lever med de samme personer, end at jeg har en meningsfuld samtale én gang med mennesker og måske aldrig ser dem igen. Og under alle omstændigheder ikke på nogen måde har overskud til at følge op og være det for dem, som de egentlig har brug for. For målet er jo netop, at de kommer til tro på Jesus og bliver disciple af ham – og det kræver langt mere end en snak med mig.

Så en kirkes succes består altså ikke bare i, hvor god en præst man er eller har, ej heller, hvor mange mennesker man kan samle en søndag formiddag, men hvor mange disciple, der er!

Fællesskab

I forlængelse af dette er det jo tydeligt, at fællesskabet er afgørende. Når vi ser på den første menighed i Apostlenes Gerninger, er det jo noget af det, der træder tydeligst frem. Og som måske udfordrer os mest. At kirke ikke bare er nogle bestemte arrangementer og handlinger, men det er gennemsyret af ægte, medlevende og medlidende fællesskab

Og vel at mærke ikke bare for at holde sammen på kirken, men i høj grad også, når det handler om mission. At se og mærke fællesskabets kærlighed, omsorg og hjælp betød en afgørende forskel i kristendommens udbredelse. Ikke bare, når det handler om det bibelske materiale, men også når det handler om kirkens fremmarch i de første århundreder derefter.

Netop dette aspekt er centralt for kirke og mission. Et fællesskab som lever sammen, kender hinanden, deler med hinanden, beder sammen, læser i Bibelen sammen, spiser sammen – på en daglig og ugentlig basis. Det er en kæmpe udfordring for et individualistisk og høfligt lukket samfund som det danske.

Det er interessant, at vi er rigtig gode til at planlægge arrangementer, gudstjenester, foredrag etc., men hvis vi skal til at leve sammen, spise sammen, bede sammen, hjælpe hinanden – og vel at mærke ikke kun sammen med de andre kristne, men også med kollegaen eller naboen, så begynder de fleste at rokke uroligt i sædet. Og det første ord, der bliver fremstammet er: ”Jamen....!?” Og herefter vælter undskyldningerne ud af skabet.

Men det fjerner ikke udfordringen fra, hvad Jesus selv gjorde, og hvad hans disciple gjorde, og hvad kirken er. Og hvad vi egentlig godt ved. Hvis kirken skal vokse af disciple, der tror og følger, så må der ægte fællesskab til. Jeg ved godt, at vi lever i et individualistisk samfund, hvor folk ikke snakker med hinanden i opgangen eller bussen og lader hækken vokse, så man kan få fred i sit eget lille kongedømme, men bag ved det oplever jeg, at der er en stor længsel efter fællesskab. Ægte fællesskab. Som hjælper med de daglige ting, som støtter, som fjerner ensomheden. Og som samtidig sætter Gud på dagsordenen, som den eneste, der kan slukke den virkelige tørst, som bor i ethvert menneske.

Der kan og skal siges meget godt om vore gudstjenester og arrangementer, men dér ser og oplever folk ikke det, som spiller denne centrale rolle for kirken – fællesskabet.

Også i forhold til mission er der ofte blevet tænkt nærmest ensidigt individua-

listisk. Mission er noget, som er overladt til den enkelte - på hans eller hendes arbejdsplads eller over hækken. Med det resultat, at det ofte bliver en meget lille del af den kristne menighed, for hvem dette er virkelighed og praksis. Det er jo bemærkelsesværdigt, at Jesus altid udsender sine disciple i fællesskab – og også Paulus og de andre apostle var ofte flere sammen på mission.

Hvor er det med fællesskab i mission blevet af? Hvis mission er blevet til en en-mandshær, er der jo ingen hær! Vi må tilbage til, at fællesskabet er i mission. Ikke bare den enkelte. Men den enkelte i fællesskab. Der er simpelthen brug for det, hvis folk skal komme til – og især blive bevaret i – troen. Der er behov for nogle, der kan svare på spørgsmål, tale med, ordne det praktiske – og så bare være sammen med, grine, feste, græde sammen med.

Og selvom man godt kan tænke, at forfølgelser og udstødelse p.g.a. ens tro hører andre verdensdele og tider til, er situationen er i høj grad den samme nu. Bliver du en del af menigheden, kan du ofte blive stigmatiseret og miste venner og familie.

Så i diskussionen folkekirke kontra frimenighed er det vigtigt at spørge sig selv: Er vi et arrangements- og eventfællesskab? Bliver fællesskab og mission understøttet og fremmet af vores kultur, ledelse og satsninger?

Og så må vi være villige til at kigge hudløst ærligt på det, vi er og gør. Hvis vores mission er at gøre folk til disciple, så må vi jo med jævne mellemrum stoppe op og spørge: Sker det i vores menighed? Eller fortsætter vi bare bevidstløst med at holde arrangementer, som ingen af dem, vi er sendt til, kommer til. Underviser vi i og lærer folk at leve i det, som Jesus sagde, eller er det bare 15 minutter causeri over en given tekst? Ser folk noget, som svarer på de spørgsmål eller længsler, de har, eller bliver kirken bare et uforståeligt levn fra fortiden?

Når vi tænker kirke og mission, er det jo bemærkelsesværdigt, at gudstjenesten ofte er centrum i menigheden. Dét er her størstedelen af ressourcerne bruges. Det er højdepunktet (måske endda det eneste punkt!). Det er her, man skal samle folk. Det er her – på antallet af mennesker - det vurderes, om man er en succes

eller fiasko. Men hvis missionen er, at folk skal gøres til disciple, så kræver det jo, at de er der. Og det er de ikke! Det viser statistikkerne med al tydelighed.

Derfor er der jo i høj grad brug for at gennemtænke, hvad gudstjenestens, præstens og ledelsens opgave er. Også her kommer Ny Testamente os til gavn. Paulus siger netop noget om denne opgave i Efeserbrevet kapitel 4 vers 11-12: ”Og han har givet os nogle til at være apostle, andre til at være evangelister og andre til at være hyrder og lærere *for at* udruste de hellige til at gøre tjeneste, så Kristi legeme bygges op,”

Gudstjenesten og det, der foregår der, er med andre ord ikke en tank-station, som folk skal holde ind ved og lige få tanket op, så de kan klare det med Gud og tro til næste søndag, hvor de bliver tanket op igen.

Eller sagt på en anden måde. Gudstjenesten er ikke afslutningen på ugen, hvor man har brug for lidt syndsforladelse og lidt opmuntring til at tænke på Gud og hvile ud ovenpå ugen, der gik. Nej, det er begyndelsen på ugen, hvor man bliver udrustet til at gå ind i den kommende uge på den mission, som Kirkens herre sender sit folk på. Søndag er den første – ikke sidste – dag i ugen!

Konklusion

Hvornår er det så, konklusionen og diskussionen kommer i forhold til folkekirke og frimenighed?

Det interessante er, at i virkeligheden bliver det ikke formen, der er afgørende. Hvis definitionerne er klare og visionen/missionen klar, så kan man jo organisere sig på mange forskellige måder. Vi er forskellige – både når det handler om musikstil, ritualer, hvad der er hensigtsmæssigt i den ene eller anden retning.

Men uanset i hvilken kirke-lejr man befinder sig, tror jeg at traditionen og vi-plejer-tænkningen er umådelig stærk, og derfor kræver det for os alle noget af en omstrukturering - både i hovedet og i kirken – hvis vi rent faktisk ønsker at være kirke og drive mission.

Når jeg skal begrunde, hvorfor jeg så befinder mig i den lokal-afdeling af Jesu Kristi kirke, som er Københavnerkirken – og dermed uden for folkekirken - vil jeg nævne tre ting:

1. Der er enighed om fundamentet og den grundlæggende missions- og kirketænkning:

Det siger sig selv, at hvis der ikke er enighed om dette, bliver alt det, der bygges ovenpå, præget af dette. Indhold, mål og mening bliver diffust og uklart. Det bliver tilfældighederne eller den stærkeste eller laveste fællesnævner, der løber med bolden. For mig at se, er det det altoverskyggende problem, når vi snakker folkekirke og mission.

At folkekirkens vigtigste overskrift, som igen og igen bliver gentaget og lovprist er: Rummelig! Og vel at mærke ikke rummelighed til, hvad man tænker om form og struktur, men med det helt grundlæggende: hvad kirke og kristendom er! Det siger sig selv, at så er der lagt op til problemer og slingrevals.

Det virker besynderligt, at man – i noget, som er vigtigere end alt andet – handler direkte modsat af, hvad man gør i alle andre tilfælde. Når vi tager bilen med på værksted, betyder det ikke så meget, hvordan mekanikeren har indrettet værkstedet, og hvilken musik, der kommer ud af radioen, men om han har styr på, hvordan en bil fungerer. Eller når vi går til tandlægen, er det ikke hendes kittel eller billeder i venteværelset, der er afgørende, men om hun har forstand på og er dygtig til at lave mine tænder! Før der sker en besindelse på dette, vil kirken fortsætte med at miste sin kraft, indflydelse og relevans.

2. Der er frihed til at indrette sig, så det tjener missionen bedst: Uanset om det handler om undervisning, gudstjenester, mindre fællesskaber.

Ofte kommer det jo til at handle om, hvad jeg foretrækker, hvilken smag jeg har, hvad der passer mig bedst. Men som tidligere nævnt, er det ikke vores kirke, men hans, som forlod den himmelske herlighed for at redde os. Og har sendt os til at gøre det samme, dér, hvor vi er sat. Denne øvelse kritisk at overveje, om

vi rent faktisk ved den måde, vi i praksis indretter os og det, der i øvrigt foregår, tjener den sag, eller vi bare kører derudaf, som vi altid har gjort, er jo helt afgørende for resultatet.

Vi er jo alle i fare for at tænke: Hvis folk vil høre, hvad vi har at byde på, så må de altså indfinde sig, når vi vil, og æde det på den måde, vi serverer det, og ellers må de finde et andet sted. Det ville se sort ud, hvis Jesus havde sagt det samme!- Det at have en struktur og villighed til forandring i menigheden er uvurderligt i forhold til at nå mennesker med evangeliet.

3. Det almene præstedømme fungerer:

I en menighed, hvor lokaler og lønkroner ikke er en selvfølge og givet på forhånd, bliver der en helt anden naturlighed og nødvendighed over, at man er en del af Kristi legeme og tjener med de evner, gaver og muligheder, som Gud har givet. For hvis ikke man er det, er der ikke noget, der hedder kirke.

Her er arbejdet ikke uddelegeret til 'professionelle', men de 'professionelle' understøtter den store skare af frivillige, som er synlige ikke bare i gudstjenesten, men også i alt det, der foregår i løbet af ugen af mindre fællesskaber, diakonale initiativer, missionerende tiltag etc. Og i virkeligheden er denne legems-tanke uundværlig for alle – uanset ansættelsesforhold eller ej – hvis menigheden skal være sund og nye føjes til.

Note

1. Oplæg på Dansk Bibelinstitut den 8. oktober 2013.

Claus Grønbaek, f. 1968. Cand.theol., 1996. Studentersekreter i Kristeligt Forbund for Studerende 1997-2001. Medstifter af og præst i Københavnerkirken siden 2001. Medstifter og leder af Netværk for Missionale Menigheder fra 2009. Acts 29 Kirkeplanter (2011) og medlem af Acts 29 Europe Board (2012). Udgi-velser: "Absoluthersk" (Credo 2002).

Teologier og strategier bag de nye valg- og frimenigheder siden 1990

Af Kurt E. Larsen

Herunder følger en ny, ajourført oversigt over de nye menigheder. En tilsvarende oversigt, der indgik i bogen "Den mangfoldige Kirke" (2012), er allerede forældet, og desuden tog den ikke de konfessionelt-lutherske frikirker med. Det samlede tal på lutherske menigheder uden for folkekirkens lønsystem er nu 110. I alt er der opstået 14 nye "missionske" menigheder, siden jeg skrev den tidligere artikel. Dette må være en rekord i dansk kirkehistorie. De grundtvigske valg- og frimenigheder opstod over en længere årrække, så der har ikke været noget tidspunkt i folkekirkens historie, hvor så mange nye valg- og frimenigheder er blevet til på så kort tid.

Alle disse fri- og valgmenigheder er forholdsvis små menigheder med de fordele dette indebærer af mulighed for sammenhold og personkendskab. Der er også en høj grad af familievenlighed og god plads til børnene. Dette er praktiske forhold, hvis betydning man ikke skal underkende.

Der kan skelnes mellem 5 teologiske hovedtyper af nye menigheder, når det gælder deres teologier og strategier. Mens der i tabellen er skelnet mellem fire grupper efter organisatorisk tilhørsforhold, er det i det følgende opdelt i fem grupper efter teologisk præg. Dette præg kan ændre sig i den enkelte menighed i løbet af nogle år, så den flytter over i en anden teologiske gruppe, ligesom en menighed kan skifte til en anden organisatorisk gruppe.

1. De konfessionelle lutherske frikirker

De konfessionelle lutherske frikirker er principielt frikirker, for de vil ikke have lod og del med folkekirken. For dem hører kirkeligt fællesskab til i en menighed, der er enig om evangeliets indhold, sakramenternes forvaltning plus de heraf følgende konsekvenser. De har derfor lukket nadverbord. Som folkekirke-

Valgmenigheder og lutherske frimenigheder og frikirker, 1. december 2013

Stift	Grundtvigske (fra 1868) (fra 1923)	Tyske menigheder frikirker	Konfessionelle lutherske (fra 1990)	Dansk Oase Menigheds-	Ev. Luth. Netværk (fra 1998) netværk	Luthersk Mission	Andre (fra 1993)	I alt "missionske"	I alt
København	2		1	2		6	1	9	11
Helsingør	1					1	2	3	4
Roskilde	6			1				1	7
Lolland-F.								0	0
Fyn	7		1	1		1		2	9
Aalborg	5		1	1	1	1		3	9
Århus	4		2	5	6	3	1	15	19
Viborg	9			2	3	2	1	8	17
Ribe	2	3			4	7		11	16
Haderslev	3	4	1	2	2	2		6	13
I alt	39	7	6	14	16	23	5	58	110

medlem er man i en folkekirke, der også rummer falsk lære, og hvis man ikke afbryder fællesskabet helt med dette, drager man ikke de rette konsekvenser af sin lutherske teologi.

Teologien er konservativ luthersk, med vægt på bekendelsesskrifterne. Strategien er at være en retlærende luthersk kirke, hvad enten få eller mange vil være en del af den. I øvrigt er disse menigheder alle små, og det er ikke i den retning, tendensen går i øjeblikket.

2. De karismatiske lutherske fri- og valgmenigheder

Gruppen under Dansk Oase består typisk nok af både fri- og valgmenigheder. For dem er det ikke den læremæssige tilstand i Folkekirken, der er afgørende. Det er det *karismatiske* element, der samler disse menigheder. Hvis det karismatiske præg kan forenes med at være en sognekirke, så er det fint. Hvis ikke, kan man lave en valgmenighed eller en frimenighed. Århus Valgmenighed har en vision om at plante nye menigheder gennem sit KirkePlanterNetværk. Derved er man blevet jordemoder for flere lignende menigheder. Den organisatoriske forskel er uden særlig betydning. Derfor vil de karismatiske menigheder også gerne stå til rådighed for sognemenigheder og inspirere til at være menighed og holde gudstjeneste på en ny og bedre måde. Mens andre af de nye menigheder har en *front mod* den brede folkekirkelighed, så har Dansk Oase snarere en *vision for* folkekirkens menigheder. Dogmatisk og moralsk vil de selv være på den konservative fløj, men kan fint samarbejde med præster af forskelligt teologisk præg i arbejdet for at fylde folkekirken med liv.

Det *karismatiske* element består i vægten på, at alle har en nådegave. Hele menigheden skal ikke bare inddrages, men være ansvarlig. Hver kristen har sine nådegaver, og dem skal der være plads til at bruge – og de bør bruges. Derfor lægger man vægt på ”ansvarligt medlemskab af kirken”, som det hedder i Århus Valgmenigheds love. Man vil ikke være en kirke for klienter, serviceret af en præst med kirkebetjening, men en kirke af disciple. ”Århus valgmenighed arbejder for at kalde til personlig tro og efterfølgelse af Jesus Kristus og ansvar-

ligt medlemskab af kirken”. Den stærkeste drivkraft i Dansk Oase er en vision om menigheden som et fællesskab med en klar vision og en tydelig ledelse. Man er overbevist om, at både gamle og nye troende kristne bedst kan vokse i troen, hvor præst og menighedens ledere arbejder tæt sammen i et åndeligt fællesskab. Menigheden er et legeme, hvor hver enkelt tjener helheden med sin nådegave. Derfra gør man op med en folkekirkelig (u)skik, hvor præsten gør næsten alt.

Det karismatiske element kommer også frem i den liturgiske form. I gudstjenesten spiller lovsangen til Gud en mere central rolle end i folkekirkens tradition, dels fordi der sættes megen tid af til det, dels fordi der mest netop er tale om lovsange til forskel fra læresalmer. En anden liturgisk forskel er den plads, der gives til personlig forbøn under gudstjenesten, fx i et tilstødende lokale. Hvor en klassisk luthersk gudstjeneste har hovedvægten på Ordets forkyndelse, til tro og belæring, prøver en karismatisk gudstjeneste også at skaffe plads til den personlige erfaring af Guds nærvær gennem lovsangen og ved forbøn. Men der er naturligvis også en prædiken, ofte meget kreativ i art, med filmindslag osv. På det liturgiske område kan de karismatiske menigheder have visse mindelser om de grundtvigske frie menigheder, der også lagde vægt på gudstjenesten, Grundtvigs lovsange til forskel fra de tunge læresalmer og vægten på Helligånden. Det karismatiske element kan også indebære, at ekstraordinære nådegaver – tungetale og profeti – lyder ved gudstjenesten, men da under fast styring af præsten.

Strategier i de karismatiske menigheder handler om, hvad menigheden gør sammen, enten som helhed eller i de halvstore fællesskaber (klynger) og små fællesskaber (cellegrupper), som medlemmerne er med i. Man har en front mod den såkaldte ellipsestruktur, der fordelte aktiviteterne på kirken om søndagen og på missionshus og forening i ugens løb. Oase-menighederne vil (som menighederne i Københavns Kirkefond i pionertiden!) integrere og skabe sammenhæng i det hele, og derfor satser man ikke på de kirkelige foreninger eller missionselskaber. Der har været forskellige strategier for missionsarbejdet i folkekirkens vækkelsesmiljøer gennem tiderne. Det startede med kolportører i 1860’erne, der gik fra dør til dør med læsestof og gav folk et ord med på vejen. I 1890’erne

kom vækkelsesmødet ind som arbejdsform, i form af særlige missionsuger, som i en periode var et vigtigt missionsmiddel. I mellemkrigstiden satsede man massivt på børne- og ungdomsarbejdet og fik ad den vej bred kontakt med det danske folk. Alt dette er fremmed land for Dansk Oase. Nu handler det om menighedens missionale virke: At man er i mission sammen. Måske gennem at det halvstore fællesskab, klyngen, besøger et krisecenter eller et fængsel og søger at skabe nogle relationer, der kan give andre lyst til at være med i menigheden.

Megen inspiration er også hentet udefra, idet Dansk Oase mere end de andre nye menigheder er åben for tværkirkelige kontakter. Der hentes inspiration både fra venstre (pinsekirketraditionen) og fra højre (den katolske tradition). Måske er det netop synet på tværkirkeligt samarbejde, der er den vigtigste grund til, at Oase-menighederne er en særlig gruppe. Konkret arbejder man med ALPHA-kurser, der er udviklet af en anglikansk kirke i London med henblik på at inddrage udenforstående i troen og menighedens liv. Det særlige ved ALPHA er at det ikke bare formidler viden om kristendom, men også vil formidle kristen praksis og kristent fællesskab og på den måde er karismatisk præget. En anden strategi hedder ”Bøn på Gaden”, hvor en gruppe fra menigheden går ud og tilbyder forbøn til forbipasserende. Her lægges vægten altså ikke på formidling af kendskab til kristen tro – men på formidling af liv, erfaring, kraft.

3. Luthersk Missions frimenigheder

Den tredje gruppering, Luthersk Mission, har kun frimenigheder. Det siger noget om afstanden til folkekirken som organisation og til sognemenighederne. Teologien er forholdsvis mere luthersk-konservativ, for man lægger megen vægt på formidling af den lutherske lære. Der er modstand mod nydannelser inden for folkekirken – hvad enten det er Grosbøll-teologi, homo-vielser eller kvindelige biskopper. Der er ofte en klar teologisk dagsorden bag de nye frimenigheder i Luthersk Mission.

Der er internt en vis forskel i synet på embedet: Nogle menigheder har en præst; andre har ikke en præst, men lader lægprædikanter prædike på skift. Luthersk

Mission har gennem snart 150 år haft en blanding af lavkirkelighed og meget fast embedssyn. Lægprædikanterne kaldes til en fast tjeneste som forkyndere og står under tilsyn af afdelingsbestyrelsen. Det system går videre til frimenighederne, hvor alle prædikanter står under tilsyn.

Strategien kan umiddelbart virke defensiv. Man vil bevare sig selv, sine børn og sine medlemmer fra falsk lære i folkekirken. Dette plejede man at gøre ved at satse på missionshuset først, og så ellers gå i kirken, hvor der var en rettroende præst. I Luthersk Mission har man gennem over 100 år haft tradition for stor læremæssig bevidsthed, idet man har lagt vægt på at bevare den arv, man havde fra Rosenius og Luther. Mange unge længes efter større sammenhæng i tingene, end den traditionelle ”ellipsestruktur” rummer, og ønsker derfor ”helmenigheder”. For at undgå, at de unge og yngre søger til ”helmenigheder” i andre sammenhænge, opretter nogle i Luthersk Mission dem selv. Tankegangen er: Skal den teologiske arv bevares i dag, må der gøres noget, så man ikke bliver påvirket af dårlig teologi fra folkekirken, og så de unge ikke går over til Evangelisk Luthersk Netværk-menigheder, Oase-menigheder eller konservativt prægede sognemenigheder.

Strategien bag frimenighedsdannelse er således ikke primært blevet til, fordi man tror mere på mission ad den vej. Frimenigheden er en ny måde at overleve på som fællesskab. Man arbejder videre med børneklubber og fællesskab med indvandrergupper som hidtil, og Luthersk Mission er kendetegnet ved et stærkt indbyrdes fællesskab, en høj grad af stabilitet og soliditet, hvilket i sig selv altid har tiltrukket enkelte nye, så Luthersk Mission ikke har oplevet den samme tilbagegang som mange andre kirkelige bevægelser.

4. De evangelikale-missionale menigheder

Et sted mellem Luthersk Mission og Dansk OASE står Københavnerkirken, der her karakteriseres som en evangelikal-missional menighed, idet Københavnerkirken dannede Netværk for Missionale Menigheder. Tankegangen bag *missionale kirker* er at mission ikke skal være noget, som foreninger eller grupper

i kirken *gør*, men hele menigheden skal med sit liv *være* mission i sit område. Menigheden har ladet sig inspirere af amerikanske netværk og samler nu et voksende antal menigheder, pt. ca. 20 andre menigheder, i et netværk. Enkelte er ikke-lutherske, men evangelikale.

På den måde er Københavnerkirken lidt mere tværkirkeligt orienteret end Luthersk Mission. Københavnerkirken er associeret Luthersk Mission, men ikke direkte medlem. Med baggrund i fx Luthersk Mission var der en højere læremæssig bevidsthed end i Dansk Oase, og derfor var det ikke naturligt at finde sammen. Der var oprindeligt store spændinger om det karismatiske element, mellem de gamle vækkelsesbevægelser på den ene side og Dansk Oase på den anden side, hvilket også gjorde det svært at finde sammen. Derfor er der både en evangelikal gruppe af missionale menigheder (Københavnerkirkens Netværk for Missionale menigheder med deltagelse af frimenigheder fra Luthersk Mission og valg- og frimenigheder fra Evangelisk Luthersk Netværk-gruppen) og en karismatisk gruppe af missionale menigheder (Dansk OASE med deres KirkePlanterNet, og også med deltagelse af menigheder fra Evangelisk Luthersk Netværk-gruppen). I begge netværk vil man gerne hjælpe folk til at danne nye menigheder.

Strategien i begge typer af missionale menigheder er at prøve at udruste sine medlemmer til at være i mission i hverdagen og lokalt. En gang imellem dropper man søndagsgudstjenesten og opfordrer til at holde en samling i hjemmene, måske for naboerne. Man vil undgå at menigheden bliver et nyt sted for passive modtagere af en præsts forkyndelse.

Kirkens vækst i andre verdensdele er en del af baggrunden for de nye missionale menigheder, fx også for Skjern Bykirke. Initiativtagerne troede, at kirken kunne nå længere ud til mennesker med sit gode budskab, hvis dens former blev mere moderne end i folkekirken. Man ønskede, at flere mennesker i Skjern og omegn måtte finde vej til en gudstjeneste. Man lagde vægt på en gudstjenesteform i et moderne sprog, med forskellig slags musik og plads til både børn, unge og

voksne. Skjern Bykirke hører til i den evangelikal-missionale tradition, men er organisatorisk med i Evangelisk Luthersk Netværk.

5. Valg- og frimenigheder i den kirkelige tradition – Evangelisk Luthersk Netværk

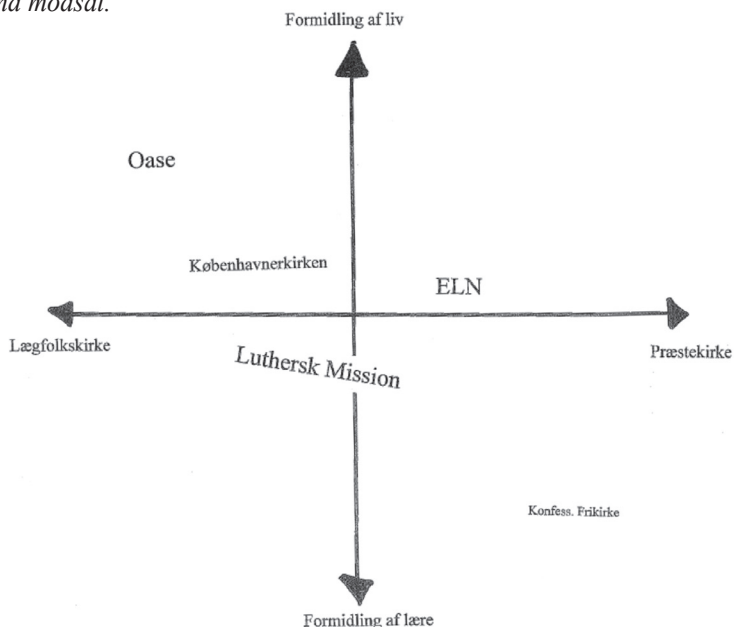
En gruppe af nye menigheder er opstået i en kirkelig tradition – ofte med baggrund i Indre Mission. Man har taget de traditionelle kirkelige holdninger fra Indre Mission med over i en fri- eller valgmenighed.

Disse menigheder er ikke blevet til ud fra et særligt kirkesyn, men af nød, fordi man ikke kunne bevare sin egen tradition inden for folkekirkens rammer. Ofte er de opstået som en reaktion mod mangelfuld eller forkert forkyndelse i sognekirken. Påskemorgen kan være en kold fornemmelse, hvis præsten ikke tror på Jesu legemlige opstandelse. Et andet stort teologisk problem er udbredelsen af læren om alle menneskers endelige frelse. Det finder mange kirkegængere i modstrid med Jesus, Paulus og Luther – og de tror ikke et øjeblik på, at præsten har ret i den mening. De spørgsmål er måske mere vigtigere for de nye menighedsdannelse end den meget omtalte Grosbøll-sag og spørgsmålet om homovielser.

I Indre Missions tradition har man ikke historisk haft valgmenigheder. Man ville vække åndeligt liv, samle de troende i fællesskaber i hverdagen og fylde den eksisterende sognemenighed med liv. Eventuelt kunne man i nødsituationer søge til gudstjeneste i en anden kirke. I de seneste år har lægfolket dog øvet pres mod denne tænkning og har af Indre Missions bestyrelse fået tilladelse til at danne valg- og frimenigheder i tilknytning til Indre Mission.

Strategien var at skabe mulighed for at gå i kirke om søndagen til en klassisk luthersk gudstjeneste. Det skete ved, at man fik en privat aflønnet præst, da man ikke lokalt kunne få en statslønnet præst. Præsten tager sig af forkyndelse, sakramentforvaltning, kirkelige handlinger og sjælesorg - mens de kirkelige aktiviteter fortsat foregår ud fra missionshusene og foreningerne i ugens løb. I Ølgod i Vestjylland følte repræsentanter fra Indre Mission og Luthersk Missionsforening

Grafen søger at indplacere de nye valg- og frimenigheder. Tendensen synes i disse år at være, at menigheder snarere bevæger sig ”opad” og mod ”venstre” end modsat.

sig tilsidesat ved et præstevalg. Derfor dannede man i fællesskab en valgmenighed, men ville i øvrigt fortsætte hver sit arbejde ud fra missionshusene. Dannelsen af en valgmenighed eller frimenighed af denne type var en udvej, der ikke nødvendigvis behøver at være en blivende ordning. Præster flytter og teologiske modestrømninger ændrer sig, så måske vil valg- eller frimenigheder af denne type en dag blive overflødige. Nogle af de frie grundtvigske menigheder er i hvert fald blevet nedlagte igen, når lokale kirkelige forhold ændredes.

6. Andre

Til denne gruppe hører en række menigheder, der ikke umiddelbart lader sig indplacere i nogen af de nævnte grupper. Voldhøj valgmenighed i Struer opstod i 1988, fordi et menighedsråd lukkede et kirkedistrikt, og menigheden omkring

den opførte vandrekirke måtte så danne en valgmenighed for at fortsætte sit arbejde. Frederikssund frimenighed opstod i 1995 ud fra Indre Missions samfund på grund af et præsteskitte, og på det tidspunkt var det Indre Mission ret afvisende over for frimenighedsdannelser. De øvrige menigheder i ”andre” har ligeledes deres særlige historie: Nordsjællands valgmenighed i Melby (2008), Evangelisk Luthersk Missionsforenings landsdækkende frimenighed (2013) og Frimenigheden Borgerkirken i Silkeborg (2013).

Der er forskellige strategier og teologier bag de nye menigheder. Havde vi ikke haft en valgmenighedslov siden 1868, måtte den hurtigst muligt opfindes. Der er behov for en sådan ventil, der tilmed kan være med til at inspirere os i sognemenighederne.

Kurt Ettrup Larsen, f. 1955, cand.theol. fra Århus Universitet 1981, ph.d. fra Århus Universitet 2000. Sognepræst i Skarrild v. Herning 1986-1998, siden 1998 lektor i kirke- og missionshistorie ved Menighedsfakultetet i Aarhus. Har bl.a. skrevet ”Fra Christensen til Krarup – dansk kirkeliv i det 20. Århundrede” (Kolon, 2007).

Præstekirken, virksomhedskirken og netværkskirken. Idealtypiske kirkelige organisationsformer

Af Mogens S. Mogensen

Artiklen præsenterer den hypotese, at den måde, lokale kirker i folkekirken og i andre kirkesamfund er organiseret på, kan opdeles i tre weberske idealtyper: præstekirken, virksomhedskirken og netværkskirken. Inddelingen bygger på karakteristika vedrørende kirkernes centrale virke, deres geografi, subjekt og fokus, den sektor kirken forstår sig selv i, samspelet med frie kirkelige organisationer, kirkernes styringsprincip og deres opdeling samt den rolle hhv. præster, kirkefunktionærer, frivillige, medlemmer og menighedsråd spiller. Artiklen afrundes med eksempler på de forskellige idealtyper og en drøftelse af det missionspotentialt, de forskellige idealtyper har.

Kirken – folkekirken og vore andre kirker – er i dag præget af en stor mangfoldighed, både når det gælder deres selvforståelse (hvad er en kirke), og deres virke (hvad gør en kirke) og deres organisering (hvordan organiserer kirken det, som den gør). I denne artikel vil jeg – baseret på mine iagttagelser og studier af menighedsformer i Danmark i dag - fremsætte den hypotese, at menighedernes måde at organisere sig på groft sagt kan opdeles i tre idealtyper.

Idealtyper skal her forstås i webersk forstand, altså sådan som sociologen Max Weber forstod en idealtipe. En idealtipe er en analytisk konstruktion, der anvendes til at beskrive karakteristiske elementer ved et givet fænomen. Ingen idealtipe findes i ren form i virkeligheden, men idealtyper kan alligevel være nyttige til at skabe sig et overblik og et sammenligningsgrundlag, hvor hver enkelt types karakteristiske træk betones. Ofte sættes idealtyper op i et kontinuum med ekstreme modsætninger, og fænomenerne i virkelighedens verden befinder sig ofte et eller andet sted mellem ideal-type-punkterne på dette kontinuum. Der

er altså tale om et redskab til at systematisere ellers uoverskuelige fænomener.

De tre idealtyper mht. kirkers organisationsformer er: præstekirken, virksomhedskirken og netværkskirken.

Hvad er kirkens centrale virke?

Den grundlæggende forskel på de tre kirketyper hænger sammen med svaret på spørgsmålet om, hvor hovedvægten i kirkens virke ligger? I præstekirken lægges der hovedsageligt vægt på gudstjenester og kirkelige handlinger. I en folkekirkelig sammenhæng handler det først og fremmest om højmesse, barnedåb, konfirmation, vielse og begravelse. I virksomhedskirken og i netværkskirken er gudstjenester og kirkelige handlinger også vigtige, men står langt fra alene. Her lægges der vægt på en langt bredere vifte af ”kirkelige serviceydelser” og ”kirkelige opgaver”, der tager udgangspunkt i lokalbefolkningens kirkelige og sociale behov. Ved siden af gudstjenester og kirkelige handlinger er der måske tilbud til børn, unge, familier, ældre, enlige osv. I netværkskirken handler det ikke som i virksomhedskirken om at give tilbud, der kan møde borgernes behov, men om at give kristne mennesker mulighed for aktiv deltagelse i forskellige kirkelige netværk.

Hvor er kirken?

Hvor foregår kirkens virke? I præstekirken foregår de helt afgørende kirkelige aktiviteter i selve kirkerummet. Her holder præsten gudstjeneste og udfører alle de kirkelige handlinger. I virksomhedskirken breder kirkens virke sig ud fra kirkerummet, og en stor del af virksomheden foregår i menighedslokaler i tilknytning til kirkerummet eller i en sognegård . Og i netværkskirken breder virksomheden sig yderligere ud til hele lokalsamfundet, idet netværkene også mødes og er aktive også uden for kirkens lokaler.

Hvem er kirkens subjekt?

I teologisk forstand er kirkens subjekt naturligvis Kristus, der er hoved for sit

legeme, kirken. Men i sociologisk forstand er kirkens subjekt i præstekirken præsten. Det er præsten, der er i centrum i kirkens virke, og det er præsten, der i sin egen og menighedens selvforståelse tegner og repræsenterer kirken. Hvis man taler om, at kirken burde gøre eller sige dette eller hint, vil pilen pege på præsten. I virksomhedskirken er det derimod menighedsrådet, som præsten i en folkekirkelig sammenhæng er en del af, der er den lokale kirkes subjekt. Hvis menigheden har nogle særlige ønsker, så vil det være menighedsrådet, man henvender sig til. I netværkskirken, derimod, er forståelsen den, at det hverken er præsten eller menighedsrådet, der tegner og repræsenterer kirken, men alle de netværk, som tilsammen udgør den lokale kirke.

I hvilken sektor hører kirken hjemme?

I sociologien skelner man i dag mellem tre sektorer i samfundet, staten, markedet og civilsamfundet, der hver opererer ud fra deres logik. I præstekirken opfattes kirken primært som hørende til i den statslige sektor, og der lægges vægt på, at kirken er en statskirke. Lige som socialvæsenet og skolevæsenet tager sig af servicering af borgernes henholdsvis sociale og uddannelsesmæssige forhold, sådan er kirken sat i verden for på statens vegne at betjene ”borgerne” på det kirkelige område. I virksomhedskirken er forståelsen den, at folkekirken og andre kirker agerer på et religiøst eller livsanskuelsesmæssigt marked, hvor mange forskellige aktører udbyder deres ydelser. Der er altså tale om en konkurrencesituation mellem kristendommen og andre religioner og livsforståelser og mellem kirkerne indbyrdes. I netværkskirkens optik er kirken først og fremmest en del af civilsamfundet. Kirken er ikke statens forlængede arm eller en virksomhed, der kæmper om markedsandele, men er mere i slægt med foreningsverdenen, hvor mennesker finder sammen i foreninger og netværk, der er bundet sammen af fælles interesser, mål og værdier.

Hvad er kirkens fokus?

Kirkens fokus – det, som opmærksomheden rettes imod, og som tillægges afgørende betydning – hænger nært sammen med den sektor, som kirken op-

leves at høre til i. I præstekirken er der fokus på ”borgernes” krav på præstelig betjening. Derfor spiller de statslige rammer omkring kirken en afgørende rolle: betjeningen skal først og fremmest ske i overensstemmelse med statens love og bestemmelser. I virksomhedskirken fokuseres der på ”kundernes” behov, som manifesterer sig i deres efterspørgsel efter kirkelige tilbud. Udbuddet af kirkelige serviceydelser leveres af virksomhedens ansatte, præster og kirkefunktioner og måske frivillige. Vigtig er her kundetilfredsheden. Netværkskirken, derimod, har fokus på ”de deltagendes” engagement og selvvirksomhed.

Hvordan relaterer kirken til frie kirkelige organisationer?

Med et fokus på den præstelige betjening bliver de frie kirkelige organisationer perifere i forhold til præstekirken. Dertil kommer i en folkekirkelig sammenhæng, at forståelsen af, at kirken hører hjemme i den statslige sektor, mens de frie kirkelige organisationer som andre foreninger hører hjemme i civilsamfundet, skaber afstand mellem kirke og organisationer. Det betyder ikke nødvendigvis, at kirken ikke anerkender de frie kirkelige organisationers arbejde, men der etableres blot et klar arbejdsdeling, hvor organisationerne tager sig af opgaver, som ligger uden for præstekirkens horisont. I den modsatte ende af spektret ligger netværkskirken, hvor de frie kirkelige organisationer opfattes helt på linje med andre netværk, som tilsammen udgør kirken. Virksomhedskirken indtager en midterposition: De frie kirkelige organisationers arbejde – fx inden for børne-/ungdomsarbejde, diakoni og mission – forstås som centrale kirkelige opgaver. Disse opgaver søger virksomhedskirken at løse, enten ved at indgå i et samarbejde med de frie kirkelige organisationer, ved at supplere de frie kirkelige organisationers arbejde, eller ved at gøre de opgaver, som de frie kirkelige organisationer traditionelt har løst, til arbejdsgrene inden for virksomhedskirken.¹

Hvordan styres kirken?

Med kirkens styring tænkes der her ikke på kirkens overordnede politiske og økonomiske styring, men på, hvad det er, man i den lokale kirke styrer efter, hvordan man finder ud af, hvad man skal gøre. Det hænger naturligvis nært sam-

men med den sektor, kirken opleves at høre til i, og det deraf følgende fokus for kirken. I alle kirkeformer må man naturligvis operere inden for de statslige love og forordninger, men de fylder mest i præstekirken, der i øvrigt styrer efter traditionen og regulativer. Virksomhedskirken vil typisk lægge stor vægt på vedtagelse af mål- og handleplaner at styre efter, og kursen vil blive justeret i forhold til evalueringer. For netværkskirken vil styringen ofte ske ud fra de deltagendes visioner og drømme, og man vil finde vejen frem gennem eksperimentering.

Hvad er den vigtigste opdeling i kirken?

I præstekirken er det afgørende skel mellem præst og lægfolk, og rollerne fordeles i overensstemmelse med dette skel. Præsten betjener med kirkelige handlinger, og lægfolket bliver betjent med disse handlinger. I virksomhedskirken er den mest markante opdeling mellem kirkens ansatte og kirkens brugere eller kunder. De ansatte – som omfatter præster og alle kirkefunktionærer - leverer de ydelser, som brugerne/kunderne har brug for. I netværkskirken, derimod, er der ingen skarp opdeling, kun en opdeling i forhold til graden af deltagelse. Nogle deltager hyppigt og intenst, andres deltagelse er meget sporadisk. Rollerne kan være meget forskellige for de deltagende, men det centrale er her, at folks tilknytning til menigheden etableres gennem en eller anden form for deltagelse.

Hvad er præsternes rolle i kirken?

I præstekirken er præsten som statstjenestemand kirkens leder. Præsten spiller den centrale rolle i alt, hvad der sker i kirken: Han eller hun leder gudstjenesten og de kirkelige handlinger, og foregår der andet i og omkring kirken, er han eller hun også initiativtager til og leder af disse tiltag. I praksis er præsten her leder for alle de øvrige ansatte. I virksomhedskirken er præsten en lønnet medarbejder ved siden af andre lønnede medarbejdere og indgår i et team sammen med dem. Præsten har på baggrund af sine særlige teologiske og rituelle kompetencer lederansvar for gudstjenester og kirkelige handlinger. På andre områder af kirkens arbejde indgår præsten på lige fod med – og i samarbejde med - andre medarbejdere og evt. frivillige. I netværkskirken er præstens rolle mindre veldefineret.

Her er der ikke fokus på præstens ledelsesfunktioner, men på præstens rolle som ressourceperson, der stiller sine teologiske og rituelle ressourcer til rådighed for kirkens netværk. Ud fra en radikal tolkning af den lutherske lære om det almindelige præstedømme er det her lægfolket i netværkene, som er de ordinære præster, hvis præstetjeneste, de ordinerede præster skal støtte som en slags hjælpepræster for lægfolket som de rigtige præster.

Hvad er kirkefunktionærernes rolle i kirken?

Kirkefunktionærer er bl.a. organister, kirkesanger, kirketjener, kordegne, sognemedhjælpere, børne- og ungdomsmedarbejdere og ansatte på kirkegården. Forståelsen af kirkefunktionærernes rolle hænger sammen med forståelsen af præsternes rolle. I præstekirken er kirkefunktionærerne først og fremmest at betragte som præstens medhjælpere og dermed også under ledelse af præsterne. Anderledes i virksomhedskirken, hvor både præster og kirkefunktionærer primært forstås som ansatte, der skal arbejde sammen om at løse kirkens opgaver. Kirkefunktionærerne har lige som præsterne hver deres veldefinerede opgaver, som de har et særligt ansvar for. Afhængigt af hvilken opgave der er tale om, kan ledelsen af opgaven – og dermed også ledelsen af de lønnede og frivillige medarbejdere - varetages af enten en præst eller en kirkefunktionær. I netværkskirken betragtes kirkefunktionærerne (lige som præsterne) primært som ressourcepersoner, folk i netværkene kan trække på, og som facilitatorer for dem, der engagerer sig i kirkens netværk.

Hvad er de frivilliges rolle i kirken?

I princippet kan præstekirken fungere uden frivillige, da den kirkelige betjening af kirkens medlemmer med gudstjenester og kirkelige handlinger ikke kræver medvirken af frivillige, men kun af præsten og hans ansatte medhjælpere. Hvis der alligevel er frivillige engageret i præstekirken, så er deres rolle at være præstens hjælpere på en række praktiske områder, som ikke kræver særlige kompetencer, fx at stå for kaffen til et møde med konfirmandforældre. Virksomhedskirken har typisk en meget bredere vifte af tilbud til sine medlemmer end

præstekirken og har derfor også brug mere arbejdskraft. Af den grund inddrager virksomhedskirken frivillige i sit arbejde. Mens de frivillige i præste- og virksomhedskirken indgår i opgaver, som er defineret på forhånd, er det i netværkskirken de frivillige selv, der tager initiativ til kirkelige tiltag, som de har lyst til engagere sig i, og som de også forestår ledelsen af.

Der er tale om tre forskellige former for frivillighed. I præstekirken er der tale om en meget traditionel form for frivillighed, hvor medlemmer af kirken ofte engagerer sig i flere år eller i en afgrænset opgave, uden noget ønske om at have nogen særlig indflydelse på opgaverne. I virksomhedskirken møder vi en mere moderne form for frivillighed. De frivillige betragtes her som ulønnede medarbejdere, der er rekrutteret til at løse veldefinerede opgaver i kirken, fx at være medarbejder i eller ligefrem lede en børneklub. Endelig repræsenterer netværkskirken en postmoderne form for frivillighed, hvor de frivillige i deres netværk har en høj grad af autonomi.

Hvad er de øvrige kirkemedlemmers rolle i kirken?

I præstekirken er kirkens medlemmer borgere, der har krav på en kirkelig betjening. De spiller ikke nogen aktiv rolle, men er tilhørere. I virksomhedskirken er kirkens medlemmer (for)brugere af de kirkelige ydelser, som de efterspørger. I netværkskirken er tanken den, at alle medlemmer i deres møde med kirken bliver deltagere, der alle spiller en aktiv rolle.

Hvad er menighedsrådets rolle i kirken?

I præstekirken er den primære forventning til menighedsrådet, at det fungerer som kirkens vicevært, der sørger for, at de ydre rammer for det kirkelige liv er i orden. Det handler om mursten og gravsten, om økonomi og personale. Menighedsrådet i virksomhedskirken, derimod, forstår sig selv som den lokale kirkes bestyrelse, hvis ansvar det er at forestå ledelsen af hele virksomheden, dvs. både rammer og indhold. Som bestyrelse vedtager menighedsrådet målsætninger og handlingsplaner, sørger for ansættelse og ledelse af alle medarbejdere.²

I netværkskirken er den vigtigste forventning til menighedsrådet, at det fungerer som koordinator af de forskellige netværk i kirken. Det sker ved at sørge for at der udvikles en fælles vision for alle netværkene, og at der etableres rammer og fælles spilleregler for netværkene. Dermed åbner menighedsrådet banen for alle dem, der deltager i netværkene.

Præmoderne, moderne og postmoderne organisationsformer

Den måde, en kirke organiserer sit arbejde på, er naturligvis et produkt af mange forskellige faktorer. Den amerikanske missionsteolog Craig Van Gelder er kendt for at have sagt: ”The church is. The church does what it is. The church organizes what it does” (Van Gelder 2000: 37). Tanken er her, at en kirkes organisationsform dybest set må udspringe af kirkens teologiske selvforståelse, og her spiller den enkelte kirkes teologiske tradition en afgørende rolle. Samtidig viser kirkehistorien imidlertid, at kirker ofte i deres kultur er påvirket af de kulturelle kontekster de virker eller har virket i. Derfor kan man identificere kirkelige organisationsformer, som bærer umiskendelige præg af den tid, de blev til i.

Idealtypisk generaliserende kan man sige, at præstekirken indeholder mange præmoderne træk, mens virksomhedskirken er præget af modernitetens organisationstænkning, og netværkskirken peger frem mod postmoderniteten.

Præstekirken er opstået i et hierarkisk og statisk landsbrugssamfund. Præstekirken som organisationsform for kirken har flere hundrede års tradition bag sig og den dertil hørende styrke. Folkekirkens trestrengede ledelsesstruktur indeholder elementer, der reflekterer en traditionel præmoderne organisationsforståelse. Folkekirkepræsten er en del af en ”top down” struktur, der går fra ministerium over biskopper og provster til sognepræster, og præster er derfor ikke underlagt menighedsrådets ledelse, men har – på hierarkiets vegne - det teologiske tilsyn med alt, hvad der foregår i kirken. Menighedsrådet i folkekirken, derimod, er den del af en ”bottom- up” struktur, der går fra menighedsråd over provstiudvalg til stiftsråd, og menighedsrådet – hvortil sognepræsten også hører - har i denne struktur ansvar for alt andet i kirken.

Virksomhedskirken er opstået i et demokratisk industrisamfund. Her forudses det, at der til stadighed sker en udvikling, men en udvikling, som det er muligt at forudse og til en vis grad at kontrollere. Indførelsen af menighedsråd i 1903 og den efterfølgende udbygning af menighedsrådenes kompetenceområder og helt specielt de senere års kirkeministerielle betænkninger og Menighedsrådsloven fra 2012 læner sig på flere områder op af den organisationstænkning, der ligger i virksomhedskirken. Det gælder fx par. 1 i Menighedsloven, der slår fast, at ”Sognets kirkelige og administrative anliggender styres af menighedsrådet, medmindre andet er særligt hjemlet i lovgivningen”, og i par 41 stk. 2, hvor det pålægges menighedsrådet at indkalde til et årligt menighedsmøde, hvor ”Menighedsrådet aflægger beretning om rådets virksomhed i det forløbne år og orienterer om den planlagte virksomhed i det kommende år”.

Mens vi har mange års erfaringer med præstekirken og efterhånden også virksomhedskirken, så er netværkskirken af nyere dato. Netværkskirkens organisatoriske tænkning er stærkt inspireret af postmoderne tænkning. I postmoderniteten er det ikke muligt at forudsige og styre udviklingen, men det handler om at lære at navigere i kaos. Den viden, der skal til for at agere hensigtsmæssigt, ligger ikke i toppen af virksomheden hos ledere og eksperter, men er fordelt i hele det kirkelige system, og derfor må alle inddrages i ledelsen.

Forskellige opfattelser af kirkens organisation i samme kirke

I det samme sogn eller den samme menighed – blandt medlemmer, folkevalgte, ansatte og frivillige – er der ofte forskellige opfattelser af kirkens organisation. De forskellige opfattelser kan hænge sammen med forskellige kirkesyn, som igen kan være knyttet til forskellige kirkelige retninger. De, der interesserer sig for og eventuelt engagerer sig i kirken, eller ligefrem er ansatte eller valgt, kommer med forskellige erfaringer fra andre områder af samfundslivet, og har været vant til organisationsformer, der minder om en af de tre her beskrevne, og måske forventer de samme organisationsform i kirken, eller måske ønsker de tværtimod en helt anden organisationsform end den, de kender fra arbejdslivet i andre sammenhænge.

Når præster, kirkefunktionærer, frivillige, øvrige medlemmer og menighedsråd har forskellige opfattelser af, hvordan kirkens organisation er eller bør være, kan årsagen naturligvis også være, at magtfordelingen mellem de forskellige grupper er forskellig i hhv. præste-, virksomheds- og netværkskirken. For eksempel kan det ske, at præsten tænker og agerer ud fra den præstekirkelige idealtipe, mens menighedsråd og øvrige ansatte orienterer sig ud fra virksomhedskirken, hvorimod de frivillige ønsker at bevæge udviklingen i retning af netværkskirken. Jo større diskrepans, der er mellem de forskellige gruppers forståelse af kirkens organisation, jo større er risikoen for konflikter.

Eksempler på kirkelige idealtyper

Det ligger i selve begrebet idealtyper, at de ikke findes i rendyrket form i den virkelige verden, men der kan i alle kirkers organisationsform identificeres elementer fra en eller flere af idealtyperne, og i de fleste tilfælde vil en kirke især trække på tænkningen i én idealtipe.

Hvis man sammenholder de tre idealtyper for kirkelig organisering med beskrivelsen af menighedsformer i bogen *Den mangfoldige kirke: Menighedsformer i Danmark* (Bjerring-Nielsen 2013), bliver det tydeligt, at en del af mangfoldigheden i kirkelivet i Danmark i dag hænger sammen med forskelle i tænkning og praksis omkring den kirkelige organisering.

Præstekirken er den idealtipe, som har den længste historie i dansk kirkeliv. Går man langt nok tilbage i historien, så har alle menigheder i folkekirken været organiseret som præstekirker og der er stadig mange menigheder i folkekirken, især mindre menigheder i landområder, der har bevaret mange af præstekirkens elementer. Mange menigheder med tidehvervspræster har stærke præstekirkelige træk, fx vægtlægningen på statskirkeligheden, den næsten eksklusive fokusering på gudstjeneste og kirkelige handlinger og afvisningen af den brede vifte af kirkelige tilbud, som karakteriserer virksomhedskirken, og betoningen af præstens særstilling. Også i grundtvigske valg- og frimenigheder kan der ofte ses elementer fra den præstekirkelige idealtipe (Jørgensen, H. N. 2013; Nørgaard 2013).

Virksomhedskirken dukker op i dansk kirkeliv i det 20. århundrede. Menighedssynet i de kirkefondskirker, som etableredes for omkring 100 år siden, har træk fra denne idealtipe. Det gælder fx dannelsen af menighedssamfund under ledelse af en samfundsbestyrelse, og vægtlægningen på inddragelse af menighedens læge medlemmer i arbejdet (Skrubbeltrang 2013). Endnu tydeligere tegner billedet af en virksomhedskirke sig, når man betragter de valg- og frimenigheder, især med Oase-baggrund, som er blevet etableret i de senere år. Det gælder fx Århus Valgmenighed (Dahlman 2013) og Silkeborg Oasekirke (Mogensen 2013), hvor der lægges stor vægt på at nedbryde skellet mellem præster og lægfolk og inddragelse af frivillige medarbejder og ledelsen gennem mål og handleplaner under ledelse af et menighedsråd, der fungerer som bestyrelse for hele virksomheden. Også i Vesterbro Bykirke, der er en fusion af sognene på Vesterbro, kan der spores en række elementer fra den virksomhedskirkelige idealtipe. Der blev fx etableret et fælles bykirkeråd, der havde til formål ”at sikre sammenhængen, nærværende ledelse og udviklingen samt at sikre den bedst mulige udnyttelse af de menneskelige, fysiske og økonomiske ressourcer” (Rasmussen 2013:91) Effektivisering og udvikling er to nøgleord, og målet er at give lokalbefolkningen et bredere udbud af kirkelige tilbud (Rasmussen 2013:92-96).

Netværkskirken er en organisationsform, som først er ved for alvor at bryde frem i disse år. Af alle de menigheder, som beskrives i bogen *Den mangfoldige kirke*, er Skt. Nikolaj Kirke i Åbenrå den, der tilsyneladende har bevæget sig længst i retning af netværkskirken. I artiklen i denne bog (Jørgensen 2013) og (i bogen med den sigende titel, ”Kirke for folket – fyldt med mennesker og muligheder”) tegner kirkens præst Jørgen Jørgensen et billede af et netværk bestående af en halv snes fællesskaber og grupper med frivillige som medarbejder og ledere – støttet af kirkens præst og øvrige ansatte – og med en høj grad af autonomi. Netværket bindes sammen af ”en fælles identitet i at høre til i menighedens gustjeneste under en eller anden form” og af nogle ”bærende værdier” i form af ”personligt trosliv”, ”kristent fællesskab” og ”mission” (Jørgensen, J. 2013)

Kirkelige idealtypers potentiale for mission

Hvilke potentialer for mission – forstået som vidnesbyrdet om Kristus (*martyria*), som det formidles gennem fællesskab (*koinonia*), næstekærlig omsorg (*diakonia*) og forkyndelse og undervisning (*kerygma*) – har de forskellige idealtyper? Fælles for alle tre idealtyper er, at den vigtigste mission udføres af den enkelte kristne i mødet med hans eller hendes medmennesker. På denne måde kan enhver gudstjeneste ses som en udsendelsesgudstjeneste, der sender deltagerne ud i mission dér, hvor den enkelte er sat. Men når der tænkes på den mere organiserede form for mission, dukker der forskelle op mellem de forskellige idealtyper. Forskelle, som også kan hænge sammen med missionsforståelsen.

Præstekirkens fokus på kirkelig betjening kan indebære en afkortet missionsforståelse, således at kirkens opgave begrænses til kirkens medlemmer. Dertil kommer, at hovedvægten i en hver tale om kirkens mission lægges på den enkelte kristnes tjeneste i kald og stand, som han eller hun udrustes til gennem deltagelse i gudstjenesten. Den organiserede mission forstås her primært som den evangelieforkyndelse, der finder sted i forbindelse med gudstjenester og kirkelige handlinger. Her er der altså tale om en centripetal missionsforståelse, hvor folk kaldes sammen i kirken for at høre evangeliet. I et traditionelt kristenhedssamfund, hvor kirken – og dermed også præsten – spiller en helt central rolle, og hvor befolkningens fortrolighed med kirke og kristendom er stor, har præstekirken et stort missionalt potentiale. Men med befolkningens voksende fremmedgørelse over for kirke og kristendom og med kirkens marginalisering i samfundet viser præstekirkens missionale begrænsninger sig. Den vigende deltagelse i gudstjenester – og stagnation eller tilbagegang mht. kirkelige handlinger - indebærer en fortsat indskrænkning i evangeliets frie løb i lokalsamfundet. Dertil kommer, at det primært er præsten, som i denne idealtipe repræsenterer kirke og kristendom, mens lægfolket primært er tilhørere og ikke mobiliseres i en organiseret mission.

I virksomhedskirken har man taget konsekvensen af, at kirken ikke længere er i en religiøs monopolsituation, men er på markedet, i konkurrence med andre

religiøse og spirituelle tilbud, og tilbud om ikke-religiøse livstolkninger. Ved i modsætning til præstekirken at tilbyde en bredere vifte af kirkelige tilbud, der tager udgangspunkt i lokalbefolkningens kirkelige og sociale behov, har virksomhedskirken alt andet lige større mulighed for at bringe evangeliet i spil i forhold til bredere kredse i lokalbefolkningen. Potentialet for mission øges også væsentlig derved, at det kirkelige arbejde – og dermed også kirkens mission - opfattes som en fælles opgave for alle kirkens medarbejdere – både præster og kirkefunktionærer, et fælles arbejde, menighedsrådet træffer beslutninger om. Den større opmærksomhed på inddragelse af frivillige i kirkens arbejdsgrøne indebærer også potentialet for en mobilisering af lægfolk til deltagelse i kirkens mission.

Begrænsningen i virksomhedskirkens potentiale for mission er knyttet til de eventuelle begrænsninger, der måtte være i menighedsrådets missionale horisont og fantasi. Denne begrænsning kommer man ud over i netværkskirken, hvor menighedsrådet ikke forventes at tage initiativ til og træffe beslutning om alle kirkens aktiviteter, og dermed også kirkens mission, men hvor initiativet forventes at komme fra netværk af lægfolk, der ønsker at engagere sig i kirkelige tiltag. Netværkskirkens potentiale for mission står og falder med initiativlysten og virkestrangen blandt kirkens læge medlemmer, og med præsternes og de øvrige ansattes evne til at facilitere engagementet og fungere som ressourcepersoner, og med menighedsrådets evne til formulere og kommunikere en klar, men samtidig åben vision for mission, som motiverer mange til at engagere sig i hver deres netværk. Missionspotentialet i denne organisationsform ligger endvidere i, at den fremmer et dybere engagement blandt dem, der inddrages i kirkens mission, fordi omdrejningspunktet her er deltagelse. Der er altså ikke som i præstekirken tale om en præstelig betjening eller som i virksomhedskirken en servicering af lokalbefolkningens kirkelige behov, men om at give folk mulighed for gennem deltagelse at gøre deres egne erfaringer.

Valget af kirketype – eller kirketypeblanding – afgøres i ganske høj grad af den tradition, en kirke tilhører. Men der er også tale om et valg eller en udvikling,

som menighedsmedlemmer og ikke mindst menighedsledere selv kan bidrage til – afhængigt af temperament, teologi og situationsfornemmelse. Ikke mindst det sidste kan være vigtigt. I et traditionsbåret samfund med menighedsmedlemmer med god forankring i kristendom og øvelse i at slå ørerne ud, når der tales, kan præstekirken – som en prædikekirke - bidrage fint til evangeliets frie løb i et lokalsamfund. Mangler disse forudsætninger, byder virksomheds- og netværkstyperne sig til, afhængigt af det kirkeideal, menigheden og dens ledere selv har.

	Præstekirken	Virksomhedskirken	Netværksskirken
Kirkens centrale virke	Gudstjenester og kirkelige handlinger	Kirkelige serviceydelser	Deltagelse i netværk
Kirkens geografi	Kirken	Kirken & sognegården	Kirken & sognegården og lokalsamfundet
Kirkens subjekt	Præsten	Menighedsrådet	Netværk af deltagende
Kirkens fokus	Præstelig betjening	Medarbejdernes serviceydelser	De deltagendes selvvirksomhed
Kirkens sektor	Staten	Markedet	Civilsamfundet
Kirkens samspil med frie kirkelige organisationer	Skarp arbejdsdeling mellem kirke og organisationer	Samarbejde m organisationer eller overtagelse af deres arbejde	Organisationer er en del af kirkens netværk
Kirkens styringsprincip	Tradition og regulativer	Mål og handleplaner	Visioner og drømme – eksperimentering
Kirkens opdeling	Præster – lægfolk	Ansatte – brugere/kunder	Deltagende – ikke deltagende
Præstens rolle	Statstjenestemand, leder	Lønnet medarbejder med teologiske og rituelle opgaver	Hjælpepræst – for de ”almindelige præster”
Funktionærernes rolle	Præstens hjælpere	Lønnet medarbejder med ansvar for særlige arbejdsområder	Facilitatorer for netværk
De frivilliges rolle	Præstens hjælpere	Ulønnede medarbejdere	Initiativtagere
Medlemmernes rolle	Tilhørere	(For)brugere	Deltagere
Menighedsrådets rolle	Vicevært – sørger for de ydre rammer	Bestyrelse – ledelse af hele virksomheden	Koordinator – udvikler fælles vision

Noter

1. For en grundigere drøftelse af samspillet mellem kirke og frie kirkelige organisationer, se Mogensen 2007.
2. Det ville i denne forståelse af kirkens organisation være naturligt, at menighedsrådet også havde ledelsesansvar for præsterne, sådan som det i øvrigt er tilfældet i frimenigheder og frikirker.

Litteratur

Bjerring-Nielsen, Bent et al. (red.)

2013 *Den mangfoldige kirke. Menighedsformer i Danmark*. Frederiksberg: Unitas Forlag.

Dahlmann, Keld

2013 ”Missionale menighedsdannelse inden for og på kanten af folkekirken”. I Bent Bjerring-Nielsen et al. (red.), *Den mangfoldige kirke. Menighedsformer i Danmark*. Frederiksberg: Unitas Forlag. S. 43-50.

Jørgensen, Hans Neldeberg

2013 ”De frie grundtvigske kredse”. I Bent Bjerring-Nielsen et al. (red.), *Den mangfoldige kirke. Menighedsformer i Danmark*. Frederiksberg: Unitas Forlag, s. 135-144.

Jørgensen, Jørgen

2012 *Kirke for folket – fyldt med mennesker og muligheder*. Christiansfeld: ProRex.

2013 ”Sct. Nicolai Kirke i Aabenraa – en folkekirkemed kant”. I Bent Bjerring-Nielsen et al. (red.), *Den mangfoldige kirke. Menighedsformer i Danmark*. Frederiksberg: Unitas Forlag, s. 79-86.

Mogensen, Mogens S.

2007 *Den danske model. Samspil mellem folkekirken og de frie kirkelige organisationer*. Frederiksberg: Unitas Forlag.

Mogensen, Mogens S.

2013 ”Silkeborg Oasekirke- en karismatisk frimenighed”. I Bent Bjerring-Nielsen et al. (red.), *Den mangfoldige kirke. Menighedsformer i Danmark*. Frederiksberg: Unitas forlag. s. 28-36.

Nørgaard, Anders

2013 ”Valgmenighedsloven og valmenighedernes bidrag til folkekirken”. I Bent Bjerring-Nielsen et al. (red.), *Den mangfoldige kirke. Menighedsformer i Danmark*. Frederiksberg: Unitas Forlag, s. 145-163.

Rasmussen, Andreas

2013 "Folkekirken på Vesterbro". I Bent Bjerring-Nielsen et al. (red.), *Den mangfoldige kirke. Menighedsformer i Danmark*. Frederiksberg: Unitas Forlag, s. 87-96.

Van Gelder, Craig,

2000 *The Essence of the Church: A Community Created by the Spirit*. Grand Rapids, MI: Baker Books.

Mogens S. Mogensen, f. 1950, cand. mag. i historie og kristendomskundskab, MA i missiologi og PhD i interkulturelle studier, er freelance konsulent og ekstern lektor. Var missionær i Nigeria 1982-91, generalsekretær Sudanmissionen 1992-98, generalsekretær i Dansk Missionsråd 2000-2001, formand for Folkekirke og Religionsmøde 2002-05 og formand for Folkekirkens Mellemkirkelige Råd fra 2013. Forfatter til flere bøger om kirke, mission og religionsmøde.

"Jo, alt har sin tid, intet er evigt..." - om autenticitet i den missionerende folkekirke¹

Af Jørgen Skov Sørensen

Udviklingen i den moderne missionsforståelse går fra autoritet til autenticitet og marginalitet. Dette skifte ses tydeligt i missionsdokumentet "Common Call", som blev til i forbindelse med fejringen af 100 året for den første verdensmissionskonference i Edinburgh i 1910, og i det missionsdokument, som blev vedtaget på Kirkernes Verdensråds generalforsamling i Busan i 2013, "Together towards Life". Mens mission i en folkekirkelig sammenhæng tidligere først og fremmest blev varetaget af frie folkekirkelige organisationer, er mission i stigende grad blevet en opgave for den officielle folkekirkes sogne, provstier og stifter. Dette rejser imidlertid spørgsmålet, hvorvidt folkekirken som statskirke kan drive mission fra marginen, eller om det er på tide at ændre både kirkeordning og missionssyn i folkekirken?

Jeg har en børnebog liggende herhjemme. Den hedder *Den japanske teskål* og handler kort fortalt om drengen Ikkyu, som mod at få undervisning hos en gammel japansk vismand arbejder for manden i hans husholdning. En dag taber Ikkyu ved et uheld vismandens højtelskede teskål. Den går itu. Ikkyu er ude af sig selv og beslutter at løbe bort, men kommer pludselig på andre tanker. Han går tilbage til vismanden og spørger, hvordan det er, det hænger sammen: "Alting har sin tid, ikke mester?".

Vismanden repeterer for Ikkyu "Jo, alt har sin tid. Intet er evigt. Kirsebærblomsten, fuglen på marken; alt skal dø". Ikkyu viser herefter skårene frem og siger til sin mester, at "teskålens tid var omme, mester". Først lægger vismanden an til at blive rasende, men straks mildnes hans ansigt, da Ikkyu siger til ham "Jeg sætter pris på, at du selv lever efter dine principper". Da smiler vismanden og

siger til Ikkyu ”Ja, vi skal ikke bare fortælle andre, hvad der er ret, vi skal selv leve i overensstemmelse med vores ord”.

Fra autoritet til autenticitet og marginalitet

Fortællingen her handler om autenticitet. Jeg tager den frem i denne tekst, fordi jeg finder ordet ”autenticitet” særdeles anvendeligt, når jeg skal forklare, hvordan vi kan forstå mission i dag. Historisk set har mission været nært knyttet til ”autoritet” – åndelig såvel som materiel. Det rokkes der imidlertid ved i vor tid. Eller med den japanske vismands ord: ”Alt har sin tid. Intet er evigt”.

Nedenfor skal jeg eksemplificere forståelsen og brugen af autenticitet i mission gennem et par eksempler fra to nyere økumeniske missionsdokumenter. Begge behandler og udfolder en nutidig forståelse af kristen mission netop som autentisk mission. De sproglige og rumlige attributter, der i efterhånden en del centrale missionsdokumenter knyttes til missionsforståelsen, peger bort fra kristen mission, der er bundet til et stærkt autoritativt og kirkeligt center. I stedet fremhæves elementer af mission, der præges af autenticitet, marginalitet og ydmyghed.

Denne retning i missionsforståelse er beskrevet flere andre steder – bl.a. i serien Ny Mission (se henvisning nedenfor) - og berøres her kun illustrativt. Den aktuelle artikels hovedsigte er nemlig på forsøgsbasis at sætte en sådan missionsforståelse over for den folkekirkelige virkelighed, som den fremstår anno 2014 - dette særligt med henblik på folkekirkens privilegerede stilling i det danske samfund qua Grundlovens § 4.

Hvilke nye spørgsmål rejser relationen mellem stat og folkekirke, som vi kender den fra Danmark, i en situation, hvor dels folkekirken er kommet betragteligt mere på banen i missionsøjemed, end vi har været vant til det, og hvor dels missionsbegrebet ombrydes til en fornyet forståelse, der ikke længere hylder autoritet, men arbejder ud fra autenticitet og, som vi skal erfare det nedenfor, marginalitet?

I Ny Mission nr. 17, som kiggede hen imod missionskonferencen i Edinburgh 2010 for at undersøge det skift i missionsopfattelse, der havde været siden missionskonferencen Edinburgh 1910, valgte vi i redaktionen, at bogens overordnede titel skulle være *Edinburgh 1910 – 100 år efter: Fra autoritet til autenticitet i mission?*. Min egen artikel ”From the Modernity of 1910 to the Postmodernity of 2010 – the Case of Authority vs. Authenticity” analyserer netop skiftet fra autoritetstanken som det afgørende i mission i 1910 til ideen om autenticitet i mission i 2010 (Sørensen 2009:60ff).

Kigger man således på det *Common Call*, der efterfølgende udgik fra Edinburgh 2010 konferencen, peger det tydeligt i retning af et skift fra autoritet til autenticitet. Det er en udfordrende tekst, der gennem ni korte punkter, forsøger at sætte ord på missionsbegrebet anno 2010. Skulle man i flg. *Common Call* sætte ni overskrifter på kristnes missionsbestræbelser, kunne disse være følgende: vær et levende eksempel, indgå i autentisk dialog, lev autentiske liv, vis din sårbarhed, se Helligåndens gaver, anerkend en mangfoldig verden, indgå i mission fra alle steder til alle steder, arbejd i gensidighed og vær i Kristi nærvær. Alle ord, som i mindre grad afspejler autoritet og i højere grad autenticitet.

Missionsforståelsen i *Common Call* og *Together towards Life*

Som Dansk Missionsråds generalsekretær Jonas Adelin Jørgensen bemærker det i sine kommentarer til *Common Call* i Ny Mission nr. 20, hvor dokumentet er gengivet i dansk oversættelse, er der tale om et bemærkelsesværdigt dokument (Jørgensen 2011:96f). Det er bemærkelsesværdigt dels i kraft af dets økumeniske natur – bredden bag *Common Call* er stor og viser dermed at der er tale om en global økumenisk tendens i missionsforståelsen - men det er samtidigt en bemærkelsesværdig skarp og forbilledlig kortfattet beskrivelse af vor samtids missionssituation og missionsforståelse (Mogensen og Iversen 2011:98ff).

Endnu et vægtigt økumenisk dokument med lignende tematik har set dagens lys indenfor de seneste år. Kirkernes Verdensråds nye missionsdokument, *Together towards Life*, som på mange måder fremstod som grunddokumentet for Verdens-

rådets 10. generalforsamling i Busan, Sydkorea, i efteråret 2013, bekræfter de tendenser, vi har set i *Common Call*. Dokumentet arbejder på samme vis som *Common Call* med en række overskrifter eller temaer, som peger på et skift bort fra autoritær mission: Missionens Ånd (livsånd), Befrielsens Ånd (mission fra marginen), Fællesskabets ånd (kirken i bevægelse) og Pinsens Ånd (godt nyt for alle). Tendensen understreges af dokumentets beskrivelse af evangelisation i den danske oversættelse som det, ”at vi tillidsfuldt med ydmyghed deler vores tro med andre mennesker” (Dansk Missionsråd 2013:10).

Senere i dokumentet fra Kirkernes Verdensråd bekræftes det, at mission i dag – i modsætning til kolonitidens praksis, hvor centret var subjekt og marginen objekt – først og fremmest skal søges på kanten, marginen, af vore samfund, idet det fastslår, at ”[d]e marginaliserede i samfundet er de vigtigste partnere i Guds mission” og, at vi ”[f]or at kunne forpligte os til Guds livgivende mission må [...] lytte til stemmerne fra marginen for at høre, hvad der er livsbekræftende, og hvad der er livsødelæggende” (Dansk Missionsråd 2013:40). Det er altså ikke fra kirkernes hierarkier og magtcentre, forkyndelsen skal tage sin begyndelse, men nedefra og udefra.

Mission som åndelig kolonisering

Såvel *Common Call* som *Together towards Life* skriver op imod en missionshistorisk realitet, som nu gøres til genstand for nytænkning og teologisk omkalfatring. Gennem missionshistorien har autoritet vitterligt spillet en afgørende rolle. Mange – absolut ikke alle, men absolut mange - missionærer gik i det 18., 19. og begyndende 20. århundrede hånd i hånd med de geografisk koloniserende vestlige staters magthavere. Mens statsembedsmændene koloniserede land, og handelsmændene satte handelen i (et ikke altid lige retfærdigt) system, sørgede missionærerne for det, man kunne kalde den åndelige kolonisering.

Sådan var missionsteologien båret oppe af en kolonialistisk arbejdsfordeling. Men det er den som bekendt ikke i samme grad længere. Koloniseringens tidsalder er forbi – i hvert fald i dens statslige form – men lurder der måske i stedet

andre problemstillinger, når folkekirken som nationalkirke (Grundlovens § 4a) eller ligefrem statskirke (Grundlovens § 4b) i dag driver mission i en multireligiøs og sekulariserende nation som Danmark?

Driver statskirken statsautoriseret mission?

Når missionsteologer i vore dage taler om vigtigheden af missionens marginalitet frem for missionens autoritet, hvilken betydning har det da for den mission, folkekirken som statskirke engagerer sig i? Driver en statskirke *per se* statsautoriseret mission? Og i så fald, er det da teologisk legitimt? Folkekirken nyder jo, alt andet lige, som evangelisk-luthersk kirke særlige grundlovssikrede privilegier i sammenligning med andre trossamfund i Danmark.

Det betyder, at mange med god ret anser folkekirken for at være en statskirke og ser kirkens præster som statsemployéer. Dette har gennem tiden givet folkekirken en vis, en nærmest uantastelig, status i samfundet, hvor menighedsråd, præster, provster og biskopper har været set som dele af statens maskineri, en del af det, som man med et lidt bedaget ord benævner øvrigheden, et af organerne for udøvelse af magt overfor borgerne i samfundet.

Folkekirkens statskirkelige position

Alt efter teologisk og kirkeligt ståsted har man typisk enten set folkekirkens statskirkelige position som en begunstigelse eller en brist for kirkens liv og vækst. Nogle kirkeligt aktive har fokuseret på statens indsnævrende indflydelse på kirkens aktiviteter, fordi en statskirke angiveligt har vanskeligt ved at stille kritiske spørgsmål ved statens dispositioner.

Andre har holdt fast i, at folkekirken er en *folkekirke*, og at der netop gennem båndet til staten opstår en unik og vigtig adgang til folket. Det sidste synspunkt er i nogen grad underbygget af, at næsten 80 % af befolkningen i 2014 er medlemmer af folkekirken, en omstændighed, der sagtens kan ses som et positivt resultat af folkekirkens nære forbindelser til staten.

Den tiltagende multireligiøse virkelighed i Danmark har imidlertid sammen med en omsiggribende sekularisering medført, at der både fra politisk og folkekirke- ligt hold i de senere år har rejst sig røster, som argumenterer for en adskillelse af stat og kirke. Fra dele af det politiske spektrum er et trossamfund, der understøt- tes af staten, således som Grundloven helt fra 1849 har stadfæstet det gældende for den evangelisk-lutherske folkekirke, en anormalitet. Det hører simpelthen ikke hjemme i et sekulært samfunds politiske ideologi, der bygger på, at alle religioner har lige ret, og at ingen religioner skal favoriseres.

Samtidigt har en række folkekirkefolk støttet tanken om adskillelse af stat og kirke med det sigte, at en kirke, som er fri af statens bånd og ånd, vil have frie hænder til kritisk at kunne udtale sig om de områder, hvor kirken finder, at staten har fejlet.

Vi har dog på den anden side også set store dele af det folkekirkelige landskab argumentere for, at folkekirken bør bevare sit tætte forhold til staten for derved at øve indflydelse på statens gøren og laden. Set fra dette perspektiv skal folke- kirken sidde med der, hvor beslutningerne bliver taget. Dette er et synspunkt, som også en god del af det politiske spektrum nikker ja tak til.

Mission er blevet en del af folkekirkens arbejde

Hvor der tales meget om det rimelige eller urimelige i, at folkekirken har særlige økonomiske privilegier og generelt nyder samfundsmæssig særstatus overfor andre trossamfund, berøres spørgsmålet om folkekirkens rolle som missioneren- de kirke imidlertid sjældent i denne debat. Det kan skyldes, at folkekirken som sådan i forståelsen sogn-provsti-stift ikke tidligere har set sig selv som aktiv i missionsarbejde. Mission er et kirkeligt anliggende, som traditionelt har ligget uden for den officielle folkekirkens regi, placeret i private og frie folkekirkelige organisationer, som uafhængigt af folkekirkens officielle strukturer har drevet mission inden og uden for landets grænser.

Der er imidlertid – som med så mange andre forhold i folkekirken i disse år – nu

også bevægelse i denne arbejdsfordeling i folkekirken. Med dannelsen af *Stifts-samarbejdet Folkekirke og Religionsmøde* i 2002 fik folkekirken en national instans, der med sin formålsparagraf bekræfter, at mission er en del af arbejdet: ”Samarbejdets formål er, med udgangspunkt i evangeliets forkyndelse, at styrke den danske folkekirkes møde med andre religioner i Danmark”.²

Endelig slog en betænkning fra Kirkeministeriet – dvs. et officielt statsadministrativt dokument - i 2006 fast, at folkekirkens ”mission som kristen kirke er at forkynde Kristus som hele verdens frelser”, og at: ”[denne] overordnede opgave danner udgangspunkt for de konkrete former, kirkelivet får i sogn, provsti og stift”. Betænkningens indledning slutter af med at konstatere, at ”alle konkrete målsætninger [...] dybest set [må] tjene denne opgave” (Kirkeministeriet 2006:7). Med disse tiltag og denne udvikling er folkekirken, forstået som sogn, provsti og stift, med ét slag blevet missionsaktør på en måde, som tidligere var ukendt.

Men hvilken betydning får det da, at folkekirken som missionerende kirke er en kirke, som understøttes af staten? Man kan passende spørge, hvorvidt det er statens opgave at understøtte evangeliserende missionsarbejde, der som hovedformål har at ”forkynde Kristus som verdens frelser”? Nok er folkekirken folkets kirke med en overvældende majoritet af befolkningen som medlemmer, men der er en – stadig stigende – del af selvsamme befolkning, som ikke er medlemmer. Heraf er der – igen - en relativ stor del, der ikke bekender sig til en kristen kirke eller et trossamfund overhovedet. Folkekirkens forkyndelse har traditionelt været bundet til højmessens, hvortil man som interesseret selv måtte finde vej.

Med de nye tiltag i folkekirkeligt regi åbnes der imidlertid for mission, forkyndelse Kristus som verdens frelser, uden for kirkens mure, f.eks. i mødet med andre religioner og det sekulære samfund. Kan staten, som er alle borgeres fælles referenceramme, være en del af denne forkyndelse? Mange vil mene nej, og man vil anlægge argumentationen netop ud fra tanken om statens neutralitet over for alle borgere og ud fra den ideologiske anormalitet, at staten skulle promovere én blandt mange religioner.

Et sådan argument er mest sandsynligt fra politisk hold, men det er forventeligt, at vi i relation til den verserende debat omkring forholdet mellem stat og kirke og folkekirkeens potentielle styringsorganer i stigende grad også vil komme til at møde et folkekirkeligt argument, der sætter alvorlige spørgsmål ved staten som evangelisk-luthersk missionerende instans. En del folkekirkefolk vil pege på det samme politiske eller ideologiske argument som det, der er nævnt ovenfor: i et multireligiøst samfund må staten, så vidt muligt, holde sig religiøst neutral.

Kan folkekirken som statskirke drive autentisk mission?

Der vil imidlertid også være en del, som peger på et decideret teologisk argument. Er det overhovedet muligt for folkekirken at fremstå med den fornødne autenticitet i mission, når kirken nyder opbakning fra staten? Er det overhovedet muligt som statskirke med et magtfuldt statsapparat, øvrigheden, i ryggen at fremstå som en troværdig og autentisk samtale- eller samarbejdspartner over for andre trossamfunds repræsentanter?

Lad mig straks slå fast: Det er på ingen måde utænkeligt, at det giver et bedre udgangspunkt for folkekirkeens missionsbestrebelse, at man har staten og øvrighedsapparatet i ryggen. Der er trods alt stadig en vis autoritet og magt forbundet med det at være statskirke. Medlemstallet vidner om det. Men er autoritet nok for en folkekirke i mission? Eller sat endnu mere på spidsen i lyset af vores analyser af missionsbegrebet ovenfor: er statens autoritet muligvis for meget?

Lad os lige kigge på hovedordene igen, som vi fandt dem i *Common Call*: Levende eksempel, autentisk dialog, autentisk liv, sårbarhed, Helligåndens gaver, mangfoldig verden, fra alle steder til alle steder, gensidighed og Kristi nærvær. Eller hvad med *Together towards Life* fra Kirkernes Verdensråd – her var det mission fra marginen, der var fremtrædende og satte retningen for kirkernes missionsbestrebelse.

Set ud fra Edinburgh 2010 og Kirkernes Verdensråd kan vi med god ret – ja,

vi nærmest bør - spørge os selv, om folkekirkens status som privilegeret statskirke gør folkekirkens missionsindsats teologisk tvivlsom – eller måske endog direkte teologisk illegitim? Kan en statskirke garantere marginalitet i mission? Eller mister folkekirken sin autenticitet i mission, når staten er med i kulissen? Er statsautoriseret mission i virkeligheden ikke blot en politisk-ideologisk, men også en alvorlig teologisk anormalitet?

Er det på tide at ændre kirkeordninger og missionssyn i folkekirken?

Skulle det vise sig at være sådan, stat, kirke og mission hænger sammen, er der måske hjælp at hente hos den japanske vismand og hans elev Ikkyu. Fortællingen handler jo om andet og mere end autenticitet. Den handler om forgængelighed. Og den minder os om, at alt har sin tid. Teskåle i hvert fald, men jo i sagens natur også missionsbegreber – og hvad med kirkeordninger?

For Ikkyu var det et uheld, der kostede teskålen livet. Dens tid kom pludseligt og uventet. Når det gælder kirkeordninger og missionssyn, er det en anden sag. De kræver vores teologiske, missiologiske og kirkelige overvejelser, og det er os som lemmer på Kristi legeme, Kirken, hvis opgave det er, at vurdere, hvornår tiden er kommet for kirkeordninger og missionssyn. Alt sammen faktisk for at netop ikke skal tabe noget på gulvet, så det går i stykker.

”Den japanske vismand repeterede for Ikkyu: Jo, alt har sin tid. Intet er evigt. Kirsebærblomsten, fuglen på marken; alt skal dø”.

Noter

1. Dele af denne artikel har tidligere været bragt som kommentar på kristendom.dk.
2. <http://religionsmoede.dk/index.php/om/baggrund/vedtaegter>

Litteratur

Corderoy, William

1997 *Den japanske teskål*. København: Forlaget Carlsen A/S.

Dansk Missionsråd

2013 *Sammen for livet: Mission og evangelisering i ændrede landskaber*. Frederiksberg: Dansk Missionsråd.

Jørgensen, Jonas Adelin

2011 "Introduktion til "Et fælles kald" – en erklæring fra Edinburgh 2010". Mogens S. Mogensen og Lasse H. Iversen (red.), *For således elskede Gud verden. Udfordringer og glimt fra Lausanne III i Cape Town 16. – 25. oktober 2010*. Ny Mission nr. 20. Frederiksberg: Dansk Missionsråd, s. 96-97.

Kirkeministeriet

2006 *Opgaver i sogn, provsti og stift*. Betænkning 1477. Betænkning fra Arbejdsgruppen om ændring af den kirkelige struktur. Sammenfatning. København: Kirkeministeriet.

Mogensen, Mogens S. og Iversen, Lasse H. (red.)

2011 *For således elskede Gud verden*. Ny Mission nr. 20. Frederiksberg: Dansk Missionsråd.

Sørensen, Jørgen Skov

2009 "From the Modernity of 1910 to the Postmodernity of 2010 – the Case of Authority v. Authenticity in Mission". I Mogens S. Mogensen (red.), *Edinburgh 1910 – 100 år efter: Fra autoritet til autenticitet i mission*. Ny Mission nr. 17. Frederiksberg: Dansk Missionsråd, s. 60-71.

Jørgen Skov Sørensen er PhD i missiologi fra University of Birmingham og har siden 2006 været sekretariatschef i Folkekirkens mellemkirkelige Råd. Han har tidligere undervist i økumenik, missiologi og interreligiøse studier på United College of the Ascension, Selby Oak, Birmingham, og i systematisk teologi på Center for Multireligiøse Studier, Århus Universitet.

Misjonerende folkekirke. Selvmotsigelse eller mulighet?¹

Av Harald Hegstad

Folkekirke og misjon har ofte blitt sett på som motsetninger: Mens folkekirken er ute etter å bevare og vedlikeholde det bestående, vil misjonen utfordre og forandre. Artikkelen argumenterer for at begge tilnærminger tross sine ulikheter forutsetter premisser fra en statisk kirkeforståelse, og at de begge kan utfordres fra en dynamisk kirkeforståelse forankret i et eskatologisk perspektiv. Slik er det mulig å forstå «folkekirken som misjonsmodell», ved at kirken både bekrefter og utfordrer sine medlemmer.

Et spenningsfylt forhold?

I noen sammenhenger kan begrepene *folkekirke* og *misjon* fortone seg som størrelser i et visst motsetningsforhold til hverandre. Mens folkekirken står for det stabile og bevarende, står misjonen for det utålmodige og forandrende. Mens folkekirken vil ta vare på sine medlemmer og bekrefte deres tro, vil misjonen vinne nye og utfordre nominelle kirkemedlemmer på alvoret i deres kristendom.² I mange tilfelle lever folkekirkeidealer og misjonstenkning i hver sine miljøer, miljøer som ikke alltid snakker så mye med hverandre. Det kan derfor virke som et forsøk på å forene motstridende størrelser når Kirkemøtet i Den norske kirke har formulert en målsetting om å være ”en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke”.³ En slik formulering kan forstås som forsøk på en upresis kompromissformulering, men det kan også være utgangspunkt for en fornyet refleksjon omkring kirkens vesen og oppdrag i vårt samfunn.

Folkekirken som et resultat av misjon

I et historisk perspektiv kan tanken om en spenning i forholdet mellom folkekirke og misjon fortone seg som merkelig. Folkekirkene i Europa er jo et resultat av misjon. Hadde ikke kirken drevet misjon, hadde den i beste fall vært

en liten gruppe mennesker i Jerusalem. I nytestamentlig tid innebar misjonen å vinne enkeltmennesker og enkeltfamilier for troen på Jesus, og grunnlegge menigheter i ikke-kristne omgivelser rundt i hele Romerriket. Etter hvert blir den kristne misjon en slik suksess, at den ikke bare omfattet enkeltpersoner og grupper, men også hele stater og hele folk. Gjennom middelalderen ble det å opprette folkekirker hovedmønsteret i den kristne misjon: En gradvis kristen påvirkning, som førte fram til at kristendommen ble innført som statsreligion, og dermed som obligatorisk for samtlige innbyggere (med noen gjenstridige unntak). Vi kjenner denne historien fra de fleste europeiske land, inkludert de nordiske.

Innføringen av kristendommen i de forskjellige land skapte forholdsvis parallelle strukturer: Nasjonale kirker der kongemakten hadde en sentral stilling, enten det nå etter hvert tok form av protestantiske statskirker eller katolske nasjonalkirker. En fikk dessuten en geografisk basert kirkestruktur, der landet var delt inn i bispedømmer og sogn, og med et kirkebygg i de ulike lokalsamfunn. I tillegg hadde man et lokalt presteskap som skulle sørge for den religiøse betjening av lokalbefolkningen. Folkekirkene hadde gjerne også politisk og allmenn samfunnsmessig betydning, som et integrerende element i samfunnslivet, og et styringsredskap for verdslige og geistlige fyrster.

Samtidig som den offisielle innføring av kristendommen i et bestemt land var et avgjørende vendepunkt, betydde ikke det at jobben var gjort. Her gjenstod et betydelig ”etterarbeid” med å bekjempe og utrydde rester av hedenskap og overtro, og å bevisstgjøre og mobilisere de brede folkegrupper for den nye tro.

Denne form for folkekirkemisjon hører langt på vei fortiden til. Også nyere misjonshistorie kjenner riktignok eksempler på hele folkegrupper og stammer som har tatt imot kristentroen som kollektiv. Det element av tvang som preget den gamle form for folkekirkemisjon er i dag utenkelig å videreføre, både av allmenne grunner og ut fra en erkjennelse at den kristne tro ikke er noe man kan tvinges inn i.

Samtidig er vi i en situasjon der resultatet av tidligere tiders folkekirkemisjon, nemlig de europeiske folkekirker, er i ferd med å forvitte. I noen land hører folkekirkene definitivt til fortiden. I de nordiske land er mye av folkekirkens struktur fortsatt intakt, med en høy medlemsprosent, en betydelig oppslutning om kirkelige ritualer og med kirker og kirkelig betjening i alle lokalsamfunn. Samtidig opplever folkekirken en betydelig forvitring og forandring: Vi lever ikke lenger i et enhetssamfunn der kirken er alene om å definere normer for tro og moral, men på et livssynsmessig og verdimeslig marked, der kirkens røst er én av mange. Selv om den kristne tradisjon fortsatt har en dominerende rolle, er den like fullt gjenstand for individuelle valg, der kirkemedlemskap og bruk av kirkelige ritualer ikke nødvendigvis henger sammen med en tilsvarende identifikasjon med den gudstro og kristustro som kirken representerer.

To fortolkningsmåter og strategier

Denne situasjonen kan fortolkes ulikt. Likeså kan man tenke svært forskjellig om en kirkelig strategi i møte med en slik situasjon. Den kirkelige og teologiske debatt har ofte vært preget av diskusjon (eller kanskje heller: polemikk) mellom to alternative tenkemåter, en mer folkekirkelig orientert og en som tenker mer i et misjonsperspektiv. La meg kort skissere hvordan jeg oppfatter hver av disse perspektivene.

På den ene siden finner vi en bestemt type *folkekirkelig perspektiv*. Dette perspektiv tar gjerne sitt utgangspunkt i en relativt positiv fortolkning av den folkekirkelige situasjon. Man betoner den høye oppslutning om medlemskap og ritualer, og avviser tanken om at det bare dreier seg om ytre former. Kristen tro har fortsatt stor betydning for folk flest, selv om den for de flestes del ikke gir seg utslag i jevnlig kirkegang, påpeker man. At så ikke skjer, har dessuten kirken selv et ansvar for, når den har fått folk til å føle seg fremmed for sin kirke. Til denne situasjonsforståelsen svarer det også en bestemt teologisk vurdering av situasjonen: Den svake tro kan være like god som den sterke. Det som gjør et menneske til en kristen, er dåpen, ikke kirkelig aktivitet og høyrøstet bejennel-

se. Rett forstått leves kristenlivet ikke primært ut i indre kirkelige kretser, men i det allmenne hverdagslivet.

Til denne fortolkning og vurdering svarer en bestemt forståelse av en kirkelig strategi. Denne vil først og fremst bekrefte og styrke folks kristne identitet og kirketilhørighet. Fremfor alt bør en unngå å henvende seg til folk på en måte som om de befinner seg utenfor kirken og skal inviteres inn. Det blir dermed problematisk å snakke om misjon i relasjon til folkekirken, som om folkekirkens medlemmer skulle være en slags misjonsmark. I mange tilfelle vil en imidlertid oppfatte det som uproblematisk å engasjere seg i misjon *utenfor* folkekirken, f.eks. i land uten noen kristen majoritetsreligion.

På den annen side finner vi et bestemt *misjonsperspektiv*. Dette perspektiv har gjerne en annen fortolkning av den folkekirkelige situasjon. Selv om flertallet er nominelle kirkemedlemmer, er det bare et mindretall som er virkelig kristne, hevder man. Det er de som har en bevisst kristen tro og deltar aktivt i et kristent fellesskap. Til denne situasjonsforståelsen svarer en bestemt teologisk vurdering: Sann tro må gi seg utslag i omvendelse og bekjennelse og føre til deltakelse i et kristent fellesskap, til tjeneste og misjon.

Den kirkelige strategi blir dermed ikke å bekrefte, men snarere å utfordre folk i deres forhold til den kristne tro. Folkekirkens passive medlemmer må vinnes for en levende tro og inn i et kristent fellesskap. Misjon blir dermed ikke bare noe som gjelder utenfor folkekirken, men nettopp inn i folkekirken. Til den ”ytre misjon” svarer også en ”indre misjon” blant kirkemedlemmene. Folkekirken blir misjonsmark.⁴

Felles premisser i statisk kirkeforståelse?

De to perspektivene som er skissert i det foregående, har ofte stått steilt imot hverandre i en kirkelig og teologisk debatt, og framstått som uforenlige motsetninger. Spørsmålet er imidlertid om de ikke deler visse premisser, og at det paradoksalt nok har bidratt til å gjøre motsetningene ekstra uforlikelige. Jeg vil

i det følgende argumentere for at et slikt felles premiss kan finnes i en statisk element i kirkeforståelsen.

Det statiske elementet kommer tydeligst til uttrykk i det folkekirkelige perspektivet. Her oppfattes misjonsoppdraget langt på vei som fullført i og med innføringen av folkekirken. I den grad det i dag er tale om misjon, må det gjelde dem utenfor. Innad i kirken, overfor kirkemedlemmene, dreier oppgaven seg først og fremst om å bevare og bekrefte. De strukturer man trenger for dette, vil først og fremst være en type vedlikeholdsstrukturer: Det gjelder å holde kirkens gudstjenesteliv i gang og å utføre de kirkelige ritualer på en måte som styrker den kristne identiteten og gir livsmening og livshjelp til dem som bruker dem.

I forhold til denne tenkningen er et tradisjonelt misjonsperspektiv tilsynelatende langt mer dynamisk. Her det jo nettopp ikke snakk om å bekrefte og bevare, men om å ”vinne verden for Kristus”, herunder også de nominelle kristne. Også en slik tenkning kan likevel være svært statisk når den kommer til forståelsen av seg selv. Hvem er det som skal vinne verden, og hva skjer med dem som blir vunnet? Svaret ligger i en forholdsvis klart definert gruppe av troende som forstår seg selv som ”innenfor”, i kontrast til dem som er ”utenfor”. Å bli omvendt eller komme til tro innebærer at en blir en del av denne gruppen. Misjonen gjelder dermed de utenfor. Selve bildet av de troende, av det kristne fellesskapet, er ofte temmelig statisk bekreftende og bevarende. Det dynamiske element ligger først og fremst i det utadrettede, i det gruppen gjør utenfor seg selv, for derigjennom å øke sitt antall.

Det statiske kommer også til uttrykk i den ikke uvanlige identifikasjonen mellom denne gruppens virksomhet med og ”Guds rike”. Også mye av forkynnelsen i forhold til denne gruppen har tradisjonelt vært fokusert på selve overgangen fra ”utenfor” til ”innenfor”, mot det å bli frelst, få frelsesvisshet og bli en del av det kristne fellesskapet. Ikke minst i roseniansk tradisjon har rettferdiggjørelsen stått i fokus, mens helliggjørelses- og vekstaspektene har vært mer tilbaketrunkede.

En dynamisk kirkeforståelse forankret i et eskatologisk perspektiv

Som kritikk av ulike utgaver av en statisk kirkeforståelse er det nødvendig å peke på den grunnleggende erkjennelse av kirkens eskatologiske situasjon som har satt sitt preg på teologien de senere tiår. Når Jesus forkynner at ”Guds rike er kommet nær”, innebærer det både et ”allerede nå” og et ”ennå ikke”. Gudsriket er i denne sammenheng å forstå som den endegyldige realisering av Guds vilje med verden, der synden er overvunnet og Gud er blitt alt i alle, og der skaperverket gjennom frelsens nye virkelighet er restituert og fullendt etter Guds vilje. Fullt ut skjer dette ikke før på den ytterste dag, ved Jesu gjenkomst, når Gud gjør alle ting nye. I og med Jesu første komme har imidlertid denne nyskaping begynt, gudsrikets krefter er allerede til stede i verden.

I denne gudsrikets tilstedeværelse i verden spiller kirken en sentral rolle. Kirken er riktignok ikke gudsriket. Som del av denne verden er kirken bærer av verdens ufullkommenhet og synd. Samtidig er kirken stedet for gudsrikets nærvær. Når kirken samles i Jesu navn, har han lovet å være til stede iblant dem (Matt 18,20). Og gjennom kirkens gjerninger i verden kommer gudsrikets virkelighet til uttrykk på foregripende vis. Dette er ingen statisk situasjon. Det er ikke slik at det i denne verden finnes et ”frigjort territorium” der gudsriket allerede har seiret, et sted der det er mulig å trekke opp en grense og si: Innenfor denne linjen rår gudsriket, og gudsrikets ekspansjon innebærer å utvide denne linjen. Nei, dobbeltheten og kampen mellom nytt og gammelt, mellom synd og hellighet, tro og vantro er til stede over alt der evangeliet forkynnes. Ved evangeliet er vi allerede trukket inn i gudrikets sfære, men ennå ikke satt fri fra syndens og forgjengelighetens krefter.

Det betyr at grensen mellom ”innenfor” og ”utenfor” ikke bør trekkes så skarpt som det ofte har blitt gjort. Ikke minst har dette vært uheldig der kulturelle og livsstilsmessige trekk har blitt etablert som kjennetegn på tro og vantro. Også det kristne fellesskapet er en del av verden og rommer både hellighet og synd. Evangeliets kall til omvendelse og oppgjør gjelder derfor ikke bare dem ”uten-

for”, men også dem som opplever seg å være på innsiden av det kristne fellesskapet. Verken i folkekirken som sådan eller i det tette kristne fellesskapet har misjonsoppdraget nådd sitt endelige mål. Ikke noen av stedene er kirken blitt det den en gang er blitt bestemt til å bli. Det dreier seg her om et grunnleggende ”eskatologisk forbehold” som burde gjøre enhver statisk kirkeforståelse umulig å opprettholde.

Behovet for en allsidig situasjonsbeskrivelse

En gevinst ved en dynamisk kirkeforståelse er at behovet reduseres for å støtte opp om sitt syn ved hjelp av en ensidig situasjonsbeskrivelse i den ene eller den annen retning. Fordi man regner med at kirkens situasjon i verden er preget av en grunnleggende spenning mellom nytt og gammelt, kan man vurdere positivt den kristendom man finner i folkekirken, samtidig som man kan se dens svakheter i øynene. Man kan analysere kirkemedlemmers forhold til sin kirke uten å være redd for at man ved å gi en for positiv beskrivelse legitimerer ”navnekristendom” og sovende tro, eller ved å gi en for negativ beskrivelse underkjenner den mer anonyme tro. Her burde man i stedet være åpen for en mest mulig nyansert og utendensios beskrivelse, basert på empirisk forskning.

Det er ikke vanskelig å finne eksempler på ”skjønnmaling” av situasjonen brukt som argument for et folkekirkelig perspektiv, eller ”svartmaling” brukt som argument for et misjonsperspektiv. Tendensen til ”svartmaling” gjelder dessverre ikke bare tradisjonell misjonstenkning, men også den fornyelse av forståelsen av kirkenes misjonsoppdrag i Vesten som ble initiert av bl.a. Leslie Newbigin. Det en kan kalle ”Missional Church”-litteraturen fornyer mange vesentlige bibelske perspektiver på kirken og dens oppdrag. Samtidig synes den i for stor grad å ha gjort seg avhengig av et bestemt premiss, nemlig at kristendommen har utspilt sin rolle som majoritetsreligion (Se fx. Guder 1998).

En slik påstand har mye for seg, men kan også hevdes for ensidig. Fortsatt finnes det sterke elementer av både kristendom og kirke i allmennkulturen i mange vestlige land, elementer en ikke kan se bort fra når en reflekterer over hvordan

kirken skal utføre sitt oppdrag i dagens situasjon. Dessuten dreier det seg etter mitt skjønn om et unødvendig premiss: At kirken må være en misjonerende kirke, er ikke avhengig av at samfunnet først er avkristnet. At misjon hører med til kirkens vesen, er noe som gjelder under alle forhold. De praktiske konsekvenser av en slik grunnleggende innsikt kan naturligvis variere i ulike kontekster. Nettopp derfor trengs en mest mulig allsidig og presis beskrivelse av hvordan kirkens kontekst faktisk er.

Alt for ofte blir empiriske data brukt som argumenter for å støtte opp om egen forforståelse og egne perspektiver. Langt mer fruktbart er det, når empiriske data får utfordre og anfekte etablerte antakelser og strategier. Lydhørhet og ydmykhet i møte med trender og tendenser kan gi redskaper og muligheter til å reagere og handle før forandringene er blitt så store at ingen kan overse dem og handlingsrommet allerede er betydelig redusert.

Bekreftede og utfordre

En nyansert holdning må prege ikke bare beskrivelsen av den folkekirkens stilling i samfunnet, men også kirkens møte med sine mer eller mindre passive medlemmer. En dynamisk kirkeforståelse gjør det mulig både å *bekreftede* og å *utfordre*.

I møte med kirkemedlemmenes tro må vi kunne *bekreftede* det som er verdt og bekrefte. Vi må kunne bekrefte

- den tro som ikke alltid gir seg så mange offentlige uttrykk.
- det bønneliv som foregår på sengekanten i hjemmet
- den trosoverlevering som skjer i familien
- innsats i lokalsamfunn og samfunnsliv som uttrykk for en kristen tro, også der det ikke har en eksplisitt kirkelig tilknytning
- de mange elementer av kristen tro og tradisjon som preger den allmenne kultur

Men samtidig må man også kunne *utfordre* denne tro, uten å underkjenne den.

En slik utfordring ligger i enhver forkynnelse av evangeliet, og må stadig rettes til alle. At det å møtes med en slik utfordring ikke innebærer å bli definert som ”utenfor”, er formaningsstalten i den nytestamentlige brevlitteraturen et uttrykk for. Disse er jo nettopp båret oppe av den eskatologiske spenning mellom et allerede nå og et ennå ikke. Når apostelen formaner sine lesere om å ”kle seg i det nye menneske” (Ef 4,24), er ikke det noen underkjennelse av det de allerede har fått del i, men en understrekning av den kristnes spenningsfylte posisjon mellom det gamle og det nye. Her gjelder det å legge det gamle av seg og stadig strekke seg etter det nye.

Konkret betyr det at man i møte med mye av den privatkristendom som preger mange av kirkens medlemmer må utfordre på kristentroens fellesskapskarakter. Kirken kan ikke bekrefte sine medlemmer på det at de ikke deltar i regelmessig gudstjenesteliv og nattverdfeiring, men tvert om utfordre og legge til rette for at flere kan gjøre det.

Kirken må bekrefte folks usikre og vaklende Jesus-tro, men samtidig utfordre på sider ved troen som man tidligere ikke har grepet. For noen vil dette fortone seg som en fordypning i noe man allerede har del i. For andre vil det arte seg som et møte med noe man tidligere har vært temmelig fremmed for. Muligheten for omvendelse og en ny begynnelse må alltid holdes fram i kirkens forkynnelse.

Folkekirken som misjonsmodell

Hans Raun Iversen har formulert tanken om folkekirken som misjonsmodell (Iversen 1999:37f). Jeg synes dette er en tanke som har mye for seg, både når en forstår den som en fortolkning av det kirken faktisk driver med, og når en forstår det som en visjon for kirkens fortsatte arbeid.

En slik beskrivelse tar på alvor at misjon ikke bare er noe som kommer *forut* for folkekirken, og leder fram mot etableringen av den. Misjon er heller ikke noe som kommer først etter at folkekirken er avviklet. Ut fra et eskatologisk perspektiv bør kirken forstå sin virksomhet som misjon uansett om den kan

beskrives som folkekirke eller ikke. Det er misjon når kirken utfører sin sendelse med evangeliet om Guds rike til alle mennesker – også til de som allerede har en relasjon til evangeliet gjennom dåp og kirkemedlemskap. I denne mening er det et uttrykk for kirkens misjon når evangeliet forkynnes i en vanlig gudstjeneste, når barn og unge lærer om troen i kirkens dåpsopplæring, eller i gjerninger som vitner om gudsriket uten ord i kirkens diakoni.

Nå kan jo lett dette bli en lek med ord: Hvis alt blir misjon, så er til slutt ingenting misjon. Etter mitt skjønn er det som kvalifiserer dette som misjon det grensesprengende og dynamiske element. Når man ikke lenger oppfatter det man holder på med som vedlikehold av territorium som for lengst er vunnet (og misjon som det man holder på med utenfor dette territorium), men som stadig nye manifestasjoner av gudsriket inn i denne verden, da kan man også se folkekirken som et uttrykk for misjon og som et redskap for misjon.

Her må vi vokte oss bare for å fortolke det vi holder på med på en ny måte, og fortsette som om ingenting har hendt. Hvis misjonsperspektivet skal ha noe for seg, må det også få konsekvenser i praksis. En slik konsekvens er en radikal orientering ut fra den aktuelle *situasjon*. I et misjonalt perspektiv er det ikke mulig å opprettholde gamle former og tradisjoner for deres egen skyld. Mens oppdraget er en konstant størrelse, må de virkemidler og former kirken benytter seg av variere med situasjon og kontekst. Hvis kirken tviholder på posisjoner, tradisjoner og former for deres egen del, risikerer den å bli irrelevant, eller et museum for noe som en gang var. For at ikke organisasjons- og arbeidsformer skal stå igjen som tomme skall, må de stadig fornyes og vitaliseres.

“Mission-shaped church”

En kirke som har vært gjennom en enorm nyorientering de siste årene, er Church of England. Mye av denne nyorientering har skjedd ut fra ren nødvendighet. Få folkekirker i Vest-Europa har blitt desimert så raskt som den engelske. Fra en folkekirkesituasjon som ligner den nordiske har denne kirken blitt redusert til en minoritet i sitt eget land. Tilbake står man med gamle og verneverdige kirker og

lange og rike tradisjoner, men med stadig færre folk. Det er imponerende hvordan nettopp denne kirken har vært preget av en fornyelsesprosess der man har tatt vare på mye av det gamle, men samtidig søkt fornyelse på mange plan.

Et uttrykk for denne prosessen er en offisiell kirkelig rapport med tittelen *Mission-shaped church*.⁵ Rapporten preges av erfaringer fra det å tenke kirke på en annerledes måte. Ikke minst dreier det seg om en radikal kulturbevissthet. Mange av de tradisjonelle kirkelige strukturer ble til i en annen kulturell og samfunnsmessig kontekst. Når konteksten endres, må også måten å være kirke på, endres. Ett særpreg ved vår tid er det enorme kulturelle mangfoldet innad i samfunnet. Ikke minst gjelder det ungdomskulturen (eller rettere: -kulturer) som etablerer seg med spesifikke trekk. Kirken må ikke nøye seg med å nå de deler av kulturen den tradisjonelt har hatt et forhold til, men må være ”mission-shaped” nok til å nå ulike subkulturer i det moderne samfunn.

En annen viktig side ved rapporten er opptattheten av kirkens rolle i samfunnet, og i menneskers liv i et større bilde. Man kan ikke nøye seg med å bygge menighetsfellesskap som er lukkede religiøse enklaver, uten relevans for hverdagslivet omkring. På denne bakgrunn foreslår rapporten også en oppmykning av kirkerettslige strukturer, bl.a. soknestrukturen, som en vei til å gjøre kirken mer i stand til å være ”mission-shaped”. I mange tilfelle vil ulike subkulturer i samfunnet kreve menigheter som er i stand til å reflektere deres kulturelle særpreg. I noen tilfelle er dette mulig å få til innenfor rammen av soknestrukturen, i andre tilfelle krever det andre typer menighetsplantninger.

Folkekirke fra vedlikehold til misjon?

Som nevnt hadde Church of England allerede mistet mye sin folkekirkekarakter før man for alvor oppdaget at man måtte gå fra ”vedlikehold” til ”misjon”. De nordiske folkekirker er ennå ikke i den situasjon som den engelske befant seg i. Det er å håpe at liknende erkjennelser som nå gjør seg gjeldende i England kan gjøre seg gjeldende i de nordiske land før man er i ferd med å bli avviklet som folkekirke. At man har mye å lære betyr likevel ikke at man bare kan kopiere

løsninger. Det som er god misjonsstrategi i England kan være kulturelt malplassert i nordisk sammenheng.

Misjonsperspektivet er ikke noe som først gjelder *utenfor* folkekirken eller *etter* folkekirken, men nettopp i folkekirken. En sentral problemstilling i den kirkelige debatt fremover bør derfor ikke først og fremst være hvordan man kan bevare og vedlikeholde det man allerede har, men hvordan folkekirken kan være et sted der gudsriket kommer nær mennesker i vårt samfunn.

Noter

1. Den opprinnelige versjonen av denne artikkelen ble trykket i *Norsk tidsskrift for misjon* 58/2004, s. 213–224.
2. For danske lesere er det nødvendig å påpeke at begrepet ”folkekirke” har litt andre betydningsnyanser i Danmark enn i Norge, ettersom ”Folkekirken” er navnet på den evangelisk-lutherske kirken i Danmark. I norsk sammenheng blir begrepet mer brukt om en dimensjon ved kirken, nemlig kirken som religiøs institusjon for en majoritet av befolkningen. I min egen forskning har jeg kontrastert denne dimensjonen ved kirken med kirken som trosfellesskap, dvs. som fellesskap for en mindre gruppe aktive troende. Jeg har gjort forholdet mellom disse to størrelsene til gjenstand for en empirisk undersøkelse i min bok *Folkekirke og trosfellesskap. Et kirkesosiologisk og ekklesiologisk grunnproblem belyst gjennom en undersøkelse av tre norske lokalmenigheter* (Hegstad 1996). For en mer generell drøfting, se min bok *Kirke i forandring* (Hegstad 1999). De ekklesiologiske perspektivene i denne artikkelen er bredere utfoldet i min bok *Den virkelige kirke. Bidrag til ekklesiologien* (Hegstad 2009). Engelsk utgave: *The Real Church. An Ecclesiology of the Visible* (Hegstad 2013).
3. Kirkemøtet i Den norske kirke 1996, saksnr. KM 4/96.
4. Til disse to perspektivene, jfr. Hegstad 1991, s. 68–71. Til hvordan beskrivelse, fortolkning og vurdering av den folkekirkelige virkelighet spiller sammen, jfr. også Hegstad og Pål Repstad 2002.
5. *Mission-shaped church* 2004. Nærmere om bakgrunn og innhold i rapporten, se Hanssen 2004:26-35.

Litteratur

Guder, Darrell L. (ed.)

1998 *Missional Church. A Vision for the Sending of the Church in North America*, Grand Rapids MI: Eerdmans.

Hanssen, Ove Conrad

2004 "Fra vedlikehold til misjon. Noen perspektiver på menighetsfornyelse og menighetsutvikling i England". *Halvårsskrift for praktisk teologi*, hefte 2, 21, s. 26–35.

Hegstad, Harald

1996 *Folkekirke og trosfellesskap. Et kirkesosiologisk og ekklesiologisk grunnproblem belyst gjennom en undersøkelse av tre norske lokalmenigheter. KIFO Perspektiv nr. 1*. Trondheim: Tapir forlag.

1999 *Kirke i forandring*. Oslo: Luther forlag.

2009 *Den virkelige kirke. Bidrag til ekklesiologien*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.

2013 *The Real Church. An Ecclesiology of the Visible*. Eugene OR.: Pickwick Publications.

Hegstad, Harald & Pål Repstad

2002 "Hvor kristen er folkekirken? Om folkekirkelighet og ritualer". I Ole Gunnar Winsnes (red.), *Tallenes tale 2002. Perspektiver på statistikk og kirke. KIFO Rapport nr.23*. Trondheim: Tapir akademisk forlag 2002, s. 13–30.

Iversen, Hans Raun

1999 "Kulturkristendom, kirkekristendom og karismatisk kristendom. Kristendomsformernes baggrund og samspill i folkekirken". Jørn Henrik Olsen (red.), *Kulturkristendom og kirke. Ny Mission nr.1*. Valby: Unitas forlag, s. 6–43.

Mission-shaped church. Church planting and fresh expressions of church in a changing context

2004 London: Church House Publishing.

Harald Hegstad, f. 1959. Er dr.theol., professor i systematisk teologi ved Det teologiske Menighetsfakultet, Oslo. Forfatter av en rekke bøker og artikler innen empirisk kirkeforskning, dogmatikk og praktisk teologi. Initiativtaker til prosjektet «Menighetsutvikling i folkekirken». Medlem av Kirkemøtet i Den norske kirke.

Mission og folkekirkestyring

Af Karsten Nissen

Den Danske Folkekirke er en menighedskirke, der samtidig er en folkelig kirke og en bekendelseskirke. Som en kristen kirke, hvis vigtigste opgave er at forkynde evangeliet for danskerne, lever folkekirken i et spændingsfelt mellem evangeliet, folket og statsmagten. Baggrunden for nedsættelsen af Styringsreformudvalget er bl.a., at der eksisterer en gråzone mellem kirke og stat. I den situation, hvor der arbejdes på ændringer af strukturerne vedrørende folkekirkens indre og ydre anliggender, er det på sin plads at se på missionsbegrebet i folkekirken. Forfatteren ser ikke i den evangelisk-lutherske kirkeforståelse noget, der taler imod opfattelsen af mission som en folkekirkelig hovedopgave. Folkekirken står i disse år over for store missionsudfordringer i Danmark, som har betydning for den måde, vi er menigheder på. Betænkning 1477 af juli 2006 om "Opgaver i sogn, provsti og stift" har her været banebrydende, fordi den slår fast, at mission – forstået som forkyndelse af Kristus som hele verdens frelser - er folkekirkens hovedformål, som må være styrende for, alt hvad folkekirken er og gør. Denne forståelse bygger Styringsreformudvalgets debatoplæg videre på, og ser eventuelle ændringer i folkekirkens organisering i lyset af, om det kan gøre kirken mere velegnet til at varetage sin mission i det danske samfund i dag.

De nordiske folkekirker, herunder Den Danske Folkekirke med et medlemstal på lige under 80 % af den samlede befolkning, er blandt de kirker i Europa, som har de højeste medlemstal. De øvrige kirker i Europa kommer slet ikke i nærheden heraf, ligesom vi i Danmark ligger højt både hvad angår dåbsprocent og det procentuelle antal konfirmerede af en årgang unge. Undersøgelser har vist, at omkring 73 % af danskerne har tillid til folkekirken, og når man spørger befolkningen om, hvilke professioner, de har størst tillid til, scorer præsterne meget højt. De ligger faktisk på en fjerdeplads. Det er sandt, at kirkegangen visse steder er svag, men der er også meget at glæde sig over. Optællinger viser,

at der muligvis er sket en forskydning i danskernes brug af deres kirke, således at lidt færre kommer om søndagen, medens flere bruger kirken ugen igennem, således at det samlede tal ikke er faldende, måske tværtimod.

Folkekirken som menighedskirke, folkelig kirke og bekendelseskirke

Folkekirken er en menighedskirke, som bygger på menighederne og på menighedsrådene. Præsten er, som det siges i menighedsrådslovens § 37, uafhængig af menighedsrådet i udøvelsen af sin pastorale forpligtelse, herunder sin forkyndelse, sin sjælesorg og sin undervisning, men samtidig lægger loven op til, at der etableres et samvirke imellem præst og menighedsråd i løsningen af den kirkelige opgave. Lovens § 1 stk. 2 bestemmer, at ”det påhviler menighedsrådet at virke for gode vilkår for evangeliets forkyndelse”, medens § 7 siger, at nyvalgte menighedsrådsmedlemmer skal afgive en erklæring på ære og samvittighed om ”at ville udføre det dem betroede hverv i troskab mod den danske evangelisk-lutherske folkekirke, så at den kan byde gode vilkår for den kristne menigheds liv og vækst.”

Af og til diskuterer vi, om folkekirken er en ”folkelig kirke” eller en ”benedelseskirke”. Svaret må være ”både og”. På den ene side er folkekirken stærkt forankret i det folkelige Danmark som en menighedskirke, hvor menighedsråd og præster tegner det kirkelige liv i samspil med sognets befolkning. Men på den anden side er folkekirken klart bundet til den evangelisk-lutherske bekendelse. Præsterne siger i præsteløftet og ordinationsløftet ja til at prædike ud fra Bibelen og de evangelisk-lutherske bekendelsesskrifter, og menighedsrådsmedlemmerne er forpligtet på at skabe gode vilkår for evangeliets forkyndelse, og på at være tro over for den danske evangelisk-lutherske folkekirke. Vi er en kristen kirke, hvis vigtigste opgave er at forkynde evangeliet for danskerne, og derfor bevæger folkekirken sig hver dag i et spændingsfelt imellem evangeliet, folket og statsmagten.

Evangeliet, folket og staten

Evangeliet er Guds uforanderlige gave til alle folk på jorden, og kristne kirker ud over hele verden skal række evangeliet videre. Det er den danske folkekirkes opgave at forkynde evangelium for det danske folk. Dette er folkekirkens vigtigste, måske eneste eksistensberettigelse. Da apostlene valgte en ny apostel i forræderen Judas' sted, introducerede Peter valghandlingen med disse ord: "Derfor bør en af de mænd, som var sammen med os hele tiden, mens Herren Jesus gik ind og ud hos os, lige fra Johannes' dåb indtil den dag, han blev taget op til himlen fra os – en af dem bør sammen med os være vidne om hans opstandelse" (ApG 1,21-22). At være vidne om Herrens opstandelse kan stå som overskrift over hele kirkens virksomhed. Opstandelsen kaster sit lys ind over forkyndelse, dåb, nadver, sjælesorg, diakoni, undervisning, kirkemusik og menighedsliv i bredeste forstand

Folket er det sted, hvor vi hver især har mødt evangeliet, og hvor folkekirken er blevet til. I mere end tusind år har det danske folk været et kristent folk, og nu er vort vilkår postmodernismen, hvor alt det fælles forsvinder for os, og vi bliver til et folk af globaliserede individualister med et utal af valgmuligheder, også religiøst. Samtidig er det danske folk ikke længere alene om at tegne Danmark. Vi har fået mennesker med andre religiøse og kulturelle baggrunde til landet. Det er i spændingen mellem evangeliet og folket, at kirken bliver nærværende og konkret for mennesker. Evangeliet forkyndes aldrig ud i et tomt rum, men altid ind i en konkret tid og til et konkret folk. Derfor må en kirke, som er forpligtet på evangeliet, samtidig elske sit folk. Evangeliets forkyndelse vokser ud af en kærlighed til folket. Men kirken skal også forkynde det krav, som evangeliet stiller til os om, at vi skal elske vores næste. Forkyndelsen af evangeliet må inspirere mennesker til at gå ind i den nødvendige debat om etik uden at give folk færdige opskrifter på, hvordan de skal handle.

Staten er det ydre ordensmæssige vilkår for folkekirken og dens styrelse. Siden 1536 har der været en tæt forbindelse imellem statsmagten og kirken. I årene 1536-1849 personificeret ved kongen, fra 1849 ved kongen og folketinget.

Grundloven bestemmer i § 4, at ”Den evangelisk lutherske kirke er den danske folkekirke, og understøttes som sådan af staten.” Dette indebærer, at stat og kirke er to parter, der indgår i et samarbejde. Staten driver ikke en kirke, men erklærer, at den vil støtte folkeflertallets kirke, som i 1849 fik et nyt navn: Den Danske Folkekirke, uden at dens bekendelsesmæssige grundlag som evangelisk-luthersk kirke blev forandret.

Grundloven bestemmer også, at ”Kongen skal høre til den evangelisk lutherske kirke”, hvilket betyder, at den regerende monark i sin person udtrykker sammenhængen mellem stat og kirke i Danmark. Endelig indeholder Grundloven i § 66 det løfte, at ”Folkekirkens forfatning ordnes ved lov”, men folkekirken fik aldrig den forfatning, som Grundloven stiller i udsigt. I stedet har rigsdagen/folketinget siden 1849 vedtaget en række kirkelige love. Kongen/Dronningen har udstedt kgl. anordninger om bl.a. dåb og konfirmation, samt autoriseret ritualer, gudstjenesteordninger, salmebøger og bibeloversættelser. Ministeren har disponeret over de fælles folkekirkelige midler, udstedt cirkulærer og bekendtgørelser samt varetaget den overordnede administration af folkekirken.

Denne retstilstand medfører, at der eksisterer en gråzone imellem kirke og stat, hvorfor staten, hvilket betyder folketinget og kirkeministeren, har udvist stor skønsomhed i forvaltningen af de folkekirkelige anliggender. Dette sker især ved at høre bl.a. menighedsrådene og biskopperne samt provsternes og præsternes forening i forbindelse med kirkelig lovgivning, autorisering af gudstjenesteordninger, ritualer, salmebøger og bibeloversættelser, udformning af kgl. anordninger samt cirkulærer og øvrige tiltag fra kirkeministeren.

Siden 1849 er der gjort fire forgæves forsøg på at opfylde Grundlovens løfteparagraf. Nu er vi med det såkaldte styringsreformudvalg i fuld gang med det femte forsøg, og dermed tegnes konturerne af folkekirkens styremæssige fremtid. Derfor er det på sin plads at se på det kirke- og missionsbegreb, som tegner sig i de forandringer i det folkekirkelige regelsæt, som har fundet sted igennem de seneste år. Traditionelt har kirkeministeriet set det som sin rolle at

forvalte folkekirkens ydre ordning, medens det indholdsmæssige - forkyndelse, mission, undervisning og sjælesorg - blev varetaget af ”folkekirken selv”. Men en række udvalgsbetænkninger forholder sig både til de ydre og de indholdsmæssige aspekter. Det drejer sig om følgende betænkninger:

- 1477 (den blå) fra 2006 om ”Opgaver i sogn, provsti og stift”
- 1491 (den grønne) fra 2007 om ”Folkekirkens lokale økonomi”
- 1503 (den røde) fra 2008 om ”Uddannelse og efteruddannelse af præster”
- 1511 (den gule) fra 2009 om ”Omlægning af statens tilskud til folkekirken til bloktilskud”
- 1527 (den orange) fra 2011 om ”Provstestillingen og provstiets funktion”
- Debatoplægget (midtvejsrapport) fra 2013, udarbejdet af ”Udvalget om en mere sammenhængende og moderne styringsstruktur for folkekirken” (Styringsreformudvalget)

Ved læsningen af disse betænkninger tegner sig det billede, at grænsen mellem den ydre ordning og det indre kirkelige liv er blevet mere flydende. I det følgende vil jeg først skitsere min forståelse af missionsbegrebet i en evangelisk-luthersk kirke, og dernæst nærmere vurdere den missionsforståelse, vi finder i Betænkning nr. 1477 og i Debatoplægget fra styringsreformudvalget.

Evangelisk-luthersk missionsforståelse

Hvis man alene vil forstå folkekirkens opgaver i dag ud fra reformationstiden og de beskrivelser af kirken, som blev til engang i 1500-årene, synes der ikke ved første blik at være megen forståelse for, at mission er en kirkelig hovedopgave. Reformatorerne er i deres opgør med romerkirken i første række optaget af at beskrive emner som gudsbegrebet, retfærdiggørelsen, dåben, nadveren, forkyndelsen, kirken, embedet m.v. For det var jo om forståelsen af disse spørgsmål, man lå i strid. Derfor måtte man klargøre sit syn på dem, både for at tydeliggøre, hvor skillelinjerne imellem en katolsk og reformatorisk opfattelse lå, og for at undgå beskyldninger om vranglære og kætteri fra katolske teologers side.

Desuden finder reformationen sted på et tidspunkt, hvor hele samfundet var kristent. Ganske vist skriver Luther stridsskrifter imod både jøderne og ”tyrken”. En tyrkisk hær truede omkring det tidspunkt, hvor Den Augsburgske Bekendelse blev skrevet, Europa med invasion, og stod foran Wiens porte. Men det samfund, Luther og de øvrige reformatorer levede i, bekendte sig som helhed til kristendommen. Hovedfjenden var ikke ateismen, afkristningen eller andre religioner og livstydninger end den kristne, men derimod paven i Rom. Luther kunne ikke forestille sig et samfund, hvor ikke alle var kristne og tilhørte den kristne kirke.

I Den Augsburgske Bekendelse, art 7, hedder det ”om Kirken”:

Ligeledes lærer de, at der altid vil eksistere én, hellig kirke. Men kirken er de helliges og troendes forsamling, hvor evangeliet læres ret og sakramenterne forvaltes i overensstemmelse med evangeliet. Til sand kirkelig enhed er det nok, at være enige om evangeliets lære og forvaltningen af sakramenterne. Det er ikke nødvendigt, at de samme menneskelige traditioner, ritualer eller ceremonier, der er indstiftet af mennesker, findes overalt. Som Paulus siger: “Én tro, én dåb, én Gud og alles fader og så videre”.

Beskrivelsen af kirken som det sted, hvor forkyndelse og sakramentforvaltning sker, gør op med den opfattelse, at kirken skal være en verdslig magtfaktor, og at Paven skal udøve direkte verdslig magt. Samtidig var det Luthers opfattelse, at en række kirkelige misbrug skyggede for det, som var kirkens egentlige opgave: at forkynde evangeliet og forvalte sakramenterne. Dette gjaldt ikke mindst handelen med afladsbreve, som på Luthers tid i Sachsen blev forestået af den geskæftige dominikanermunk Tetzl. Det var denne kirkelige praksis, som ledte Luther til at udforme sine 95 teser, der fra den 31. oktober 1517 igangsatte hele reformationen.

Reformatorernes bestemmelse af kirken som et sted, og ikke som et fællesskab eller et folk, har haft betydning for vores opfattelse af kirken i dag. Vi opfatter kirken som det sted, hvor en kristen civilisation forsamles til gudstjeneste. Vi

taler ikke om at ”deltage i gudstjenesten”, men om ”at gå i kirke”. I reformati-
onstiden og i de følgende århundreder gik man ud fra, at missionen var en sag
for kirken på Ny Testaments tid, og at det var noget, som fandt sted i de første
kristne århundreder.

Denne opfattelse af mission blev først udfordret, da den øvrige del af verden un-
der kolonitiden åbnede sig for de europæiske lande. Den danske kong Frederik
IV var en af de første protestantiske fyrster, som iværksatte en kristen missions-
virksomhed i denne nye situation, idet han i 1705 sendte den tyske missionær
Ziegenbalg fra Halle i Tyskland til den lille danske koloni Tranquebar på den
sydindiske østkyst. Her var Frederik IV inspireret af Martin Luther, som indleder
hvert af de fem hovedpunkter i sin Lille Katekismus fra 1529 med ordene: ”Så-
dan som familiens overhoved let og enkelt skal lære sin husstand”. Kongen men-
te, at han som landsfader, og dermed familieoverhoved for befolkningen i denne
lille koloni, også havde ansvaret for deres undervisning i kristendom.

I de følgende århundreder oprettede interesserede grupper i de europæiske kirker
missionselskaber, som sendte missionærer til de nye lande i Asien, Afrika og
Latinamerika. Men denne missionsvirksomhed, som var ganske omfattende, og
som har haft banebrydende betydning for den kristne kirkes stilling i den globale
verden, vi lever i nu, medførte ikke nogen grundlæggende ændring i de ”gamle”
kirkers selvforståelse af kirken som det sted, hvor forkyndelsen og sakraments-
forvaltningen finder sted. Mission var noget, som skete langt borte, både fysisk
og socialt. Det er dog min opfattelse, at man ikke under henvisning til Martin
Luthers kirkeforståelse kan afvise mission i en evangelisk-luthersk kirke som
folkekirken.

I sit skrift ”Von den Konzilis und Kirchen” taler Martin Luther ikke om stedet,
hvor kirken er, men om hvad kirken ifølge sit inderste væsen teologisk består i.
Han stiller spørgsmålet om, hvordan man kender den sande kirke, og nævner her
syv kendetegn på kirken: ”Ordet (forkyndelsen), dåben, nadveren, nøglemagten,
embedet, bønner og det hellige kors”. Det er kendetegnene for en evangelisk-lu-

thersk kirkeforståelse, at forkyndelsen af evangeliet nævnes som det første - og vigtigste - kendetegn på kirken. Den evangelisk-lutherske kirke kaldes da også ofte for "ordets kirke". Mission er mere end at forkynde evangeliet med ord, men ordforkyndelsen er dog den første og vigtigste opgave i mission. Forkyndelsen er også en forudsætning for den dåb, som er folkekirkens folkelige fundament, og igennem hvilken man bliver medlem af kirken.

"Der finder aldrig dåb sted, uden at evangeliet først er forkyndt til tro, og uden at evangeliet stadig forkyndes i de døbtes forsamling til troens oplysning og bekræftelse." Sådan beskriver Regin Prenter den ubrydelige forbindelse imellem evangeliets forkyndelse og dåbens forvaltning (Prenter 1964:154). Man kan med god grund skelne imellem missionsforkyndelse, der retter sig mod ikke-døbte, og menighedsforkyndelse, der retter sig mod døbte. Men begge disse "forkyndelser" må forstås ud fra dåben. Missionsforkyndelsen viser frem imod dåben, og gør dåbens modtagelse uafviselig, mens menighedsforkyndelsen viser tilbage til dåben og gør dåbens gave uafrystelig. Såvel missionsforkyndelsen som menighedsforkyndelsen er udtryk for kirkens sendelse eller mission.

Det er også interessant, at Luther nævner det hellige kors som et af kirkens syv kendetegn. Man har ofte diskuteret, hvad Luther har ment med dette udtryk. Jeg vil pege på to aspekter. For det første, at kirken som et kendetegn må forkynde Kristi kors, dvs. forsoningen i Kristus. Kirkens forkyndelse må aldrig blot blive en triumferende herlighedsteologi, men må bygge på det gådefulde kors, på hvilket frelseren døde som en soning for vores synder. Og at denne soning skete for hele verden, ikke kun for en del af en, fremgår med stor tydelighed af Ny Testamente, ikke mindst 2 Kor 5.

Og for det andet, at den sande kirke altid vil møde modstand i verden. Dens budskab strider verden imod i den forstand, at den peger på en anden magt end sværdets magt. Derfor hører lidelse med til den sande kirkes kendetegn. Det græske ord for at vidne (martyrein) har netop denne dobbelte betydning. På den ene side at forkynde igennem at aflægge vidnesbyrd, på den anden side at

blive martyr, altså at lide for sin tros skyld. Her er Luther uden tvivl påvirket af Paulus' syn på svaghed, modstand og lidelse som en uundgåelig del af missionsvirksomheden.

Jeg ser ikke i den evangelisk-lutherske kirkeforståelse noget, der taler imod opfattelsen af mission som en folkekirkelig hovedopgave. I øvrigt kan en kirkes forståelse af sin opgave her og nu aldrig blot være bestemt af fortiden, idet hver tid stiller kirken i en ganske særlig situation. Det er da også en kendsgerning, at folkekirken i disse år står over for store missionsudfordringer her i Danmark, og at vi rundt omkring i folkekirkens menigheder er nødt til i fællesskab at drøfte disse udfordringer og deres betydning for den måde, vi er menigheder på.

Betænkning 1477 af juli 2006 om "Opgaver i sogn, provsti og stift"

Den 1. januar 2007 fik Danmark en ny kommunal struktur. Dette nødvendiggjorde også en ændring af den kirkelige struktur for så vidt angår provsti- og stiftsgrænser. Den arbejdsgruppe, som udarbejdede forslaget til denne nye kirkelige struktur, blev imidlertid af kirkeministeren også bedt om at se på opgavefordelingen imellem sogn, provsti og stift med henblik på at fremsætte forslag til en ændret fordeling af de folkekirkelige opgaver. Arbejdsgruppen beskæftigede sig altså med to centrale områder i den folkekirkelige administration, og dens betænkning blev imødeset med stor spænding.

Denne betænkning har været banebrydende, fordi den som indledning til sine forslag bringer en række principielle og teologiske bemærkninger om folkekirkens opgave som kristen kirke. De allerførste linjer lyder således:

Folkekirkens mission som kristen kirke er at forkynde Kristus som hele verdens frelser. Dette udgangspunkt er lovgivningsmæssigt bestemt i Grundloven, der bestemmer folkekirken som den evangelisk-lutherske kirke. Forkyndelsen bygger på den grundforudsætning, at mennesker ikke ved egen indsats kan gøre sig fortjent til noget over for Gud, men kun kan modtage alt fra Gud i troen på Jesus Kristus. Kirkens overordnede opgave danner udgangspunkt

for de konkrete former, kirkelivet får i sogn, provsti og stift. Alle konkrete målsætninger må dybest set tjene denne opgave.

Denne målbeskrivelse for folkekirken rummer fire interessante aspekter.

1. For det første fastslås det, at folkekirkens missionsopgave er universel, idet det er folkekirkens mission som kristen kirke at forkynde Kristus som hele verdens frelser. Hermed er sagt, at folkekirkens opgaver ikke kan begrænses til Danmark. Allerede den ændring, som blev gennemført i Medlemsloven for nogle år siden, gjorde op med det princip, at folkekirkens virksomhed begrænser sig til Danmark. Før den tid måtte man som dansk statsborger opgive sit medlemskab af folkekirken, hvis man flyttede til udlandet. Efter ændringen i medlemsloven kan man bevare sit folkekirkemedlemskab også som boende i udlandet, idet man anses som tilhørende menigheden i det sogn, man boede i ved udrejsen fra Danmark. Derfor har man ret til kirkelig betjening i dette sogn under ophold i Danmark. Som territorialkirke har folkekirken en direkte og primær opgave over for de mennesker, som bor i det enkelte sogn, men som kristen kirke er folkekirkens opgave universel. Begge opgaver er ifølge betænkningen indeholdt i folkekirkens mission.
2. For det andet gøres det klart, at forkyndelsen bygger på den evangeliske forudsætning, at vi modtager alt i gave fra Gud i troen på Jesus Kristus. Dermed er der sagt noget væsentligt om det kristne evangelium, som folkekirken skal forkynde. Folkekirken er en evangelisk-luthersk kirke, og i en sådan kirke vil hovedopgaven altid være en forkyndelse af Guds ubetingede nåde i Jesus Kristus. Dette betyder, at folkekirken på den ene side har en både lokal og universel missionsopgave, og at denne opgave kræver handling. På den anden side gør betænkningen det klart, at resultatet af denne missionsindsats ikke alene afhænger af menneskers indsats, men er Guds gave til den enkelte. Kirken tilhører ikke mennesker, den er Guds kirke, og skal derfor være et redskab for Guds mission.

3. For det tredje fastholder betænkningen, at begrebet ”mission” både dækker folkekirkens arbejde blandt de døbte medlemmer og blandt dem, der tilhører en anden religion end den kristne, eller som slet ikke har noget religiøst tilhørsforhold. Betænkningens missionsbegreb er omfattende og gælder såvel det, man tidligere kaldte ”ydre mission”, som det, man stadig kalder ”indre mission”. Ofte hører man det synspunkt gjort gældende, at når der øves mission over for de døbte medlemmer af folkekirken, er der tale om et overgreb imod folk, som allerede igennem dåben er blevet kristne. Dette er et gammelt stridspunkt blandt teologer og kirkefolk. Her er betænkningen klar i sit standpunkt: Forkyndelsen af Guds gave i Jesus Kristus er en missionsopgave, folkekirken er forpligtet på over for såvel døbte som ikke-døbte.

Man har også diskuteret missionen over for ikke-døbte her i landet. Enkelte teologer hævder, at det ikke er en opgave for den sognepræst, i hvis sogn der bor muslimer, at øve mission over for dem. Præstens opgave er ifølge denne opfattelse begrænset til alene at yde kirkelig betjening over for folkekirkemedlemmerne i sognet. Her siger betænkningen, at det er en hovedopgave for folkekirken at øve mission over for alle, såvel døbte som ikke-døbte.

4. For det fjerde siger betænkningen, at den overordnede missionsopgave skal være udgangspunktet for alle arbejdsopgaver og konkrete målsætninger i sogn, provsti og stift. Her bliver betænkningen meget konkret, idet det fastholdes, at alle folkekirkens opgaver skal tjene den overordnede opgave: at øve mission. I virkeligheden er denne indledning til betænkningen en programerklæring, der skaber en klar forbindelse mellem folkekirkens indre og ydre anliggender. Dermed gøres det klart, at når man tager stilling til folkekirkens økonomi, personalepolitik, uddannelseskraft, gudstjenesteforordning og ritualer i øvrigt, for blot at nævne nogle få af folkekirkens vigtige arbejdsområder, bør man i diskussionen vurdere, om dette tjener folkekirkens overordnede opgave: at øve mission.

Betænkning nr. 1477 har haft stor betydning for de følgende udvalgsbetænkninger, herunder ikke mindst det igangværende styringsreformarbejde.

Styringsreformudvalgets debatoplæg

Udvalget blev nedsat på baggrund af regeringen Helle Thorning-Schmidts regeringsgrundlag fra oktober 2011, ”Et Danmark, der står sammen”. Her hedder det:

Grundloven tildeler den danske folkekirke en særstilling. Regeringen ønsker inden for folkekirkens grundlovssikrede særstilling at indrette en mere tidsvarende og klar styringsstruktur for den danske folkekirke, jf. også grundlovens § 66 ”Folkekirkens forfatning ordnes ved lov”. Regeringen vil nedsætte et udvalg, som skal komme med forslag til en mere sammenhængende og moderne styringsstruktur for folkekirken med en klar ansvarsfordeling for økonomiske og indholdsmæssige forhold.

Den afgørende årsag til regeringens beslutning om at nedsætte styringsreformudvalget er altså behovet for en afklaring af den gråzone, der retligt findes imellem stat og kirke, for så vidt angår folkekirkens indre anliggender og folkekirkens økonomi. Men der kan også nævnes andre årsager, såsom den omstændighed, at folketingsmedlemmerne måske ikke er så fortrolige med evangelisk-luthersk kristendom, som tilfældet var i 1849, og at folkekirken ikke nyder den samme bevågenhed hos politikerne som tidligere. Samtidig er det en kendsgerning, at det danske samfund ikke længere er så homogent som i 1849.

Folkekirkens medlemstal er nu på knapt 80 % af befolkningen, og der er store mindretal, som enten er medlem af andre trossamfund eller slet ikke medlem af noget trossamfund. Det sætter folkekirken ind på en anden scene end i 1849. Og i den situation er det vigtigt, at folkekirken ud fra kirkelige kriterier kan prioritere sin fælles folkekirkelige indsats inden for forkyndelse, undervisning, mission og diakoni, en prioritering, som er afhængig af den til enhver tid værende kirkeminister.

Styringsreformudvalgets kommissorium fra september 2012 angiver derfor følgende opgave for udvalget:

Udvalget har til opgave at komme med forslag til en mere sammenhængende og moderne styringsstruktur for folkekirken med en klar ansvarsfordeling for økonomiske og indholdsmæssige forhold, herunder indre anliggender. Udvalget skal beskrive den nuværende opgavefordeling og de styringsmæssige kompetencer i folkekirken samt fordele og ulemper ved at bevare disse.

Udvalgets forslag til en eller flere modeller for folkekirkens fremtidige styringsstruktur skal udformes, så beslutningskompetencen i forhold til økonomi og det kirkelige liv så vidt muligt følges ad. Udvalget skal være særligt opmærksom på en ny styringsstrukturens konsekvenser for den nuværende struktur og de eksisterende organer i folkekirken og i forbindelse hermed – i det omfang det vurderes relevant - overveje forenklingsmuligheder samt foretage et serviceeftersyn af gældende ret. Udvalgets forslag skal sikre en klar og entydig kompetencefordeling mellem de eksisterende og evt. nye organer i folkekirken.

Udvalgets arbejde kan materielt sammenfattes i to overordnede temaer: indre anliggender og folkekirkens fælles økonomi. De to temaer er dog ikke uafhængige af hinanden, men sammenflettede eksempelvis i forhold til afklaringen af en hensigtsmæssig moderne styringsstruktur. Udvalget skal i forbindelse hermed, i det omfang udvalget må finde dette relevant, inddrage forholdet til de frie kirkelige organisationer, herunder betjeningen af danskere i udlandet.

Det er en forudsætning, at udvalget arbejder ud fra den danske folkekirkes tradition for decentral opbygning på grundlag af de lokale sognemenigheder, rummelighed, frihedslovgivning, mindretalshensyn og demokratiske, valgte organer.

I debatoplægget beskrives folkekirkens opgaver og identitet, hvorefter der opstilles seks pejlemærker for udvalgets arbejde. Derefter defineres folkekirkens indre anliggender, og der angives tre forskellige modeller for styringen af de indre anliggender. På samme måde defineres folkekirkens fælles økonomi og fælles anliggender, og inden for dette område opstilles i alt seks forskellige modeller for, hvordan styringen kan finde sted.

Styringsreformudvalget gengiver formuleringerne fra Betænkning 1477 om folkekirkens opgave eller formål som en kristen kirke, og tilføjer:

Den overordnede opgave - at forkynde evangeliet - er i sit indhold den samme, som den har været i 2000 år. Men kirken skal være kirke i sin tid, og ændrede vilkår giver løbende anledning til at spørge, om der kan tænkes ændringer i organiseringen af opgaverne i folkekirken, der kan gøre kirken mere egnet til at varetage sin mission i det samfund, vi lever i i dag.

Hermed er styringsreformudvalgets forslag til folkekirkelige reformer sat ind i en missionsteologisk sammenhæng, helt i overensstemmelse med formuleringen om, at ”kirkens overordnede opgave danner udgangspunkt for de konkrete reformer, kirkelivet får i sogn, provsti og stift”.

I sin beskrivelse af folkekirken som evangelisk-luthersk kirke siger udvalget efter at have beskrevet det almindelige præstedømme:

For Luther er en menighed således et fællesskab af mennesker, der stiller sig under evangeliets ord og lader sig lede af dette i deres liv uden at være bundet til et bestemt sted eller bestemte personer. Da alle i dette fællesskab er både præster, biskopper og pave, har de dybest set også alle en ret og en pligt til at være med til at forkynde evangeliet.

Opgaven at forkynde evangeliet er altså ikke kun en præstelig forpligtelse. Den omfatter alle døbte. Et mere omfattende missionsbegreb kan næppe formuleres.

Denne forståelse af menighedens ansvar for forkyndelsen er i Danmark en direkte videreførelse af de grundtvigske og indremissionske vækkelsesbevægelseres virksomhed, som i høj grad har været med til at forme opfattelsen af folkekirken som en ramme omkring menighedernes liv og vækst.

I beskrivelsen af folkekirken som evangelisk-luthersk kirke gør udvalget opmærksom på, at sognebegrebet er under forandring, og at sognet derfor ikke er den eneste tænkelige ramme omkring forkyndelsen af evangeliet:

Desuden tilbyder folkekirken forskellige fællesskaber og en tilstedeværelse i menneskers forskellige livssituationer i glæde og sorg. Dette tilbydes ikke kun i det enkelte sogn, men igennem de seneste årtier også i forskellige sammenhænge, hvor der har været særlig brug for at etablere kirkelige fællesskaber, f.eks. på hospitaler, i fængsler, blandt studerende, for søgende mennesker eller i andre sociale sammenhænge, hvor sognefællesskabet ikke længere alene definerer det kirkelige fællesskab.

Dette er en erkendelse af, at skal folkekirken leve op til sin missionsopgave, må man også finde nye veje til at forkynde evangeliet for mennesker i dag.

Videre opregner debatoplægget seks pejlemærker:

1. Nært forhold mellem staten og folkekirken
2. Folkekirkens tilstedeværelse overalt
3. Præstens uafhængighed
4. Rummelighed og frihed
5. 2200 menigheder - én folkekirke
6. Demokratisk legitimitet

Ikke mindst det 2. pejlemærke om folkekirkens tilstedeværelse overalt er vigtigt i en missionsteologisk sammenhæng. Pejlemærket tolkes blandt andet ved at understrege, at

folkekirkens stærke tradition for rummelighed og frihed også bidrager meget til, at folkekirken er og kan være en inkluderende kirke, som i overført betydning kan være ”overalt”. Den grundholdning, at mennesker overalt i landet - i sognemenigheder, i særlige grupper eller institutioner og i andre sammenhænge - skal kunne føle sig omgivet af et tilbud om kristen tro og trøst, er så rodfæstet, at det må anses for et ufravigeligt krav, at den også skal kunne imødekommes efter en eventuel omlægning af folkekirkens styre.

Debatoplægget fremlægger en række modeller for et kirkeråd inden for de to hovedområder, udvalget har arbejdet med. Det foreslås, at kirkerådet for indre anliggender sammensættes således, at der bliver plads til tre læge medlemmer, udpeget af de folkekirkelige organisationer, og at der i kirkerådet vedrørende fælles økonomi og fælles anliggender også gives plads til sådanne tre repræsentanter, men at de her er observatører, uden stemmeret. Når der er peget på tre medlemmer er det sandsynligvis fordi man tænker på de tre hovedområder for det frivillige folkekirkelige organisationsarbejde: børne- og ungdomsarbejde, diakoni og mission. Udvalget forudser således, at de overvejelser om mission, der finder sted i de folkekirkelige missionsorganisationer, får en stemme i det foreslåede kirkeråd.

Folkekirkelige perspektiver i lyset af missionsopgaven

Den tyske sociolog og videnskabsteoretiker Niklas Luhmann var især optaget af, hvordan det moderne samfund består af en række delsystemer: ret, familie, økonomi, politik, religion mv. De forskellige delsystemer opfattes som selvstændige, selvopretholdende enheder, såkaldte autopoietiske systemer, der dog får deres identitet ved at opfylde vitale funktioner for hele samfundet. Folkekirken er et sådant delsystem inden for det danske samfund.

For det første fordi folkekirken har sit eget særlige, kirkelige rum, og ikke henter sin selvforståelse eller sit formål i den politiske magtsfære, men i evangelisk-luthersk kristendom, som Grundloven bestemmer det i § 4. Det betyder, at folke-

kirken i sit eget rum, som en selvopretholdende enhed, skal holde gudstjeneste, forkynde evangeliet, forvalte sakramenterne, undervise, øve sjælesorg og diakoni, og drive mission. For at kunne gøre alt dette, må folkekirken udforme ritualer og gudstjenesteordninger samt sørge for bibeloversættelser og salmebøger.

For det andet opfylder folkekirken en vital funktion for det danske samfund, og her befinder stat og kirke sig i et fælles rum. Folkekirken er ikke en selvopretholdende enhed i den forstand, at den kan lukke af over for det samfund, den er kirke for. Folkekirken skal være klar og gennemskuelig for det danske folk, også hvad angår den folkekirkelige magtudøvelse. Menighedsrådene har her en afgørende betydning; de er med til at fastholde os som folkekirke.

Fordi der i folkekirken findes både denne interne og eksterne funktion, skal den kommende styringsreform respektere både sammenhængen og forskelligheden imellem kirke og stat. Professor Lars Qvortrup gør i sin bog fra 2011 *Paradokshåndtering og ritualproduktion* rede for, at refleksion er en forudsætning for, at det differentierede samfund kan hænge sammen. Der skal foretages en perspektivering, så vi ser os selv udefra og sætter os selv i den andens sted. Alternativet til en sådan perspektivering er krig eller borgerkrig. Det er en sådan perspektivering, der blandt andet finder sted, når vi går i kirke, siger Qvortrup, og derfor har samfundet brug for kirken med dens ritualproduktion og evne til perspektivering.

Det er min opfattelse, at det foreløbige debatoplæg, som er fremlagt af styringsreformudvalget, giver mulighed for, at folkekirken kan varetage sin missionsforpligtelse, både inden for og uden for landets grænser.

Litteratur

Kirkeministeriet

2006 *Opgaver i sogn, provsti og stift. Betænkning fra Arbejdsgruppen om ændring af den kirkelige struktur.* Betænkning 1477.

Ministeriet for Ligestilling og Kirke

2012 *Kommissorium for Udvalg om en mere sammenhængende og moderne styringsstruktur for folkekirken.*

2013 *Debatoplægget fra Udvalget om en mere sammenhængende og moderne styringsstruktur for folkekirken*

Prenter, Regin

1964 *Kirkens tro: en kristenlære for lægfolket.* Fredericia: Lohses Forlag.

Quortrup, Lars

2011 *Paradokshåndtering og ritualproduktion: Tro som vidensform.* København: Forlaget Anis.

Karsten Nissen, f. 1946, har siden 1996 været biskop i Viborg stift, og har tidligere været universitetslærer, sognepræst, forstander for Diakonhøjskolen og domprovst. Karsten Nissen har udgivet bøgerne "Mission og enhed" (1972), "Hvad er økumeni?" (1975), "Menighedens liv og vækst" (red. 1977), "Diakoni – en forsømt dimension i kirken" (1983), "Huset mellem himmel og jord" (1993) og "Diakoni – en integreret dimension i folkekirken" (red. 2001). Karsten Nissen er medlem af "Udvalget om en mere sammenhængende og moderne styringsstruktur for folkekirken".

Menighedsformer og mission – nogle strøtanker til sidst

Af Krista Rosenlund Bellows

En missional menigheds kendetegn er knyttet til forvaltningen af de tre arbejdsområder: at sende, at gå eller rejse ud, og at støtte. Selvom danskerne ikke forstår sig som menighed, og det af historiske grunde er op ad bakke at bygge menighedsidentitet, er det forfatterens opfattelse, at uden menighed – forstået som "et bounded set fælles-liv" - ingen mission. Der skal være nogen til at sende, støtte og selv at gå.

Lad mig begynde med at præsentere udgangspunktet for disse strøtanker. Bundene opgaver er gode, fordi de er horisontudvidende: For nylig blev jeg bedt om et bibeloplæg om Johannes 3. brev – apostlens private brev til vennen Gajus om de praktiske forhold vedrørende menighedens ansvar for de rejsende missionærer, som havde ansvar for mission, menighedsetablering og trosoplysning mv. i aposteltidens meget unge kirke.

Som tolkningsnøgle fik jeg opgivet siderne 247-53 i Christopher J. H. Wrights bog, udgivet på dansk af Lohse Forlag i 2013: *Guds folks mission. En bibelteologi for kirkens mission*. Af tre vers i Johannes 3. brev udleder Wright tre kendetegn på den missionerende menighed.

I sammenligning med andre nytestamentlige eksempler på missionerende menigheder, Jerusalem, Antiokia, Filippi og flere, er der for så vidt ikke noget sært ved at man ikke får øje på den unavngivne menighed som Gajus hører hjemme i, som missionsmodel. Men hvad Johannes skriver til Gajus skitserer ifølge Wright modellen for en missionerende menighed, fordi Johannes beskriver forholdet mellem den lokale menighed og de rejsende missionærer:

Min kære, du viser dig trofast med det, du udretter for brødrene, og det, skønt de er fremmede; de har over for menigheden vidnet om din kærlighed,

og du vil gøre en god gerning, hvis du hjælper dem videre, som Gud vil det. For de er rejst ud for navnets skyld, og de vil ikke tage imod noget fra hedningerne. Derfor skylder vi at tage os af dem og således blive deres medarbejdere i at udbrede sandheden (3 Joh 5-8).

En menigheds – herunder også et kristent fællesskabs - forvaltning af disse tre arbejdsområder - at sende, at gå eller rejse ud, og at støtte - er dens missionale kendetegn.

At sende - vers 6 - vil sige at hjælpe dem videre, som Gud vil det, dvs. på en Gud værdig måde. Altså at træffe alle nødvendige forberedelser og foranstaltninger for en persons rejse: kost, rejsepenge, indkvartering, rejseledsagere for beskyttelse, anbefalingsbreve – og at gøre det så værdigt, som var det Herren selv, der skulle sendes.

At gå eller rejse ud – vers 7 – dem, der rejser ud, er hverken turister eller handelsrejsende; de rejser for Jesu skyld, med hans nærvær, kraft og autoritet og for hans æres skyld. De rejser ud i tiltro til deres kristne søskendes støtte og opbakning og modtagelse.

Brevet beskriver sendelse over større afstande. Men akkurat samme omhu i forvaltningen gælder for den lokale mission, for eksempel den lokale menigheds – eller det kristne fællesskabs – missionale arbejdsindsats blandt børn, unge og voksne.

En menighed eller et kristent fællesskab, set i den optik, enten fremmer eller hindrer Guds mission, i den forstand, at dens givne situations mange aspekter enten hindrer eller fremmer Guds mission. En lokalmenighed eller et kristent fællesskab er ingen neutral størrelse. Dens væsen er at være der for Guds missions skyld. En menighed kan modarbejde sin egen kaldelse – det var tilfældet i Gajus' menighed, jf. 3. Johannes brev. På denne bagvendte måde, i en apostels brev til en ven i en kriseramte menighed med en oprørske lederfigur, afdækkes kendetegnene på en missionerende menighed.

Johannes roser Gajus for trofasthed mod sandheden og trofasthed mod missionærerne. Relationen mellem menighed og missionærer er præget af praktisk kærlighed udtrykt på tre måder – at sende andre, at gå selv, og at støtte dem, der går.

I det lys må jeg tilslutte mig Andreas Østerlund Niensens konklusion side 20: ”Et *bounded set* ”fælles-liv” er en uomgængelig del af at være Kristi legeme og kirke i Guds mission, fordi det (som det normale) kun er på denne måde, at Guds tilgivelse får mulighed for ved Helligånden at gøre sin livsforvandlende virkning og rette os udad i næstekærlig mission.” Uden menighed ingen mission. Der skal være nogen til at sende, støtte og selv at gå.

Men danskerne forstår sig ikke som menighed, om end tilliden til kirken er vokset, fremgår det af Hans Raun Iversens artikel. For danskere flest er kirken tillidsvækkende og de kirkelige handlinger grunden til at komme der. Derfor må folkekirken som missionsmodel tage udgangspunkt i de kirkelige handlinger.

Eftertanken: Det kan godt være, at det af historiske grunde er op ad bakke for kirken at bygge menighedsidentitet, og at megen teologisk og kirkelig identitet er bygget op om modviljen imod det. Men det er den vej, vi skal. Jeg tror der skal gives vægtigere begrundelse for menighedens nødvendighed end den også sympatiske, Hans Raun Iversen giver. Folkekirken bliver ikke for alvor funktionsdygtig missionsmodel uden. Det er en af årsagerne til valg- og frimenighedernes fremkomst.

Et springende punkt i Hans Raun Iversens artikel er spørgsmålene om teologiske uenigheder, der skiller, og om Folkekirken som ikke-bekendelseskirke, men bekendende kirke. Problemstillingerne ridses op, blandt andet med citatet af Jonas Jørgensen side 29. Men jeg synes ikke, at den teologiske eftertanke rigtig får rum. Druknes den ikke med argumentet om medlemstallet? Jeg har ikke lyst til at anfægte Alvoren i faldende medlemstal, men jeg har lyst til at anfægte, at problemstillingen kan stilles op så enkelt som øverst side 30.

Claus Grønbæk har stærk sans for det bibelske materiale om kirkens identitet,

menigheden som missionens nødvendige udgangspunkt og dens medlemmers opgaver, og deres potentielle berøringsflader: 'en kirkes succes ... består i hvor mange disciple der er.' (side 42). Men frimenighedens svaghed kommer indirekte også til udtryk: den har ikke sognekirkens kirkelige handlinger som invitationspotentiale til sine medlemmer om at kigge indenfor – de folkekirke-medlemmer, der udgør, hvad han netop karakteriserer som "et individualistisk og høfligt lukket samfund som det danske" (side 43). Grønbæk bliver af Kurt E. Larsen placeret et sted mellem Luthersk Mission og Dansk Oase i den glimrende oversigt, hans artikel er.

I Mogens Mogensens klargørende tredeling har netværkskirken som idealtipe i sin udadrettethed og åbenhed for alles engagement det største potentiale som menigheder og kristne fællesskaber, der sender, selv går eller rejser ud, og som støtter dem, der gør det. Den er postmoderne i sin form, men navigerer ikke i et kaos, hvis den forstår sig selv sendt under Åndens ledelse.

Jørgen Skov Sørensen spørger om en neutral stat kan understøtte en autentisk kirke, der er i mission, og om kirken overhovedet kan være autentisk når den understøttes af staten. Det får vel vise sig, om det bliver sværere. For styrkelsen af folkekirken i mission skulle nødvendigvis afvente en adskillelse af stat og kirke. Forholder det sig virkelig sådan, at en kirke med historiske og nutidige bånd til staten rent principielt ikke kan være autentisk? Eller er det blot i praksis, at det let sker? Det tristeste er en servil kirke, der af gammel vane bøjer sig for statslige krav.

Harald Hegstads refleksioner er væsentlige og inspirerende, herunder hans inddragelse af den anglikanske kirkes situation i en mangfoldig kultur. Så ja, "Det er å håpe at liknende erkjennelser som nå gjør seg gjeldende i England kan gjøre seg gjeldende i de nordiske land før man er i ferd med å bli avviklet som folkekirke" (side 94). Biskop Karsten Nissen skildrer, hvad rammerne angår en situation med godt potentiale: Både Betænkning 1477 fra 2006 og det igangværende arbejde frem mod en mere moderne styringsstruktur for Folkekirken

lægger op til gode rammer for Folkekirkens klart formulerede missionsopgave. Det får så vise sig, hvilken konkret udformning staten vælger at give rammerne.

Dernæst må der arbejdes videre med missionsopgaven. For at opsummere mit udgangspunkt for strøtankerne: En menigheds – herunder også et kristent fællesskabs - forvaltning af arbejdsområderne at sende, at gå eller rejse ud, og at støtte er dens missionale kendetegn. Altså menigheder og kristne fællesskaber, der sender, selv går eller rejser ud, og som støtter dem, der gør.

Måtte vi snart komme så langt, at vi med åbne øjne for vor manglende tradition for menighedsidentitet ikke tager til takke med fortiden, men fortsætter - op ad bakke - i den nødvendige retning – mod menighedsidentitet. For der skal være nogle menigheder til at sende folk ud, til selv at gå ud i nærområdet, og til at støtte dem, der går ud. Folkekirken som missionsmodel beror på det.

For hvis ikke Folkekirken arbejder aktivt videre med menighedsidentitet, hvem er det så, fri- og valgmenighederne skal indgå i frugtbart kritisk-konstruktiv dialog med om at være kirke?

Men Folkekirken bliver også nødt til at tage flere livtag med sin relation til staten og sin teologiske bekendelse. At være kirke og være menighed er at være modkultur med en bekendelse. Hvornår slår den erkendelse igennem, så den i højere grad får en praksis? Jesus Kristus gik ikke i ét med tapetet. Det er heller ikke Folkekirkens vej til overlevelse at gøre sig til ét med alt dansk af bekymring for medlemstallene.

Krista Rosenlund Bellows, født 1959. Cand. theol. og Ph.D. Arbejdede 2000-2013 i Danmission som kommunikationsekretær og siden missionssekretær, fagkonsulent og landekoordinator. Tværkulturel konsulent i Indre Mission siden 2013. Næstformand i Israelsmissionens Landsstyre, medlem af Tværkulturelt Centers bestyrelse og Menighedsfakultetets Repræsentantskab. Har bl. a. skrevet afhandlingen "Paul van Buren's Christology and Theology of Israel" (2000) samt artikler om missionsfaglige og -teologiske emner.

Menighedsformer og mission

Den mangfoldige kirke 2

Ny Mission nr. 26

På kanten af og uden for folkekirken er der i de senere år opstået en mangfoldighed af nye menighedsformer. Ved siden af de grundtvigske valg- og frimenigheder er der opstået en række missionske og karismatiske fri- og valgmenigheder, således at der i dag – som Kurt Larsen gør opmærksom på – er 110 lutherske valgmenigheder, frimenigheder og frikirker. Også når det gælder folkekirkemenigheder bliver mangfoldigheden større og større. Det spørgsmål, som der sættes fokus på i denne bog, er, hvilket potentiale for mission, der er i de forskellige menighedsformer. Sidst i bogen drøfter biskop Karsten Nissen missionens plads i folkekirken i lyset af arbejdet med en styringsreform.

Ny Mission er en skriftserie, der udgives af Dansk Missionsråd, og udkommer med to numre om året.

Tidligere udgivelser i serien

1. Kulturkristendom og kirke – 1999
2. Gudstjeneste og mission – 2001
3. Globalisering og mission – 2001
4. Samarbejde i mission – 2003
5. Mission og etik – 2003
6. Kirke i mission – 2004
7. Religionsteologi - 2004
8. Missionær i det 21. århundrede - 2005
9. Mission og dialog – 2005
10. Mission og penge – 2006
11. Anerkendelse i mission – efter Muhammedkrisen - 2006
12. Diakoni og udvikling i kirke og mission – 2007
13. ”The Next Christendom” – udfordringer fra syd – 2007
14. Teologisk (ud)dannelse i en missional kirke – 2008
15. Evangelisering – missionens fokus - 2008
16. Klimakrisen – hvad ved vi, hvad tror vi, og hvad gør vi - 2009
17. Edinburgh 1910 – 100 år efter. Fra autoritet til autencitet i mission? - 2009
18. Mund og mæle til marginaliserede – Advocacy i kirke og mission – 2010
19. Den pentekostale bevægelse - 2010
20. For således elskede Gud verden. – 2011
21. Discipelskab i kirke og mission – 2011
22. Religion og udvikling – 2012
23. Partnerskab i mission – 2012
24. Den mangfoldige kirke: Menighedsformer i Danmark – 2013
25. Grænsegængere. Missionærer, kultur og den moderne verden - 2013

Abonnement på Ny Mission eller enkeltnumre kan bestilles hos

Dansk Missionsråd
Peter Bangsvej 1D
2000 Frederiksberg
Telefon 3916 2777
E-mail: dmr@dmr.org